

Terveydenhoitoalan asiantuntijuuden rakentuminen teksteissä

Annina Wahlberg
Pro gradu -tutkielma
suomen kieli
Humanistinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Huhtikuu 2020

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		
Tekijä – Författare – Author Annina Wahlberg		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Terveystieteiden tutkimusalan asiantuntijuuden rakentuminen teksteissä		
Oppiaine – Läroämne – Subject suomen kieli		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu	Aika – Datum – Month and year Huhtikuu 2020	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 84 s.
Tiivistelmä – Referat – Abstract		
<p>Pro gradu -työssä tutkitaan yhdentoista S2-taustaisen lähihoitajaopiskelijan kirjoittamia näyttötutkintosuunnitelma-tekstejä. Näyttötutkintosuunnitelman funktio on osoittaa, että opiskelijalla on riittävät valmiudet päästä koulutuksen näyttötutkintoon, eli teksteillään opiskelijat pyrkivät vakuuttamaan omaa osaamistaan. Tutkielmassa tarkastellaan, millaisin semanttisin ja syntaktisin keinoin tekstit toteuttavat funktiotaan eli rakentavat kirjoittajien ammatillista asiantuntemusta. Tutkimus on laadullista tekstintutkimusta, ja teoriakehyksenä toimii funktionaalinen kielikäsite.</p> <p>Tutkimuksessa havaitaan tekstien rakentavan kirjoittajien ammatillista asemaa sisällöllisin ja kielellisin keinoin. Sisällöllisiä keinoja ovat osaamisen eksplisiittinen reflektointi esim. <i>osata</i>-verbiä käyttämällä sekä alan taustatekstien hyödyntäminen. Lainaamalla muita tekstejä kirjoittajat osoittavat tuntevansa alansa taustatekstejä ja tuovat teksteihinsä sisältöjä ja oikeakielistä tekstiainesta. Siten kirjoittajat voivat antaa paremman kuvan itsestään niin ammattilaisina kuin suomen kielen kirjoittajina.</p> <p>Kielellisin keinoin asiantuntijuutta teksteissä osoittavat runsas hoitoalan sanasto ja työelämän tekstikäytänteiden konventioiden hallinta, joka ilmenee persoonaviittauksien monipuolisessa käytössä sekä hoito-ohjeiden direktiivi-ilmauksien ja kirjaamisen konventioiden käytössä.</p> <p>Teksteissä on runsaasti etenkin konkreettisen työn kuvaukseen liittyvää sanastoa, vaikka rakenteissa olisi paljon horjuntaa. Sanasto toistuneekin työpaikan kielenkäyttötilanteissa, joiden konventioihin kirjoittajat ovat päässeet sosiaalistumaan. Käyttämällä alan sanastoa odotuksenmukaisessa kontekstissa kirjoittaja osoittaa kielellistä asiantuntemustaan sekä ammatillista osaamistaan.</p> <p>Persoonan ilmi tuominen on näyttötutkintosuunnitelman tekstilajissa odotuksenmukaista, sillä kirjoittajat pyrkivät osoittamaan omaa ammattitaitoaan. Teksteissä käytetäänkin paljon puhujaa viittaavaa ensimmäistä persoonaa. Monikon ensimmäisellä persoonalla rakentuu merkitys kirjoittajasta osana ammatillista työyhteisöä.</p> <p>Etenkin hoitotoimenpiteiden kuvauksissa kirjoittajat rakentavat epäsuoria henkilöviittauksia käyttäen passiivia, nollapersoonaa, verbikantaisia nominijohdoksia, ei-ihmistarkoitteista ilmisubjektia tai tekijään viittaavaa geneeristä substantiivilauseketta, mikä on tyypillistä alan ohjeteksteille ja kirjaamisen konventioille. Kirjoittajat osoittavat siten hallitsevansa ammattikielen kuuluvia etäännyttämisen ja yleistämisen keinoja. Avointen henkilöviittausten käyttö painottuu aineistossa erityisesti direktiivisissä ilmauksissa, joissa passiivimuotoisissa väitelauseissa ja monipuolisissa deonttisissa nesessiivilauseissa velvoitteen kohdetta ei ilmaista eksplisiittisesti. Kirjoittajat ovat tekstiensä perusteella sosiaalistuneet hoitoalan ohjeteksteihin ja niiden ammattikielen tapaan ilmaista alan direktiivejä.</p> <p>Hoitoalan kirjaamisen ominaispiirteisiin kuuluu tekstin tiivis ilmaisu, lyhyys ja luettelomaisuus. Piirteet tulevat aineistossani ilmi mm. <i>olla</i>-verbin elliptisenä käytönä ja finiittiverbittöminä virkkeinä.</p> <p>Työelämän tekstikäytänteiden käyttäminen näyttötutkintosuunnitelmassa, jossa niitä ei edellytetä eikä niiden käyttöön ohjata, viestii kirjoittajan kielellisestä ammattitaidosta. Osa käytetyistä tekstikäytänteistä on vaativia suhteutettuna kirjoittajien yleiseen kielitaitotasoon. Niiden käyttö kertoo työympäristön tärkeydestä kielenoppimis- ja käyttöympäristönä ja siitä, että pääsemällä osalliseksi työyhteisön kielenkäyttötilanteisiin kielenkäyttäjä voi oppia tilanteiden konventioihin kuuluvat sanat, rakenteet ja ilmaukset, joille hänellä on käyttöä. Tämä puolestaan puoltaa funktionaalista kielenopetusta, jossa painottuvat nimenomaan kohderyhmän kielitaitotarpeet.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords suomi toisena kielenä, funktionaalinen tekstintutkimus, kielellinen sosiaalistuminen, terveydenhoitoala		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampanin kirjasto		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Teoreettinen tausta ja aiempi tutkimus aiheesta	3
2.1 Funktionaalinen kielikäsitys ammatillisessa S2-opetuksessa.....	3
2.2 Hoitoalan ammattikieli.....	5
3 Aineisto ja menetelmät	10
3.1 Aineisto.....	10
3.2 Tutkimusmenetelmät	14
4 Tekstin funktiona oman ammatillisen aseman luominen	16
4.1 Ammatillisen osaamisen reflektointi.....	17
4.1.1 Suorasanainen osaamisen vakuuttelu ja <i>ammattitaito</i> -termin käyttö	17
4.1.2 Itsensä kuvailu lähihoitajana ja palautteen esiintuominen.....	19
4.1.3 Työskentely suomen kielellä ja oman monikielisyyden hyödyntäminen	20
4.2 Taustatekstien hyödyntäminen.....	23
4.2.1 Hoitoalan moninaiset taustatekstit ammatillisuuden rakentajina.....	23
4.2.2 Tekstejä lainaamalla vahvistetaan omaa tekstiä.....	26
4.3 Sanastolla rakennetaan ammatillista asemaa.....	31
4.3.1 Teksteissä runsas sanavarasto	31
4.3.2 Yleis- vai ammattikielen sanastoa?	34
4.3.3 Puhekielisen sanaston siirtyminen teksteihin	39
4.4 Ammatillisen aseman rakentuminen persoonaviittauksin.....	40
4.4.1 Spesifi persoonaviittaus kirjoittajan toimijuutta kuvaamassa	41
4.4.2 Avoin henkilöviittaus teksteihin hoitoalan tekstikäytännöistä	43
4.5 Hoitoalan ohjetekstien direktiivit teksteissä	52
4.5.1 Tekstisisältö osoittaa ohjetekstien tuntemusta	53
4.5.2 Direktiivisen merkityksen rakentuminen	54
4.5.3 Direktiivin veloitteen kohde usein avoin mutta puhujaviitteinen.....	58
4.6 Kirjaamisen käytännöt tihkuvat teksteihin	61
4.6.1 <i>Olla</i> -verbin ellipsi.....	62
4.6.2 Tiiviitä ja luettelomaisia tekstejä.....	64
5 Päätelmät	68
Lähteet.....	74
Liite Näyttötutkintosuunnitelmalomake	85

1 Johdanto

Puhuttaessa suomesta toisena kielenä (S2) keskustelu laajenee nopeasti yhteiskunnalliselle tasolle. Kuvaan piirtyy Suomen heikentyvä huoltosuhde, jonka paikkaamisessa työperäinen maahanmuutto nähdään yhtenä keinona. Erityisesti terveydenhoitoalalla maahanmuuttajataustaista henkilökuntaa on suhteelliset paljon, mutta heidän työllistymisessään on havaittu etnisiä hierarkioita: Ulkomaalaiset hoitajat aloittavat usein työnsä Suomessa avustavissa tehtävissä. Ulkomaalaistaustaisia työskentelee myös suhteellisen paljon lähihoitajina, mutta hyvin harvoin esimerkiksi osastonhoitajina. (Näre 2013.) Yleisestikin tarkasteltuna korkeasti koulutetuilla maahanmuuttajilla on uhkana työllistyä kantaväestöä useammin koulutustaan matalammalle tasolle (Kyhä 2011; 2012) ja maahanmuuttajien työllisyysasteen on havaittu olevan matala (Larja & Sutela 2015; OECD 2013). Syrjivillä asenteilla on vaikutuksensa (Forsander 2013: 236–239; Pitkänen & Raunio 2012: 234; Mustonen 2012), mutta riittävän suomen kielen taidon on todettu edistävän työllistymistä ja puutteen puolestaan haittaavan sitä (Nieminen 2015; Forsander 2013: 231–232; Tehy 2012; Kyhä 2011: 233).

Työnantajat perustelevat kielitaidon merkitystä rekrytoinnissa työyhteisön ja asiakkaiden tarpeilla sekä esimerkiksi hoitoalalla myös työturvallisuustekijöillä. Työnhakijan panostus suomen kielen taitoon tulkitaan myös osoitukseksi siitä, että hän on tullut Suomeen jäädäkseen. (Söderqvist 2005.) Kielikoulutuksen on havaittu vaikuttavan positiivisesti myös laajemmin tarkasteltuna maahanmuuttajien pärjäämiseen yhteiskunnassa, jolloin mittareina toimivat työllisyyslukujen lisäksi muun muassa saadut sosiaalietuudet ja ansiotulot (Hämäläinen & Sarvimäki 2013). Ammatillista kielikoulutusta on kuitenkin tarjolla vähän, mistä johtuen kielikoulutuksena käytetään myös tutkintoon johtavaa koulutusta (OKM 2014). Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi ulkomailla kouluttautunut sairaanhoitaja opiskelee Suomessa lähihoitajaksi saavuttaakseen ammatillisen kielitaidon.

Työssä käytetyn ammattikielen hallinta nousee työllistymisessä tärkeään asemaan. Ammattikielen määrittäminen ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, ja se on monin tavoin limittäistä yleiskielen kanssa, mutta monen ammattialan yleisimmissä kielenkäyttötilanteissa korostuvat tietyt alakohtaiset piirteet (esim. Herva 2009; Hämäläinen 2009; Jäppinen 2010b; Komppa 2010; 2013). Ammatillinen kielitaito kehittyy vuorovaikutuksessa työympäristössä, toisten tuella, mutta edellytyksenä on, että kielenoppija positioidaan aktiiviseksi toimijaksi (Virtanen 2016). Kielen oppimisen kannalta onkin havaittu olevan olennaisen tärkeää päästä jäseneksi niihin yhteisöihin, joissa kieltä puhutaan (Lave ja Wenger 1991; Suni 2008: 193–198; Virtanen 2016), esimerkiksi

hoitoalan ammattikielestä puhuttaessa osaksi hoitoalan työyhteisöä. Silloin työympäristö myös muodostuu keskeiseksi kielenoppimis- ja käyttöympäristöksi ja työelämän kielestä voi tulla käytetyin ja tutuin puoli suomen kielestä (Seilonen 2014; Seilonen & Suni 2015). Suomessa työskentelevillä ulkomaalaistaustaisilla sairaanhoitajilla ammatillinen kieli voikin olla vahvin puoli heidän kielitaitoprofiilistaan, sillä he ovat oppineet suomea pitkälti työpaikalla ammatillisissa yhteyksissä (Seilonen & Suni 2016: 455–456).

S2-taustaisella hoitajalla ammattikielen hallinta on tärkeä osa paitsi kielitaitoa, myös ammattitaitoa (Härmälä 2008: 53), jolloin hoitoalan kielen osaaminen muodostuu myös keskeiseksi osaksi hoitajan asiantuntijuutta. Osa sairaanhoitajista kokeekin ammattitaidon ”näyttämisen” tavallisesti tapahtuvan juuri kielellisen vuorovaikutuksen kautta (Kela & Komppa 2011). Kirjoitetuissa teksteissä kirjoittajan ammatillinen asiantuntijuus voi puolestaan ilmetä niin sisällöllisesti – esimerkiksi hoitoalan säädösten tuntemuksena – kuin terminologian, hoitoalan tekstilajien konventioiden ja alalle vakiintuneiden ilmaisutapojen käyttönä (Seilonen 2014).

Omassa tutkimuksessani tarkastelen ammatillisen asiantuntijuuden ilmaisemisen näkökulmasta maahanmuuttajataustaisten lähihoitajaopiskelijoiden kirjoittamia näyttötutkintosuunnitelmia. Näyttötutkintosuunnitelman funktio on osoittaa, että opiskelijalla on riittävät valmiudet päästä koulutukseensa kuuluvaan varsinaiseen näyttötutkintoon, eli teksteillään opiskelijat pyrkivät vakuuttamaan omaa osaamistaan. Näyttötutkintosuunnitelman funktiosta nousee tutkimuskysymykseni: Millaisin kielellisin keinoin tekstit rakentavat kirjoittajien ammatillista asemaa? Analyysissäni tarkastelenkin erilaisia sisältö- ja kielenpiirteitä, joilla tekstit toteuttavat funktiotaan eli osoittavat kirjoittajien ammatillista asiantuntemusta.

Aineistoni lähihoitajaopiskelijoiden suomen kielen taitotaso on heidän oppilaitoksensa arvion mukaan Eurooppalaisen viitekehyksen asteikolla B1–B2 (ks. EVK 2003), mikä on tyypillinen taitotasohaarukka hoitoalalle opiskelemaan pyrkiville ja mahdollisesti työtä hakevillekin suomea toisena kielenä puhuville hoitajille. Onkin kiinnostavaa tutkia, millaisin keinoin tällä taitotasolla olevat kirjoittajat osoittavat ammatillista asiantuntemustaan teksteissä, sillä tämä on taitotaso, jolla monet S2-taustaiset lähihoitajat operoivat valmistumisensa kynnyksellä.

Yhä useampi hoitoalalla työskentelevä puhuu suomea toisena kielenään, ja S2-puhujien ammattikielen tutkiminen sekä hoitoalan kielen tarkastelu yleisestikin on ajankohtaista. Terveystieteiden hoitoalan asiantuntijuuden rakentumisen keinojen tutkiminen teksteissä lisää osaltaan ymmärrystä S2-taustaisten puhujien käyttämästä hoitoalan ammattikielestä ja toisaalta niistä keinoista, joilla tekstit luovat funktiotaan ammatillisen asiantuntijuuden rakentajina.

2 Teoreettinen tausta ja aiempi tutkimus aiheesta

2.1 Funktionaalinen kielikäsitys ammatillisessa S2-opetuksessa

Ammattikielen opetuksen tavoitteet ja ammattikielen määritelmä yleensäkin määrittyvät vahvasti funktionaalisuuden kautta. Funktionaalisen kielikäsitteen mukaan kieli nähdään ensisijaisesti sosiaalisen vuorovaikutuksen välineenä ja kielitaito toiminnallisena taitona, jolloin korostuvat kielellinen toimijuus sekä kielenkäytön erottamaton yhteys tilanteisiin (Halliday 2004).

Funktionaalinen oppimiskäsitys lähtee puolestaan siitä, että muotojen oppiminen palvelee merkitysten ilmaisua ja oppijan kielenkäyttötarpeet ohjaavat kielenoppimista (Mitchell ja Myles 1998: 100, 117; Aalto ym. 2009).

Funktionaalisen kielenopetuksen tietoisina lähtökohtina ovat kielen liittäminen kielenkäyttötilanteisiin ja kyseisen opiskelijaryhmän sosiaalisen kielenkäytön tarpeet. Funktionaalinen kielenopetus ei siis esimerkiksi sivuuta kieliopin rakenteiden opetusta, vaan opetettavat rakenteet ja niiden opetusjärjestys valikoituvat kunkin opiskelijaryhmän kielenkäyttötilanteiden analyysin kautta. Oppijan oma tarve käyttää kieltä myös vaikuttaa oppimisen helppouteen tai vaikeuteen: muodoltaan yksinkertainen rakenne ei välttämättä ole helpompi oppia kuin monimutkaisempi rakenne, jos oppijan arjen kielenkäyttötilanteissa monimutkaisempi rakenne on käytetympi. Funktionaalisesta näkökulmasta rakenteiden hierarkkiseen järjestykseen perustuva opetus ei siten aina ole mielekkäin. (Aalto ym. 2009.)

Myös Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys (EVK 2003) on rakennettu tarkastelemaan kielitaitoa toiminnallisesti. Lähtökohtana on kuvata kielitaitoa kullakin taitotasolla osaamisen, ei niinkään virheiden kautta. Toiminnallisen kielitaitokäsityksen mukaan kielenkäyttäjät ja -oppijat ovat sosiaalisia toimijoita, joiden kielellisen toiminnan merkitys tulee ilmi vasta laajemmassa, tilannekohtaisessa sosiaalisessa kontekstissa, ja kielen oppiminen näyttäytyy käyttöön perustuvana prosessina. (EVK 2003.)

Ammatillisella kielitaidolla tarkoitetaan ammattialakohtaista toiminallista kielitaitoa, joka sisältää niin ammattialan erikoiskielen hallinnan kuin alan työkuultuuriin ja tilannekonteksteihin vakiintuneen kielimuodon (esim. Kela 2010). Ammatilliseen kielitaitoon kuuluvat yhtä olennaisesti myös yleiset vuorovaikutustaidot. Ammattialan kielenkäyttötilanteissa tarvitaan sekä suomen yleiskielen ja suomenkielisen keskustelupuheen yleisten taitojen että ammattikielisten käytänteiden hallintaa. Riippuen alan kielenkäyttötilanteista ammattikieleen voi sisältyä sekä arkista että normitettua kieltä, jolloin oleellista on myös tunnistaa eri rekisterit ja osata vaihtaa rekisteriä. (Kela & Komppa 2011.) Eri ammateissa kielitaidon painoarvo osana

ammattitaitoa vaihtelee: joissain ammateissa vaaditaan monipuolista ja laajaa kielitaitoa, kun taas joissakin tilanteissa vähäinenkin kielitaito voi olla riittävä (Härmälä 2008). Kuitenkin jopa englantia virallisena työkielenään käyttävissä suomalaisyrityksissä on raportoitu suomen kielen taidon riittämättömyydestä aiheutuneita ongelmia työyhteisöön kiinnittymisessä, sillä suomi on usein läsnä vähintään työyhteisön epävirallisessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Forsander & Raunio 2005).

Kielellinen toimijuus ja ymmärretyksi tuleminen on yleensä tärkeämpää kuin kielen virheettömyys niin työelämän viestintätilanteissa (Andersson 2010: 240; Jäppinen 2011: 194) kuin esimerkiksi asioimistilanteissa (Kuruhila 2006). Ammattikielitaidossa keskeistä onkin kielen käyttö ja kielellinen pärjääminen ammatissa vaadittavissa tilanteissa (jo esim. Cramer & Terrio 1985), eli ammattikielen määritelmän lähtökohta on vahvasti funktionaalinen.

Ammatillisella kielenopetuksella tarkoitetaan puolestaan kielenopetusta, jonka oppisisällöt valikoituvat kielenoppijoiden ammattialasta (esim. Johns 1997). Ammattikielen funktionaalinen opetus ja sen painotuksen perustuvat tietoon siitä, millaisia kielenkäyttötilanteita ammatissa kohdataan ja millaisia kielikompensseja ammatillisilta niissä odotetaan (Kela & Komppa 2011). Esimerkiksi lähihoitajaopiskelijoiden kielenopetusta ohjaavat funktionaalisessa opetuksessa työelämän kielenkäyttötilanteet.

Kansainvälisesti tarkasteltuna ammatillisen suomi toisena kielenä (S2) -opetuksen voi katsoa kuuluvan erityisalojen kielen (language for specific purposes, ks. esim. Paltridge & Starfield 2011) opetuksen ja tutkimuksen piiriin (Komppa ym. 2014). Suomessa työelämään liittyvää S2-opetusta on tarjottu 1990-luvulta lähtien, ja funktionaalinen näkökulma on ollut esillä alusta asti (Majakangas & Hartikainen 1998). Nykyisin maahanmuuttajien ammatillista kielikoulutusta järjestetään lukuisilla eri ammattialoilla, tosin ainakin toistaiseksi kursseilla näyttää olevan usein lähtövaatimuksena vähintään Eurooppalaisessa viitekehyksessä (EVK 2003) kuvattu kielitaitotaso A2.2. S2-opetuslalla toimivat ovat kuitenkin laajalti sitä mieltä, että ammattialaan kytkeytyvää S2-opetusta voidaan tarjota aikuisille jo varhaisessa vaiheessa, jopa perustasolla (A1–A2) (esim. Jäppinen 2010; Kela 2010; Piikki 2010; Kela & Komppa 2011; Komppa 2013). Kielen opetuksessa olisi hyödyllistä harjoitella erityisesti työelämän vuorovaikutustilanteita (Andersson 2010). Aikuisten kielenopetuksen teemojen on perusteltua jo alusta asti liittyä työelämään myös siksi, että pärjääminen työelämässä lisää kielenoppimisen motivaatiota (Kela & Komppa 2011). Myös räätälöidyn funktionaalisen kielikoulutuksen tuominen työelämän keskelle voisi tehostaa kielenoppimista (Seilonen & Suni 2016: 473; ks. Mähönen 2014; Heimala-Kääriäinen 2015).

Lisäksi aitojen vuorovaikutustilanteiden hyödyntäminen kielenoppimisessa eli luokan ulkopuolinen oppiminen on noussut tutkimuksen kiinnostuksen kohteeksi (esim. Suni 2008; Lilja 2010; Kurhila & Kotilainen 2014; Kotilainen ym. 2019). Luokan ulkopuolella kieltä opitaan funktionaalisesti eli käyttämällä sitä aidoissa vuorovaikutustilanteissa, joihin oppija törmää arkielämässään. Ammattikielen oppimisen kohdalla luokan ulkopuolinen oppiminen eli kieleen sosiaalistuminen työpaikalla on usein ensisijainen oppimistapa (Seilonen & Suni 2016), jos oppijalla ei ole mahdollisuutta oman ammattialan funktionaaliseen opetukseen. Ammatillisen kielitaidon oppimista vuorovaikutuksessa on tutkinut Lehtimäki (2019) kakkoskielisten sairaanhoitajaharjoittelijoiden ohjaustilanteissa. Hoitoalan ammattikielen tilanteisuutta kielenoppimisen haasteena ovat puolestaan tarkastelleet Kurhila ja Lehtimäki (2019). Ammattikielen oppimisessa kohdekielinen työympäristö tarjoaa paikan, jota oppija voi aktiivisesti hyödyntää kielenoppimisessaan: Hän voi hakeutua vuorovaikutustilanteisiin kohdekielellä ja käyttää kaikki – niin ammatilliset kuin mahdolliset yleiset – kielenpuhumistilanteet hyödykseen. Kohdekielinen työympäristö tarjoaa affordansseja eli oppimisen resursseja (ks. Gibson 1979) ja työympäristön kielimaisema (ks. Gorter 2006) kielellisiä malleja, joita oppija voi hyödyntää omassa viestinnässään.

2.2 Hoitoalan ammattikieli

Terveystieteiden ammattikunnan kansainvälistyminen on herättänyt kiinnostusta alalla työskentelevien kielen käyttöä ja kielitaitoa kohtaan niin kansainvälisesti kuin Suomessa. Kansainvälisellä kentällä esimerkiksi Duff, Wong ja Early (2002) ovat tutkineet hoitohenkilökunnan kielitaidon tarvetta, ja Roberts ja Sarangi (2005), Sarangi (2010) sekä Moore ym. (2015) ovat tarkastelleet kielitaidon tarpeita erityisesti vuorovaikutuksen näkökulmasta. O'Neill (2011) on tutkinut kielen ja kulttuurin roolia englantia toisena kielenä puhuvien hoitajien kommunikoinnissa. Englantia toisena kielenä puhuvien hoitoalan ammattilaisten kielitaidon arviointiin liittyvää tutkimusta on kehitetty vahvasti Australiassa (esim. Candlin & Candlin 2002; McNamara 2009). Ruotsissa Andersson (2010) on tutkinut sairaalan monikulttuurista kommunikointia tarkastellen ruotsia toisena kielenä puhuvien hoitajien vuorovaikutustilanteita. Allvin ym. (2011) ovat vertailleet kieliteknologian kehittämistarpeisiin tehohoidon kirjaamistapoja korpusvetoisesti Suomessa ja Ruotsissa. Kieliteknologian alaan liittyy myös Laippalan ym. (2014) tutkimus hoitoalan kirjaamisen kielen tilastollisista lauseenjäsentimistä.

Suomessa Paananen (2019) on väitöskirjassaan tutkinut monikulttuurisia lääkärin vastaanottotilanteita ja vuorovaikutuksen resursseja, joilla voidaan ennakoida ja ratkaista

monikulttuurisuuden aiheuttamia haasteita lääkärin ja potilaan vuorovaikutuksessa. Kela ja Komppa (2011) ovat haastatelleet S2-taustaisia hoitoalan opiskelijoita työharjoittelukokemuksista ja tutkimuksellaan laajentavat käsitystä hoitoalan ammattikielen luonteesta sisältämään myös yleiskielen vuorovaikutuskäytänteitä. Komppa (2013) on eritellyt hoitoalan kielellisiä vaatimuksia laatien sairaanhoitajille ammatillisen viitekehyksen, ja Kela ym. (2014: 208–211) on kohdentanut vastaavan viitekehyksen lähihoitajan ammattiin.

Vartiainen-Ora (2015) on tutkinut Filippiineiltä rekrytoitujen sairaanhoitajien integroitumista suomalaiseen työyhteisöön kielen, toimintatapojen ja ammatillisten käytäntöjen omaksumisen kautta. Virtanen ja Suni (2011) ovat puolestaan tarkastelleet verkkokeskustelijoiden käsityksiä filippiiniläishoitajien ammatillisesta kielitaidosta. Virtasen (2011; 2013; 2016) väitöstutkimuksessa tarkastellaan puolestaan S2-taustaisten hoitajaopiskelijoiden kielitaidon, toimijuuden ja ammatti-identiteetin kehittymistä. Pro gradu -tutkielmissaan Mähönen (2014) ja Heimala-Kääriäinen (2015) ovat tutkineet kielitaidon kehittymistä maahanmuuttajalääkärin haastatteluaineistosta ja Ruf (2017) on tarkastellut laajemmin terveysalan henkilökunnan kielenkäyttötilanteita ja kielen kehittymistä haasteineen. Jenni Viinikka (2011) on tutkinut pro gradu -työssään lääketieteellisiä kuolintodistuksia havainnoiden muun muassa kirjaamisen käytänteitä.

Terveydenhuollon suomi: ammatillisen kielitaidon kehittäminen ja arviointi terveydenhuollon alalla -hankkeessa (Jyväskylän yliopisto, 2014–2015) Seilonen (2014) ja Seilonen ja Suni (2015; 2016) ovat tarkastelleet ammatillisen kielitaidon arviointikokeilun tuloksia: Seilonen (2014) käsittelee artikkelissaan avointa henkilöviittausta muun muassa direktiivisissä ilmauksissa osana kielellistä asiantuntijuutta. Seilonen ja Suni (2015) tarkastelevat hoitajien puhetestissä esiin tuomaa ammatillista kielitaitoa sekä sitä (2016), millaisia kielellisiä keinoja hoitajat käyttävät hoitoalan kielenkäytön funktioiden, kuten ohjeiden antamisen ja tietojen kirjaamisen ilmaisemiseen.

Hoitoalan sosiokulttuurinen ympäristö on moninainen, ja siten alan ammatillisissa kielenkäyttötilanteissa on monenlaisia osapuolia: niin hoitoalan ammattilaisia kuin muiden eri alojen kollegoja (Candlin & Roger 2013: 153–154) sekä myös asiakkaita omaisineen (Komppa 2013; Kela ym. 2014: 208–211). Hoitoalan ammattilainen kohtaa työssään erilaisia kielenkäyttötilanteita, joissa toimiminen edellyttää monipuolisia vuorovaikutustaitoja. Kielellistä vuorovaikutusta voidaankin pitää sairaanhoitajien keskeisenä työvälineenä (Kela & Komppa 2011; Kozier ym. 2008; Harris & McEven 2010: 34) ja ammatillista kielitaitoa tärkeänä osana ammattitaitoa (Härmälä 2008: 53). Sujuva kommunikointi on niin klinisten taitojen perusedellytys (Zetkulić 2011: 134, 141) kuin olennainen taito ammattilaisten välisessä

vuorovaikutuksessa (Kela & Komppa 2011). Erityisen tärkeänä hoitotyössä pidetään suullista kielitaitoa (esim. Elden ym. 2012). Hoitotyössä kielellinen vuorovaikutus kytkeytyy niin päivittäisiin rutiineihin, asiakaspalveluun kuin moniammatilliseen yhteistyöhön sekä ammattitaidon ja ammatillisen identiteetin osoittamiseen. Funktionaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna työelämän vuorovaikutustilanteiden harjoittelun tulisikin olla keskeinen osa kielen opetusta (Andersson 2010).

Vaihtelevien kielenkäyttötilanteiden myötä hoitoalalla tarvitaan erilaisia kielellisiä rekistereitä – niin normitettua yleiskieltä kuin arkisia kielenkäytön muotoja sekä ammattikielen hallintaa (Kela & Komppa 2011; Piikki 2010). Kielen rekistereillä tarkoitetaan kunkin kielen kielimuotoja, jotka vaihtelevat käyttötilanteen mukaan (Halliday 1978: 31–32). Eri rekistereissä esimerkiksi sanastolliset ja syntaktiset valinnat voivat poiketa toisistaan. Rekisterin valintaan vaikuttaa mm. tilanteen muodollisuus. (Tieteen termipankki 2019.) Myös kielenkäyttötilanteen osapuolet vaikuttavat siihen, millainen rekisteri valintaan. Esimerkiksi hoitajien käyttämä rekisteri on erilainen muodollisissa kokouksissa kuin kahvihuoneen vapaamuotoisessa puheessa, ja puhelimeen vastatessa toisessa päässä voi olla ammattikieltä käyttävä lääkäri tai vaikkapa murretta puhuva omainen (Kela & Komppa 2011). Lisäksi esimerkiksi mahdolliset kulttuurierot, toisten kielten konventiot ja puhuteltavan henkilön ikä ja sosiaalinen asema voivat vaikuttaa puhuttelutapaan (Isosävi & Lappalainen 2015). Hoitajan tuleekin ymmärtää ja osata tuottaa erilaisia rekistereitä vaihtelevissa kielenkäyttötilanteissa sekä hallita tilanteisiin liittyviä sosiaalisia käytänteitä, mikä on havaittu hoitoalan viestinnän erityispiirteeksi (Jäppinen 2010: 11; Komppa 2013; Kela ym. 2014: 208–211; Bennink 2015: 65–67). Kuitenkin monenkeskisissä vuorovaikutustilanteissa juuri nopea rekistereiden tunnistaminen ja oman puheen rekisterinvalinta luovat haastetta toisen kielen puhujille (Kela & Komppa 2011).

Hoitoalalla ammattilaisten kesken käytetään tyypillisesti ammattikieltä, joka voi olla vaativaa myös äidinkielisille (Hearnden 2008: 51; O'Neill 2011: 1121; Ruf 2017: 45–47). Ammattikieleen kuuluu lyhenteitä, akronyymejä sekä runsaasti alakohtaista termistöä, joka latinalaisperäisenä siirtyy usein melko hyvin kielestä toiseen (Heimala-Kääriäinen 2015). Hoitajakoulutuksen mahdollisesti toisella kielellä saaneelle S2-taustaiselle hoitajalle ammattikielinen termistö voikin olla tutumpi kuin asiakkaille ymmärrettävämpi suomen yleiskielinen termistö, joka hoitajan on opetettava erikseen (Seilonen & Suni 2016: 469). Vuorovaikutustilanteissa hoitajan ammatilliseen kielitaitoon kuitenkin kuuluu pystyä vaihtelevaan tilanteen mukaan ammattikielisen ja yleiskielisen rekisterin välillä. Selittäessään tutkimustuloksia hoitajat käyttävätkin erilaista kieltä puhuessaan potilaalle kuin muulle hoitohenkilökunnalle (Ruf 2017: 30). Esimerkiksi hoitajan referoidessa potilaan hoitokertomusta

potilaan omaiselle hän muuntaa ammattikieltä yleiskieliseksi, jolloin korostuu muun muassa puhujan taito selittää ammattitermien merkityksiä käyttämällä arkikielisempiä parafraseja. (Seilonen & Suni 2016: 468.)

S2-taustaiset hoitajat mainitsevat työssään kaikkein hankalimmiksi tilanteet, jotka liittyvät ammattilaisten keskinäiseen viestintään, esimerkiksi lääkärin puheen kirjaaminen ja yleiskielestä poikkeavat sanat (Palmanto 2004; Kela & Komppa 2011). S2-taustaisten hoitajien ammattikielen puutteet voivat siten vaikuttaa myös henkilökunnan yhteistyöhön, mutta ongelmia ammattikielen terminologian ja käytettyjen lyhenteiden kanssa voi olla äidinkielisilläkin hoitajilla (Ruf 2017: 45–47). Potilaiden ja muiden työntekijöiden luottamus S2-taustaiseen hoitajaan voi kuitenkin kasvaa hitaammin kuin äidinkieliseen (Ruf 2017: 48; Vanas 2014).

Eniten tukea kielenoppimiseensa S2-taustaiset hoitajat kokevat saavansa työyhteisöltään (Kela & Komppa 2011; Suni 2011; Virtanen 2011; 2013; 2017; Mähönen 2014; Heimala-Kääriäinen 2015). Tärkeäksi on havaittu muun muassa työyhteisön ja potilaiden myönteinen asenne ja suorat avuntarjoukset (Kela & Komppa 2011) sekä osallisuus kielenkäyttötilanteissa, jolloin toisia havainnoimalla ja itse kieltä käyttämällä voi oppia kieltä ja yhteisön käytänteitä (Sunni 2011). Työyhteisön tuki on havaittu keskeiseksi esimerkiksi kirjaamiskäytänteiden oppimisessa ja yleensäkin toimijuuden vahvistamisessa (Virtanen 2011; 2013; 2017). Työpaikka voi olla toisen kielen puhujalle keskeisin kielenkäyttö- ja oppimisympäristö (Seilonen & Suni 2016: 455–456), jossa he pääsevät osallisiksi yhteisön kielenkäyttötilanteiden konventioista.

Hoitoalan S2-tutkimuksessa (Kela & Komppa 2011) on sovellettu kielenomaksumista kuvaavaa mallia, joka erottaa kaksi kielitaitoaluetta: kognitiivisen akateemisen kielitaidon (CALP, engl. *cognitive academic language proficiency*) ja keskeiset vuorovaikutustaidot (BICS, engl. *basic interpersonal communication skills*; BICS ja CALP ks. Cummins 1984; 2003). Hoitoalan kieleen sovellettuna edellinen tarkoittaa ”kykyä kommunikoida suullisesti ja kirjallisesti kognitiivisesti vaativammissa tilanteissa, kuten asiantuntijana toisten asiantuntijoiden kanssa, tai vaikkapa kykyä ymmärtää hoitotyössä keskeisiä kirjallisia dokumentteja, kuten hoitosuosituksia tai potilaan hoidosta kirjattuja tietoja”. Jälkimmäinen puolestaan tarkoittaa ”taitoa osallistua päivittäiseen vuorovaikutukseen, jota tarvitaan esimerkiksi työpaikan epämuodollisissa tilanteissa”. (Kela & Komppa 2011.)

Cumminsin (1984; 2003) laajojen tutkimusten mukaan keskeiset vuorovaikutustaidot voi oppia melko nopeasti, mutta akateemisen kielitaidon hankkiminen vaatii aikaa. Yleistäen voitaisiinkin sanoa, että ammattikielitaito sisältyy kognitiiviseen akateemiseen kielikykyyn ja yleiskielitaito nähdään keskeisten vuorovaikutustaitojen hallintana. Yleistys on

hoitoalan ammattikielen suhteen kuitenkin liian karkea, sillä hoitoalalla työskentelevät kertoivat kielellisistä haasteista niin ammattikielissä kuin yleiskielisissäkin luokituvissa tilanteissa (Kela & Komppa 2011). Esimerkiksi nopea reagointi puhelinkeskustelussa ja rekisterinvaihdokset koetaan vaikeiksi riippumatta siitä, edellyttääkö tilanne ammatti- vai yleiskielen käyttöä. Koska hoitoalan ammatilliset kielenkäyttötilanteet vaativat niin yleiskieltä kuin ammatillisen erityisterminologian hallintaa, tulee kattavan ja funktionaalisen ammattikielen määritelmän sisältää ammattiterminologian lisäksi laajemmin yleiskieliseksikin mieltyvää kielenkäyttöä. (Kela & Komppa 2011.)

Keskustelussa maahanmuuttajien työllistymisestä nousevat usein kielitaitoa kuvailtaessa esiin termit *puutteellinen* ja *riittävä*, mutta käsitteet eivät ole yksiselitteisiä. Suomessa terveydenhoitoalaa koskevassa lainsäädännössä ei ole määritelty, millainen on lähihoitajan riittävä kielitaito, vaan työskentelyyn vaaditaan työnkuvaan kuuluvien tehtävien edellyttämä riittävä kielitaito eli taitotaso, jolla pystyy toimimaan työtehtävissään (Mustonen 2012). Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto (Valvira) tarkistaa muulla kuin suomen tai ruotsin kielellä ammatillisen koulutuksensa suorittaneiden terveydenhuollon ammattilaisten kielitaidon ja velvoittaa työnantajaa varmistamaan, että ”kaikilla sen palveluksessa työskentelevillä terveydenhuollon ammattihenkilöillä on riittävä ammatillinen kielitaito” (Valvira 2017). Hoitajalta vaadittava riittävä kielitaidon taso on siten viimekädessä työnantajan määriteltävissä, joka kantaa vastuun kielitaidon arvioinnista yleensä ilman kielitaidon arviointikoulutusta (Seilonen & Suni 2015).

Lähihoitajan koulutukseen pääseminen edellyttää B1-taitotason (ks. EVK 2003), mutta sen jälkeistä kielitaidon kehitystä koulutuksen aikana ei ilmeisesti testata. Hoitoalan näyttötutkintojen perusteiden kieli- ja ammattitaitovaatimukset ovat osin epäselvät, mikä johtaa laadulliseen vaihteluun näyttötutkintojen arvioinnissa (Ohjaava kouluttaja Erja Raussi, suullinen tiedonanto 19.1.2017). Tilanne ei ole yksin hoitoalan ongelma, vaan liiketalouden näyttötutkinnoissa vaadittavaa kielitaitoa ja sen arviointia tutkittaessa havaittiin, että näyttötehtävien sisältö ja vaatimustaso vaihtelevat eri vuosina ja eri tutkintopaikoissa, mikä johtuu juuri epäselvien tutkintovaatimusten tulkintaongelmista tutkintotilaisuuksia järjestävissä oppilaitoksissa (Härmälä 2008). Yhteiselle ammattialakohtaiselle kielitaitokriteeristölle onkin siten kysyntää, mikä puolestaan edellyttää alan tyypillisten vuorovaikutustilanteiden tunnistamista ja kielellistä analysointia.

Terveys- ja hoitoalalle onkin laadittu ammatillinen suomi toisena kielenä (S2) -viitekehys (ks. Komppa 2013), jossa ammattialan kielelliset vaatimukset suhteutetaan Eurooppalaiseen kielten oppimisen viitekehykseen (EVK 2003), ja siten pyritään määrittämään

alalla riittävää kielitaidon tasoa.¹ Viitekehyksessä on eritelty hoitoalan ammatillisen kielitaidon ydinkohtia ja tyypillisiä kielenkäyttötilanteita, ja ne konkretisoivat työtehtävien kielellisiä vaatimuksia. (Komppa ym. 2014.) Hoitoalalla kielenkäyttötilanteiden kirjo on laaja, ja siitä johtuen sairaanhoitajan ammattikieli sisältää niin arkista ja normitettua kieltä kuin ammatin erityiskieltä ja yleiskieltä (Kela & Komppa 2011; Komppa 2013; Kela ym. 2014: 208–211). Sairaanhoitajalta onkin päädytty edellyttämään vähintään yleiskielitaidon tasoa B2 (Komppa 2013; OKM 2014). Vastaava viitekehys on laadittu myös kohdennettuna tarkemmin lähihoitajan ammattiin (ks. Kela ym. 2014: 208–211). Lähihoitajien työhön kuuluu sairaanhoitajan työtehtäviin verrattuna enemmän perushoitotyötä, jossa vuorovaikutustilanteet voivat olla luonteeltaan yksinkertaisempia ja toistuvia. Lähihoitajat ovat myös sairaanhoitajia vähemmän tekemisissä osaston tai yksikön ulkopuolisten toimijoiden kanssa, jolloin kielenkäyttötilanteiden kirjo ei ole yhtä laaja. (Kela & Komppa 2011.) Lähihoitajan viitekehyksessä riittävää kielitaitoa on tarkasteltu osa-alueittain ja tavoitetasoksi asetetaan B2 puhumisen, puheen ymmärtämisen ja lukemisen osalta, kun taas kirjoittamisen osalta tavoitetasona on B1 (Kela ym. 2014: 208–211).

Funktionaalista opetusta suunniteltaessa viitehyökset ovat erinomainen työkalu, johon kyseisille ammattialoille kouluttautuville maahanmuuttajille tarjottavaa suomen kielen opetusta voi suhteuttaa, ja niiden käyttöä arvioinnin apuna olisi hyvä saattaa laajalti oppilaitosten tietouteen. Funktionaalisesti hoitoalan ammattikielen liittyen on julkaistu myös S2-oppikirjoja (esim. Kela ym. 2010; 2014; Mustonen ym. 2012) ja toiminnallisia harjoituksia opetukseen koostava kirja (Komppa 2016).

3 Aineisto ja menetelmät

3.1 Aineisto

Aineistoni koostuu maahanmuuttajataustaisten lähihoitajaopiskelijoiden kirjoittamista näyttötutkintosuunnitelmista (11 kpl), jotka olen saanut käyttööni eräästä aikuiskoulutuslaitoksesta, joka järjestää näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta. Aineistoni tekstien kirjoittajat ovat maahanmuuttajataustaisia aikuisia, jotka suorittivat lähihoitajakoulutusta vuosina 2014–2016. Koulutukseen vaaditaan vähintään kynnystason (B1, ks. EVK 2003)

¹ Vastaavat viitehyökset on laadittu myös vanhustyön sosionomeille (Herva 2009), tietotekniikan alalle (Hämäläinen 2009), liiketalouden ja hallinnon alalle (Jäppinen 2009) ja sosiaalialalle (Komppa 2010).

kielitaitotaso. Aineiston perusteella kirjoittajajoukon taitotaso ei ole yhtenäinen, vaan osa on B1-tasoisia kirjoittajia, osa selkeästi lähempänä jopa C1-tasoa, osa suorituksista on puolestaan ainakin paikoin ennemmin A2-tasoisia. Tutkimuseettisistä syistä, aineiston kirjoittajien anonymiteetin takaamiseksi olen poistanut kaikki yksilöivät tiedot, kuten henkilötiedot ja tiedot työpaikasta. Olen nimennyt kirjoittajat juoksevan numeroinnin ja sen hoitoalan osaamisalan perusteella, jonka tutkintotilaisuutta varten kyseinen näyttötutkintosuunnitelma on kirjoitettu, esimerkiksi *Vanhustyö, kirjoittaja 1; Päiväkoti, kirjoittaja 3* tai *Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 2*. Aineistossa mukana olevat hoitoalan osaamisalat ovat keskenään hyvinkin erilaisia, joten osa-alueen perusteella nimeäminen luo aineistokatkelmiin lukemista helpottavan kontekstin. Aineistoni tekstien kirjoittajista kuusi lähihoitajaopiskelijaa työskentelee vanhustyössä, kolme päiväkodissa ja kaksi kehitysvammaistyössä.

Aikuisopiskelijoille suunnattu lähihoitajan perustutkintoon tähtäävä koulutus koostuu näyttötutkintoon valmistavista teoriaopinnoista ja työssäoppimisjaksoista, joista jälkimmäisen osuus tarvittavan ammattitaidon hankinnassa korostuu. Työssäoppimisen tueksi teoriaopinnot valitaan opiskelijan ja tämän mahdollisen työpaikan kehittämistarpeiden mukaan. Opiskelijan aiemmin hankkima osaaminen vaikuttaa koulutuksen kestoon, jolloin tutkinnon suorittamisaika on yksilöllinen – kuitenkin yleensä 2–2,5 vuotta. Näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen idea on, että opiskelija voi hankkia osaamista vain niiltä osin kuin häneltä tutkinnon perusteiden mukaan puuttuu. (OPH 2016)

Tutkinto koostuu viidestä sisältöosiosta, joiden jokaisen lopuksi on näyttötutkintotilaisuus. Näyttötutkintotilaisuudessa arvioidaan opiskelijan työskentelyä aidoissa työtilanteissa työssäoppimispaikassa tai siihen soveltuvalla omalla työpaikalla. Ammattitaitoa arvioivat työnantajan, työntekijän sekä opetusalan edustajat. Myös tutkinnon suorittaja arvioi omaa osaamistaan. (OPH 2016)

Aineiston keruuajana (2017) opiskelijan oli ennen näyttötutkintotilaisuutta palautettava hyväksytysti näyttötutkintosuunnitelmakaavake, mutta nykyisin kaavake ei ole enää käytössä. Kaavake on pitkä ja monikohtainen, ja siinä esitetään yksityiskohtaisesti tutkintotilaisuudessa arvioitavat asiat ja eritellään jokaisen kohdan arviointiperusteet kolmiportaisella asteikolla (tydyttävä – hyvä – kiitettävä) (kuva 1; kaavake kokonaisuudessaan ks. Liite). Opiskelija kirjoittaa kuhunkin kohtaan kuvauksen, kuinka omassa käytännön työssään toteuttaa ja huomioi kyseisen arvioitavan asian. Näyttötutkintosuunnitelman funktio onkin se, että opiskelija pyrkii sillä osoittamaan omaa asiantuntemustaan ja vakuuttamaan arvioijan, että on ammatillisesti pätevä osallistumaan näyttötutkintotilaisuuteen.

	Arviointikriteerit		
2. Työmenetelmien, työvälineiden ja materiaalin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
Ammatillinen vuorovaikutus ja viestintä			
käyttää selkokieltä ja hyödyntää yleisimpiä puhetta tukevia ja korvaavia <u>kommunikaatio-menetelmiä</u> tavallisissa asiakastilanteissa.	käyttää selkokieltä ja hyödyntää puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä asiakastilanteissa.	käyttää aktiivisesti selkokieltä ja hyödyntää puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä erilaisissa asiakastilanteissa.	
Teen työtä vastuullisesti ymmärrän asukkaiden kehon <u>kieltä.eelet</u> ja ilmeet.käytän puheen tueksi kuvakansiota, käytän viittomat kieltä.Jos kielen tuottamisen kestä aika odotan sillä aika ja otan puheen selvästi. Käytän aina selko kieltä ja kerran yksi asia ohjaamiseen.			

Kuva 1. Katkelma näyttötutkintosuunnitelmasta. Neljä ylintä kaavakeriviä ovat kaavaketekstiä, joiden pohjalta tutkinnon suorittaja on kirjoittanut oman tuotoksensa alimmalle kaavakeriville.

Kaavake ei ole yksinkertainen täyttää, sillä se ei ole ensisijaisesti suunnattu opiskelijalle vaan arvioijalle. Vaikka arvioinnin on hyvä olla läpinäkyvää, kaavakkeesta tekee opiskelijalle kohtuuttoman uuvuttavan se, että kolmiportaiset arviointiperusteet ovat joka kohdassa näkyvillä, jolloin tekstimassa itsessään on suuri ja itseltä odotetun tekstin sisältö matkalla hämärtyy. Lisäksi kaavakkeen koko muotoilu on suunnattu arvioijalle, ei tutkinnon suorittajalle (kuva 1). Arvioitavaa osa-aluetta, johon liittyen opiskelijan tulisi kuvata omaa toimintaansa, ei ole muotoiltu esimerkiksi yksikön toisen persoonan kysymyslauseeksi tai imperatiivimuotoiseksi kehotukseksi (esim. *Kuvaile, miten käytät selkokieltä ja hyödynnät yleisimpiä puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä tavallisissa asiakastilanteissa.*). Sen sijaan arvioitavat osa-alueet on konstruoitu arvioijan näkökulmasta esimerkiksi predikaattiverbin yksikön kolmannen persoonamuodon valinnalla (*[tutkinnon suorittaja] käyttää selkokieltä [...] ohjaten arvioijaa havainnoimaan, miten opiskelija toimii. Arviointikriteerien kuvaukset alkavat myös kirjoitetun yleiskielen konventioiden vastaisesti pienellä alkukirjaimella ja ilman subjektia (käyttää selkokieltä ja hyödyntää yleisimpiä puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatio-menetelmiä tavallisissa asiakastilanteissa).*). Käytetty eksplikointi ei kuitenkaan ole luonteva nollasubjektirakenne, vaan lukija joutuu turhaan etsimään virkkeiden subjektia ja semanttista toimijaa, mutta sitä ei missään kohdassa kaavaketta mainita. Kaavakkeesta siis puuttuu eksplisiittisesti ilmaistuna, kenen toiminnasta on kyse. Lisäksi kaavakkeessa ei ole tehtävänantoa, vaan tehtävänanto annetaan suullisesti tutkinnonsuoritukseen liittyvässä infotilaisuudessa.

Aineistotekstieni tekstilaji mieltyy laajasti määriteltynä kontekstinsa vuoksi lomaketekstiksi, mutta tekstin odotuksenmukaiset konventiot ovat avoimet, sillä työn ohjeistus on

niiden suhteen niukka ja sumearajainen: vaatimuksena esitetään se, että teksti on kirjoitettava tietokoneella käsin kirjoittamisen sijaan.

Paikoin kaavakkeen arviointikriteerit ovat konkreettiset ja selkeät, jolloin aineistossani opiskelijat useimmiten ovat tuottaneet kriteereihin liittyvää tekstiä. Toisinaan kaavakkeen kriteerit ovat kuitenkin hyvinkin abstraktit, jolloin opiskelijalla on selvästi vaikeuksia ymmärtää, mitä kyseiseen kohtaan olisi tarkoitus kirjoittaa (esimerkki 1).

1) *Työmenetelmien, työvälineiden ja materiaalin hallinta — toimii kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti.*

Kuntoutustyössäni olen käyttänyt tietoja soveltavat kuntoutuksen lainsäädäntöä. vammaisuuden palvelulaki, kehitysvammalaki, lastensuojelulaki, sosiaalihuoltolaki, lääkinnällisen kuntoutuksilaki, terveydenhuoltolaki, erikoissairaanhoidonlaki,

Olen noudattanut hoitotyön periaatteita esim. yksilöllisyys, turvallisuus, omatoimisuus, jatkuvuus, kulttuurilähtöisyys, oikeudenmukaisuus, vastuullisuus, taloudellisuus. yhteisöllisyys ja yksityisyys.

(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)²

Paikoin kaavakkeen arviointikriteereissä on niputettu yhteen useita asioita, joiden välinen yhteys on epäselvä, kuten esimerkissä 2. Tällöin on vaikea olettaa, että opiskelija pystyisi kirjoittamaan toiminnastaan kovinkaan johdonmukaista kokonaisuutta, joka vastaisi arviointikriteerien sisältöä.

2) *perustelee toimintaansa tiedolla erilaisista kulttuureista ja monikulttuurisuudesta. Hyödyntää työssään tietoa median mahdollisuuksista ja uhkista.*

Monilla on IPAD. IPAD avulla voidaan kehittää, oppimista, kommunikointia, leikkimistä sekä sosiaalisen median käyttöä, esim. youtube:ssa.

Minä järjestän yhden oppitunnin mittaisen ”englannin tuntti)

(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Tehtävänannon muotoilusta ja arviointiperusteiden paikoittaisesta abstraktiudesta ja epäjohdonmukaisuudesta johtuen opiskelijan voi olla kaiken kaikkiaan vaikea ymmärtää, mitä lomakkeeseen tulisi kirjoittaa. Kaavake aiheuttikin vaikeuksia oppilaitoksissa, sillä sen täyttöä on hankala ohjeistaa niin, että kaikki ymmärtäisivät (Ohjaava kouluttaja Erja Raussi, suullinen tiedonanto 19.1.2017). Tämä näkyy aineistossani selkeästi: moni on jättänyt useampia kohtia tyhjiksi, tai kirjoitettu teksti ei suoraan liity sen yllä kuvattuihin arviointikriteereihin. Sama

² Aineistoesimerkeillä on esiintymisjärjestykseen perustuva juokseva numero, jolla viitataan esimerkkeihin tekstissä. Kursivoitu liila tekstiosuus tarkastelussa on näyttötutkintokaavakkeen tehtävänannosta, mutta liitän tehtävänannon katkelmaan vain, jos sillä on tarkasteltavan asian suhteen merkitystä. Varsinainen aineistoesimerkki on esitetty Calibri-kirjaisimella, ja tarvittaessa olen korostanut lihavoimilla kohdan, jonka haluan kulloinkin nostaa esiin. Muuten kirjoittajien tekstit ovat alkuperäisessä muodossaan. Lopuksi suluissa kerrotaan, mihin aineistoni sisältämään hoitotyön osa-alueeseen teksti liittyy, ja mainitaan kirjoittajalle antamani juokseva numero, jolla tekstin voi tarvittaessa yhdistää tiettyyn kirjoittajaan. Käytän tätä samaa muotoilua kaikissa tutkielmani aineistoesimerkeissä.

kaavake on käytössä myös äidinkieleltään suomenkielisillä opiskelijoilla, joille samat kaavakkeen ongelmat aiheuttivat yhtä lailla hankaluuksia (Ohjaava kouluttaja Erja Raussi, suullinen tiedonanto 19.1.2017).

Lomake on siis itsessään vaikeaselkoinen, mutta oman lisänsä hankaluuteen tuo se, että lomakkeita on useita erilaisia. Jokaiselle tutkinnon viidestä osaamisalueesta on oma kaavakkeensa, jonka arviointiperusteet on laadittu kyseisen osion sisällön mukaisiksi. Siksi esimerkiksi kehitysvammaistyötään kuvailevan kirjoittajan valitsema *Mielenterveys- ja päihdetyö* -lomake soveltuu monin osin huonosti kehitysvammaisten lasten kanssa toimivan hoitajan työnkuvaukseen. Aineistossani kahdessa tapauksessa yhdestätoista on valittu väärä kaavake, eli tämä saattaa olla yleinenkin ongelma.

Kaavake on arvioijallekin työläs ja sen kautta kokonaisuuden hahmottaminen on hankalaa, sillä se on hyvin monikohtainen – tyhjänäkin kaavake on 10 sivua pitkä, täytettynä aineistossani keskimäärin 19 sivua. Oppilaitoksen kouluttaja, jonka kanssa aineiston saamisen yhteydessä asioin, kertoi huolensa siitä, että kaikki arvioijat eivät itsekään ymmärrä kaavakkeen kaikkia kohtia, jolloin näyttötutkintojen arvioinnissa on laadullista vaihtelua (Ohjaava kouluttaja Erja Raussi, suullinen tiedonanto 19.1.2017).

Kaavake on siis pedagogisesti silmäillen hyvinkin epäpedagoginen, ja sen epäselvä muotoilu haittaa opiskelijan kirjallista suoritusta ja aiheuttaa mahdollisesti näyttötutkinnon arvioinnissa laadullista vaihtelua. Tämän tutkielman toteuttamiseen kaavake ei sen sijaan suoraan vaikuta, sillä opiskelijoiden tekstejä ei tarkastella vastauksina esitettyihin kysymyksiin vaan tarkastelussa ovat tekstien sisältö ja muotopiirteet sinällään, pääasiassa itsenäisinä teksteinä. Toisinaan kaavakkeen tekstikonteksti on tarkastelussa olennainen, jolloin se on aineistokatkelmassa mukana.

3.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni on aineistopohjaista (ks. esim. Jantunen 2009) lingvististä tekstintutkimusta, ja tarkastelen aineistoa laadullisesti ammatillisen kielen näkökulmasta, jolloin teoriakehyksenä toimii funktionaalinen kielikäsite (ks. esim. Halliday 2004). Tutkimuskysymykseni funktionaalinen näkökulma ohjaa tarkastelemaan deskriptiivisesti moninaisia keinoja, niin sisällöllisiä kuin kielen piirteisiin liittyviä, joille yhteistä on se, että niiden avulla tekstit rakentavat kirjoittajien ammatillista asemaan ja osoittavat heidän asiantuntemustaan. Tekstien laadullisella analyysillä pyrin selvittämään, mitä syntaktisia, leksikaalisia, semanttisia ja sisällöllisiä keinoja teksteissä käytetään tämän funktion ilmaisuun.

Tutkimukseni pääpaino on leksikaalisten ja syntaktisten piirteiden analysoinnissa: leksikaalisia piirteitä tarkastelen luvussa 4.3, ja syntaktisiin piirteisiin keskityn luvuissa 4.4–4.6. Sisällön analyysillä on sijansa alalukuna lähes jokaisessa piirrekohtaisessa analyysiluvussa, mutta sisällöllisiin ja semanttisiin huomioihin keskittyvät varsinaisesti luvut 4.1 ja 4.2.

Työssä esittelemäni aineistoesimerkit on valittu siten, että ne havainnollistavat parhaiten tarkasteltavan ilmiön erilaisia piirteitä. Lisäksi esimerkkejä on pyritty esittelemään kaikkien kirjoittajien teksteistä.

Näyttötutkintosuunnitelman funktio on osoittaa kirjoittajan riittävä asiantuntemus, jotta hän voi osallistua varsinaiseen näyttötutkintotilaisuuteen. Tutkimuksessani en kuitenkaan arvioi, miten hyvin tekstit toteuttavat tätä funktiotaan, vaan keskityn keinoihin, joilla tekstit rakentavat kirjoittajien ammatillista positiota. Kaikki kirjoittajat olivat päässeet näyttötutkintoon näyttötutkintosuunnitelmillaan (Ohjaava kouluttaja Erja Raussi, suullinen tiedonanto 19.1.2017), joten ilmeisesti tekstit onnistuvat toteuttamaan funktiotaan koulutuksen vaatimalla tavalla.

Maahanmuuttajataustaisten suomen puhujien kanssa keskusteltaessa ensisijainen yhteinen pyrkimys on usein ymmärtää ja tulla ymmärretyksi, eli viestin välittyminen korostuu (Suni 1993). Esimerkiksi hoitotyössä S2-taustaiset hoitajat pystyvät B1-kielitaitotasollakin ilmaisemaan ammattialansa kontekstissa vaativiakin kielellisiä funktioita, kuten turvallisuuden luomista, ohjaamista ja tiedon välittämistä, vaikka heidän kielitaidossaan olisikin muodollisia ja rakenteellisia puutteita (Seilonen & Suni 2016). Maahanmuuttajataustaisten kirjoittajien tekstejä lukiessa huomio puolestaan kiinnittyy helposti kielellisiin poikkeamiin, etenkin alemmilla kielitaitotasoilla. Lukemisen ei kuitenkaan tarvitse olla kielellisten virheiden tarkastelua, ellei kyse ole nimenomaan kielitaidon arvioinnista, tekstin oikeakielisyyden korjaamisesta tai opetuksen suuntaamisesta, tosin myös niiden kannalta on hedelmällistä tarkastella, mitä kirjoittaja jo osaa kohdekielellä. Virhekeskeisen tarkastelun sijaan kirjoitetut tekstit voikin puheeseen rinnastaen nähdä ensisijaisesti vuorovaikutuksena, toimintana, jossa ihmiset pyrkivät välittämään merkityksiä toisilleen (Heikkinen 2012, Kalliokoski 1998: 213), jolloin kielellisiä poikkeamia oleellisemmaksi nousevat merkitykset, joita tekstit välittävät.

Aineistoni kielelliset poikkeamat toimivat kuitenkin analyysini työkaluina luvussa 4.2 tuoden kiinnostavasti esiin lainattuja tekstiosuuksia, ja siten ne tarjoavat mahdollisuuden havainnoida, millaista sisältöä kirjoittajat teksteihinsä lainaavat pyrkiessään osoittamaan ammattitaitoaan. Tutkimuksessani vallitseva näkökulma on kuitenkin funktionaalinen, eli keskityn juuri tekstien merkityksiin ja siihen, millaisin keinoin merkitykset teksteissä rakentuvat.

4 Tekstin funktiona oman ammatillisen aseman luominen

Näyttötutkintosuunnitelman tärkein funktio on osoittaa kirjoittajan riittävä ammattitaito, jotta hän saa luvan osallistua varsinaiseen näyttötutkintotilaisuuteen. Näyttötutkintosuunnitelmissaan kirjoittajat käyttävät monia kielellisiä keinoja, jotka rakentavat heidän ammatillista asemaansa. Vaikka kirjoittajien teksteissä esiintyy paikoin enemmän tai vähemmän kielellistä horjuntaa, heidän teksteistään nousee useita piirteitä, jotka rakentavat kuvaa heidän ammatillisesta osaamisestaan. Tekstin funktio voikin tulla ymmärretyksi, vaikka kielitaito olisikin puutteellinen (Seilonen & Suni 2016).

Teksteissä asiantuntijuus voi ilmetä sisällön ja sanaston tasolla sekä alan tekstilajin ja vakiintuneiden ilmaisutapojen piirteinä (Seilonen 2014). Aineistoni teksteistä havaitsin erilaisia asiantuntijuutta rakentavia piirteitä, joiden analyysin jäsentelyssä sovellean Seilonen luokittelua.

Ensin analyysini painottuu sisällön tarkasteluun, jossa ilmeisimpänä keinona rakentaa omaa ammatillista asemaa nousee oman osaamisen, ammattitaidon ja S2-taustaisten ollessa kyseessä myös kielitaidon reflektointi, jolloin samalla hahmottuu kirjoittajien omia näkemyksiä hyvän lähihoitajan ominaisuuksista (luku 4.1). Sisältöä tarkasteltaessa huomio kiinnittyy myös muiden tekstien lainaamiseen ja niihin viittaamiseen, ja tämä tekstienvälisyys osoittaa, että kirjoittajat tuntevat alan tekstejä, mikä on osa heidän ammatillista osaamistaan (luku 4.2).

Seuraavaksi tarkastelen aineistoni tekstien sanastoa (luku 4.3). Monipuolinen sanasto on teksteissä varsin ilmeinen ammatillista asemaa rakentava piirre, joka osoittaa kirjoittajien kokemuksen työpaikkansa kielenkäytöstä.

Kolmessa viimeisessä analyysiluvussa havainnoin, kuinka hoitoalan vakiintuneet ilmaisutavat ja tekstilajin piirteet ilmenevät teksteissä. Esimerkiksi avointen persoonaviittausten käyttö on alalla osa kielellistä ammattitaitoa, ja piirre nouseekin esiin kirjoittajien teksteissä (luku 4.4). Hoitoalalla sääntöjen ja toimintatapojen tunteminen on keskeistä, mikä peilautuu kirjoittajien teksteihin: direktiiviset ilmaukset konventionaalisine piirteineen esiintyvät yleisinä teksteissä (luku 4.5). Myös hoitoalalla toistuva kirjaaminen on monille kirjoittajille selvästi tuttu tekstilaji, sillä kirjaamisen tekstilajipiirteitä on käytössä myös heidän näyttötutkintosuunnitelmateksteissään, mikä osaltaan ilmentää kirjoittajien ammattitaitoa (luku 4.6). Hoitoalan kielen erityispiirteiden käyttö ilmentääkin sitä, että kirjoittajat ovat päässeet osaksi työyhteisön kielenkäyttötilanteisiin ja siten sosiaalistuneet niiden kielenkäytön konventioihin (Seilonen & Suni 2016). Hoitoalalla ammattikielen hallinta on tärkeä osa

ammattitaitoa (Härmälä 2008: 53; Seilonen 2014). Teksteillään kirjoittajat rakentavatkin ammatillista asemaansa niin sisällöllisesti kuin kielen piirteilläkin.

4.1 Ammatillisen osaamisen reflektointi

Oman ammatillisen osaamisen reflektoinnilla pyritään tarkoituksellisesti tekstisisällöllä tuomaan esiin omaa osaamista ja rakentamaan ammatillista asemaa. Kirjoittajat voivat suorasanaisesti vakuutella omaa osaamistaan tai käyttää toimintaansa kuvaillessaan *ammattitaito*-sanaa johdannaisineen. Myös kuvailemalla itseään lähihoitajana ja tuomalla esiin saamaansa palautetta kirjoittajat refleктоivat ammatillista osaamistaan. Hoitotyössä vuorovaikutus on oleellisessa osassa lähes kaikkea toimintaa, joten suomen kielen taidolla on työssä suuri merkitys. Muutama kirjoittaja refleктоikin valmiuksiaan toimia työssään suomen kielellä ja mainitsee oman monikielisyytensä resurssina. Seuraavissa alaluvuissa käsittelen tarkemmin yllämainittuja kirjoittajien tapoja refleктоida ammatillista osaamistaan.

4.1.1 Suorasanainen osaamisen vakuuttelu ja *ammattitaito*-termin käyttö

Eksplisiittisesti ilmaistu oman ammattitaidon ja osaamisen vakuuttelu on teksteissä yksi ilmeisimmistä keinoista tuoda oma osaaminen esiin. Kirjoittajat refleктоivat suorasanaisesti omaa osaamistaan, jolloin virke esimerkiksi alkaa minämuotoisella finiittiverbillä *osaan* (ks. myös Strömmer 2017). Kirjoittaja voivat lisäksi täsmentää osaamisen vakuutteluun konkreettisilla esimerkeillä toiminnastaan, kuten esimerkissä 3.

- 3) **Osaan ottaa huomioon** ja käyttää selkokieltä **jos vaikka asukalla on kuulolaite sitten puhun selkeästi ja kovalla äänellä.**
(Vanhustyö, kirjoittaja 4)

Aineiston kirjoittajat voivat puhua myös tavoitteellisesti osaamisen osoittamisesta, kuten esimerkissä 4. Lomakekysymys ohjaa tähän: kirjoittajaa pyydetään eksplisiittisesti pohtimaan työpaikkaansa nimenomaan näyttötutkintoympäristönä ja omaa toimintaansa siellä.

- 4) *Mitkä ovat lähihoitajan tehtävät ja ammatillinen osaaminen näyttöympäristössä?*
[...] **Osoitan osaamiseni**, kyselen, kuuntelen, katselen ja juttelen asukkaiden ja ryhmäkotin henkilökunnan kanssa.
(Vanhustyö, kirjoittaja 4)

Näyttötutkintosuunnitelmalomake ohjaa kirjoittajaa erityisesti *Oppimaan oppimista koskevan tiedon hallinta* -osiossa refleктоimaan osaamistaan, joka on kirjoittajille selvästi tuttua toimintaa.

Teksteistä nousee myös esiin kirjoittajien ymmärrys osaamisen ja oppimisen yhteydestä: moni korostaa osaamisen lisäksi kykyään oppia ja ottaa selvää asioista, joita ei tiedä tai osaa, kuten esimerkin 5 kirjoittaja.

- 5) Arvioin ja tunnistan oman osaamisen ja sen rajat. Hankin tietoja ja hallitsen työn teoreettiset perusteet.
[...] Oppiminen on jatkuvaa prosessi. Olen valmis täydentää osaamisen jatkuvasti.
Arvioin oman oppimisen. Kysyn palautetta kouluttajalta.
(Päiväkoti, kirjoittaja 1)

Kirjoittajat myös liittävät teksteissään itseensä tai toimintaansa sanat *ammattitaito* ja *ammattillinen*, kun haluavat eksplisiittisesti tuoda esiin omaa ammattitaitoaan (esimerkki 6).

- 6) Jos toimin ongelmatilanteessa eritavalla, perustelen miksi toimin ja teen näin. **Osaan perustella asian ammatillisesti.** Tarvittaessa osaan myös toimia eritavalla.
[...] **Suoritan minulle osoitetut tehtävät luotettavasti ja ammattitaitoisesti.**
(Vanhustyö, kirjoittaja 6)

Ammatillisuuteen teksteissä sisällytetään ammattitaitoisen toiminnan lisäksi lähihoitajan ammatillinen kasvu, johon vanhustyössä toimiva kirjoittaja esimerkissä 7 liittää osaksi ammatti-identiteetin ja ammattietiikan omaksumisen.

- 7) **Lähihoitajan ammatillinen kasvu ja kehitys** on jatkuva prosessi, jonka kehittyminen jatkuu läpi elämän. Ei tarkoittaa että lähihoitajana minun oppimisprosessi on vain yhden tai kolme vuotta, vaan se oppiminen on jatkuva. **Minun ammatillisen kasvuuni** kuuluvat myös **ammatti-identiteetin syntyminen** ja **alan ammattietiikan omaksuminen, mikä tarkoittaa että lähihoitajan minun tulee kohdella asukkaita riippumatta heidän taustaan, uskonnostaan, varallisuudestaan, rodusta ja kaikki tulee kohdella tasavertaisesti.** Lähihoitajan työ on ihmisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin tukemista, terveyden edistämistä, huolenpitoa ja hoivaa sekä sairauksien hoitamista. **Aina tulee muistaa ammatillisuus töissä,** eli pitää erottaa empatian sympatiasta ja olla henkisesti vahvaa, jotta voisi toimia erilaisten ihmisten kanssa.
(Vanhustyö, kirjoittaja 3)

Kaikilla on itsemäärämis-oikeus ja tasa-arvo, **en puhuu asukkaista työn ulkopuolella noudan vaitiolo velvollisuuksia**
(Vanhustyö, kirjoittaja 4)

Ammattietiikkaa ei jätetä teksteissä vain kattotermiksi, vaan kirjoittajat kuvaavat, mitä termi lähihoitajan työssä tarkoittaa, kuten esimerkkien 7 kirjoittajat (yllä). Termiä puretaan sekä abstraktein käsittein (*kohdella tasavertaisesti, tasa-arvo*) että konkreettisin kuvauksin (*en puhuu asukkaista työn ulkopuolella noudan vaitiolo velvollisuuksia*).

Ammatti-identiteetti nousee esiin myös implisiittisesti kirjoittajien teksteistä. Esimerkiksi osa päivähoitoalalla työskentelevistä kirjoittajista viittaa itseensä sanalla *kasvattaja* tai kuvaillessaan toimintaansa mieltää sen opettamiseksi, kuten esimerkissä 8.

- 8) **Opetan** lapsia kävelemään, miten pukeudutaan, yhdessä leikkima, tai sitten vuorotella, eri sanoja, kohteliaisuutta esim. kiitos, ole hyvä, moi, anteeksi. Ystävällisyys, ei saa satuta toisia, siivoamista, puhtaus. esim käsinpesu
(Päiväkoti, kirjoittaja 3)

4.1.2 Itsensä kuvailu lähihoitajana ja palautteen esiintuominen

Kirjoittajat vakuuttelevat eksplisiittisesti omaa osaamistaan myös kuvailemalla itseään hyvänä työntekijänä. Tämä luo kuvaa myös siitä, millaisena kirjoittajat itse näkevät hyvän lähihoitajan ja millaisia ominaisuuksia he arvostavat lähihoitajissa. Kuten kirjoittaja esimerkissä 9, useat kirjoittajat nostavat esiin toisten kunnioittamisen, rehellisyyden ja yleisesti eettiset periaatteet. Myös yhteistyökykyä, oppimiskykyä ja omana itsenä olemista korostetaan monissa teksteissä.

- 9) Arvoja, joita pidän tärkeinä, ovat: toisten kunnioittaminen ja arvostaminen, myötätunto ja huomaavaisuus, oikeudenmukaisuus, suvaitsevaisuus, rehellisyys, avoimuus, ystävällisyys, nöyryys, hyvänä ja kunniallisena ihmisenä oleminen toiselle. Työntekijänä olen sosiaalinen, iloinen ja yritän ehdottomasti tulla toimeen kaikkien kanssa, olla avoin, ystävällinen, rehellinen/luotettava, kuunteleva, oppiva jne. Olen oma itseni ennen kaikkea.
(Vanhustyö, kirjoittaja 3)

Itsensä kuvailua työntekijänä ohjailee varmasti myös kirjoittajien käsitys siitä, millaisia ominaisuuksia he kokevat muiden tahojen kuten työnantajien tai tutkinnon arvioijien odottavan lähihoitajalta. Muiden tahojen odotukset voivat ilmentyä myös vaatimuksina, joihin kirjoittajat vakuuttavat vastaavansa, kuten esimerkissä 10.

- 10) Osaan kunnioittaa ja hoitaa vanhuksia, kehitysvammaisia ja lapsia. Harrastukseni ovat uinti, lukeminen ja kävely. **Minulla täytän hoitajille asetetut vaatimukset mm. tarkkaavaisuus, kunnioitus, tasa-arvoisuus ja yhteistyössä työskentely.**
(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 2)

Aineistosta nousee myös kirjoittajien käsitys itsestään lähihoitajana osana työryhmää. Kuvaamalla itseään työryhmän jäsenenä vahvistetaan myös mielikuvaa itsestä työpaikkaansa sitoutuneena lähihoitajana. Kielellisesti itsensä liittäminen osaksi ryhmää voi tapahtua esimerkiksi monikon 1. persoonan pronominin käytöllä (*Me jaamme lääkkeitä*) (ks. tarkemmin luku 4.4.1) tai muuten sisällöllisesti (*Olen yksi työryhmän jäsenistä*).

Muutamit kirjoittajista nostavat esiin myös kokemuksensa hoitoalalta kuten esimerkissä 11, mikä vahvistaa mielikuvaa kirjoittajien ammatillisesta osaamisesta.

- 11) Minulla on vanhuksista oma kokemus ,**olen ollut hoitoapulaisena töissä jo yli kolme vuotta**, mutta aina on opittava lisää ja otan vastaan muiden hoitajien. kokemuksia ja neuvoja, jotta oppisiin ja kehittyisin enemmän. Tavoitteena on palvella asiakasta hänen tarpeen mukaan
(Vanhustyö, kirjoittaja 4)

Osa puolestaan korostaa osaamistaan kertomalla saaneensa hyvää palautetta (esimerkki 12). Muilta saatu palaute vaikuttaakin vahvasti ihmisen käsitykseen itsestään (Hakkarainen ym. 2004: 36–37). Palautteen antaminen ja vastaanottaminen mainitaan myös hoitoalan viitekehyksessä hoitajan pragmaattisena taitona (Komppa 2013).

- 12) Tuleen hyvin toimen lasten kanssa, osan auttaa ja avusta niitä. Kysyn selkeästi kysymyksiä, osan hyvin itse toimia, **olen kysynyt minun tehtävistä palautetta ja se on ollut hyvää.**
(Päiväkoti, kirjoittaja 3)

Monet kirjoittajista painottavat oppimiskyvyn tärkeyttä. Oppimaan oppimiseen tarvitaan itsearvioinnin taitoja (Hakkarainen ym. 2004: 224–225). Myös aineistoni kirjoittajat ymmärtävät tämän ja liittävät teksteissään oppimisprosessiin itsearvioinnin, kuten esimerkissä 13.

- 13) - Pyydän ja otan vastaan palautetta ja muutan toimintaani sen mukaan.
- Kysyn neuvoa ja etsin itsenäisesti tietoa eri lähteistä jos en tiedä/osaa jotain asiaa.
- **Arvioin osaamistani jatkuvasti kehittyäkseni.**
(Vanhustyö, kirjoittaja 5)

4.1.3 Työskentely suomen kielellä ja oman monikielisyyden hyödyntäminen

Työnantajat pitävät suomen kielen taitoa tärkeänä rekrytointikriteerinä perustuen työyhteisön ja asiakkaiden tarpeisiin ja työturvallisuustekijöihin (Söderqvist 2005). Lähihoitajan työssä suositeltu taitotasovaatimus onkin B2 (puhuminen, puheen ymmärtäminen ja lukeminen; kirjoittamisen osalta B1) (Kela ym. 2014: 208–211), sillä esimerkiksi lääkkeiden kanssa toimiminen vaatii kielellistä tarkkuutta, joka heijastuu suoraan potilasturvallisuuteen. Hoitotyössä kielellisiä haasteita luovat myös muun muassa monenkeskiset vuorovaikutustilanteet, jotka voivat olla ennakoimattomia ja vaatia nopeaa rekisterin tunnistamista ja valintaa (Kela & Komppa 2011).

Vaikka riittävä kielitaidon taso on hoitotyössä oleellinen niin työnantajan vaatimuksesta (Söderqvist 2005) kuin työntekijän oman kokemuksen mukaan työssä pärjäämiseksi (Kela & Komppa 2011), aineistossani vain muutama kirjoittajista nostaa itsensä esiin suomen kielen puhujana: Kaksi kirjoittajaa arvioi omaa kielitaidon tasoaan (esimerkki 14). Vaikka he kokevat sen vielä tarvettaan heikommaksi, molemmat kertovat kielitaitonsa kehittyneen. Myös aiemmassa tutkimuksessa on raportoitu hoitajaopiskelijoiden kokeneen kielitaitonsa parantuneen työharjoittelun aikana (Virtanen 2016). Kuitenkin toisella kielellä työskentelevät hoitajat kokevat työssä tarvittavan kielitaidon tason vaativaksi ja toisinaan vaikeaksi saavuttaa (O'Neill 2011: 1121).

- 14) kielen vaikeus on vahan ongelmallinen se kin kehitymassa pikkuhiilija.
(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 2)

Minun kielitaitoni on vielä heikko ja se vaikuttaa hoitotyöhöni koska ei aina voi ymmärtää oikein oppilaan tarpeita tai selittää kuntoutuksen välttämättömyyttä, mutta minä pyrin kommunikoimaan oppilaiden ja työkavereiden kanssa mahdollisimman paljon ja kehittämään kielitaitojani.

[...] Olen pyrkinyt kommunikoimaan työkavereiden kanssa mahdollisimman paljon huolimatta siitä, että minulla ei ole vielä kovin vahva kielitaito, mutta olen tuntenut että kielitaitoni on kehittynyt.

[...] Minä ilmaisen itseä ymmärrettävästi ja asiallisesti sekä suullisesti että kirjallisesti

[...] Osaan antaa palvelua suomeksi ja suahiliksi

(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Jälkimmäinen esimerkkien 14 kirjoittajista kertoo pyrkivänsä kommunikoimaan työyhteisön kanssa mahdollisimman paljon kielitaitonsa puutteista huolimatta. Ammatillisen kielitaidon kehittymiseksi onkin oleellista, että työyhteisö positioi kielenoppijan aktiiviseksi toimijaksi (Virtanen 2016), ja S2-taustaisen hoitohenkilökunnan on havaittu saavan eniten tukea kielenoppimiseensa mm. työyhteisön tuesta (Kela & Komppa 2011; Virtanen 2011; 2013; 2016; 2017; Mähönen 2014; Heimala-Kääriäinen 2015). Vaikka esimerkin 14 kirjoittaja mainitsee kielitaitonsa puutteista, hän kuvailee ilmaisuaan ymmärrettäväksi ja asialliseksi sekä kertoo palvelevansa suomeksi, eli puutteista huolimatta hän kykenee työskentelemään suomeksi. Työelämän viestintätilanteissa virheetöntä kieltä tärkeämpää onkin asian välittyminen (Andersson 2010: 236) sekä kielenkäytön toimivuus ja rohkeus käyttää kieltä (ks. Jäppinen 2010; 2011). Esimerkin 15 kirjoittaja puolestaan kertoo opettavansa suomea lapselle, jonka äidinkieli ei ole suomi, jolloin hän oletettavasti arvioi kielitaitonsa tilanteessa riittäväksi.

- 15) Annan esim. laulaa omassa kielessä, hän puhu vanhempien kanssa omassa kielessä. Joku lapsen ruoka valinta on erilainen, sitten annan hänelle saman vastaava ruuan. **Opetan hänelle myös suomen kieltä.** Osaan huomioon hänen kulttuurista esim. juhlat.
(Päiväkotitoiminta, kirjoittaja 3)

Hoitoalan ammattikieleen sisältyy monipuolisia elementtejä (ks. luku 2.2). Hoitajan kielitaitoon kuuluu muun muassa osata muuntaa ammattikieltä yleiskieliseksi esimerkiksi referoimallaan potilaan hoitokertomusta potilaan omaiselle. Silloin korostuu esimerkiksi puhujan taito selittää ammattitermien merkityksiä käyttämällä arkikielisempiä parafraseja. (Seilonen & Suni 2016: 468.) Koska näyttötutkintosuunnitelmalomake ei juurikaan ohjaa arvioimaan kielitaitoa yleensä, harvan kirjoittajan teksteihin sisältyy kielitaidon arviointia ammattikielen eri osa-alueiden näkökulmasta. Esimerkin 16 kirjoittaja kuitenkin sivuaa aihetta kertoessaan viestinnästään. Tekstinsä perusteella hän tiedostaa yleis- ja ammattikielen piirteitä sekä vuorovaikutusosapuolen vaikutuksen valittuun rekisteriin.

- 16) *ilmaisee itseään ymmärrettävästi ja selkeästi sekä suullisesti että kirjallisesti, ymmärtää asiakkaan ja hänen läheisten viestejä ja vastaa niihin asiakaslähtöisesti ja ammatillisesti.*
Esimerkiksi kirjaamistilanteissa, kirjoitan niin, että toisille ei jää asiakasraportoinnistani epäselvyyksiä. Kirjoitan selkokielellä ja aina asukaslähtöisesti käyttämättä turhia lyhenteitä. Annan myös omaisille tiedot niin että he ymmärtävät sen.
(Vanhustyö, kirjoittaja 6)

Kertoessaan vuorovaikutuksesta omaisten kanssa hän painottaa viestivänsä siten, että omaiset ymmärtävät, mikä tarkoittanee yleiskielistä terminologiaa ja parafraaseja. Myös ammattikielisessä kirjaamisessa hän painottaa tekstin funktion selkeää ilmaisua, jotta viesti välittyy työyhteisölle. Hän kertoo jopa välttävänsä ”turhia lyhenteitä”, mikä viittaa siihen, että hän on kokenut lyhenteiden aiheuttaneen joskus epäselvyyttä tai haasteita.

Muuten kirjoittajat eivät kirjoita itsestään suomen puhujina.

Näyttötutkintosuunnitelmalomake ei erityisesti ohjaakaan pohtimaan kielellisiä valmiuksia työskennellä suomen kielellä, ja sama lomake on käytössä niin äidinkielisten kuin suomi toisena kielenä -puhujien näyttötutkinnon yhteydessä.

Näyttötutkintosuunnitelmalomake ei ohjaa pohtimaan myöskään monikielisyyttä, ja harvat kirjoittajista nostavatkaan esiin omaa monikielisyyttään. Osa päiväkodissa työskentelevistä ja yksi kehitysvammaisten lasten koulussa työskentelevä viittaavat kuitenkin monikielisyyteensä resurssina ja kertovat käyttävänsä työssään muitakin kieliä kuin suomea (esimerkki 17).

- 17) [...] puhun venäjäksi yhden pojan isoäidin kanssa, koska hänelle on helpompi saada palautetta omalla kielellä.
[...] Oma kieli ja kulttuuri merkitse monelle asiakkaale paljon, olen huomannut miten positiivisesti lapset reagoivat, jos puhun heille heidän äidinkielellä.
(Päiväkoti, kirjoittaja 1)

Lasten mielestä on mielenkiintoista kun kirjoitan heidän nimensä thain kielellä.
(Päiväkoti, kirjoittaja 2)

Minä järjestän yhden oppitunnin mittaisen ”englannin tuntti)
[...] Osaan antaa palvelu suomi ja suahili kieli
[...] Osaan antaa palvelu suomi ja englanti kieli
(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Päiväkodissa työskentelevät kirjoittajat nostavat esiin myös päiväkodin lasten monikulttuurisuuden ja -kielisyyden. Tämä kertonee siitä, että toisin kuin useimmissa vanhainkodeissa, joissa asiakaskunta on vielä melko suomenkielistä, monissa päiväkodeissa erityisesti pääkaupunkiseudulla monikielisyys on arkipäivää. Monikielisyyteen viitataan ilman, että tehtävänanto siihen suoraan ohjaa, ja se esitellään neutraalina ominaisuutena.

- 18) *Tutkinnon suorittaja toimii työssään tavoitteellisesti perustaen toimintansa asiakkaan kasvua ja kehitystä tukevaan kirjalliseen suunnitelmaan yhteistyössä asiakkaan läheisten ja työyhteisön jäsenten kanssa.*

Otan huomioon lapsen iän ja kulttuurisen taustan, autan niitä eri tehtävissä, niissä missä lapsi tarvitse apua ja ohjausta, keskustelen vanhempien kanssa, miten lapsen päivä on sujunut tai miten heiden ilta/ viikonloppu on mennyt.

(Päiväkoti, kirjoittaja 3)

Esimerkiksi esimerkissä 18 kirjoittaja listaa lapsen iän samaan huomioitavien asioiden listaan kuin kulttuurisen taustan, jonka voi tulkita S2-lapsen haasteiksi suomenkielisessä viestinnässä.

Vaikka kaikki aineistoni kirjoittajat työskentelevät omasta näkökulmastaan toisenkielisessä ja -kulttuurisessa ympäristössä, he refleктоivat vain vähän työskentelyään suomen kielellä ja oman monikielisyytensä hyödyntämistä työssään; näyttötutkintosuunnitelmalomake ei siihen varsinaisesti ohjaakaan.

4.2 Taustatekstien hyödyntäminen

Tekstien funktio, oman ammatillisen aseman luominen rakentuu monin keinoin. Yksi paljon käytetty keino on toiseen tekstiin viittaaminen ja toisen tekstin lainaaminen: aineistoni 11 kirjoittajasta 9 mainitsee alan taustatekstejä ja 8 käyttää tekstissään lainattuja osioita. Teksteihin viittaamalla ja niitä lainaamalla kirjoittaja osoittaa, että osana ammattitaitoaan tuntee ja osaa etsiä alaansa liittyviä taustatekstejä ja osaa hyödyntää niitä asiaan liittyviksi katsomissaan tilanteissa. Lisäksi lainaamalla muita tekstejä tai tehtävänantoa kirjoittajat tuovat omiin teksteihin ammatillisia sisältöjä, ammattisanastoa ja oikeakielistä tekstiainesta, jonka kirjoittaminen todennäköisesti ylittäisi kirjoittajan oman kielitaidon. Siten kirjoittajat voivat myös antaa paremman kuvan itsestään ammattilaisena ja suomen kielen kirjoittajana. Tässä luvussa tarkastelen asiaa lähemmin.

4.2.1 Hoitoalan moninaiset taustatekstit ammatillisuuden rakentajina

Näyttötutkintosuunnitelmalomake ohjaa kirjoittajia pohtimaan, kuinka he tuntevat ja hyödyntävät hoitoalan ammatillisia taustatekstejä. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 19 tehtävänanto mainitsee hoito- ja huolenpitotyön perusteet ja aktiivisen lisätiedon hakemisen, mikä johdattelee kirjoittajan vastausta.

- 19) *perustelee kattavasti toimintaansa tiedolla hoito- ja huolenpitotyön perusteista. Hakee aktiivisesti lisätietoa.*

Perustelen toimintaani tiedolla hoito- ja huolenpitotyön perusteista ja haen lisätietoa. Haen tietoja luotettavista lähteistä. (Käypähoito suosit. terveystietokirjasto)
(Vanhustyö, kirjoittaja 3)

Moni kirjoittaja luettelee teksteissään ammatillisia tiedonhaun lähteitä, millä he osoittavat tietävänsä, mistä alan tekstejä voi etsiä. Esimerkin 20 kirjoittaja luettelee alaansa liittämiään nettisivuja.

- 20) Käytän erilaisia varhaiskasvatuksen liittyviä internet sivuja- mll.fi, stm.fi. oph.fi , jne
(Päiväkot, kirjoittaja 1)

Esimerkin 21 kirjoittaja mainitsee tiedonhaussa internetin yleisesti, mutta mainitsee myös kirjaston, eli tiedonhaku ei nojaa vain internet-lähteisiin.

- 21) Osan hakia tietoja kirjastosta sekä internetistä. Kehitän omia vuorovaikutustaitojani kysymällä työkavereilta. Pidän tietoja päivän kirjassa.

[...]

hyödyntää työssään tietoa asiakkaan hoidossa ja kasvatuksessa käytettävistä tiedonkeruumenetelmistä.

Kysyn työkavereilta saman kysymyksen, esimerkiksi miten he toimivat kun lapset haluavat ottaa saman lelun mutta eivät halua jakaa sitä. Suurin osa ehdottivat että he keräävät leilu pois jos lapset eivät halua jaka. Siksi toimin samalla tavalla. Havainnoin, kysyn ja tiedän perushoidosta.
(Päiväkot, kirjoittaja 2)

Esimerkin 21 kirjoittaja kuvailee myös tilanteen, jossa hän kertoo käyttävänsä työkavereiltaan saamaansa toimintamallia oman toimintansa perusteena. Tehtävänantotekstiin yhdistettynä vastausta voi tulkita siten, että hän mieltää työkaverit tiedonlähteeksi.

Näyttötutkintosuunnitelmalomake ei ohjaa lähdekritiikin pohdintaan, ja niinpä vain yksi aineistoni kirjoittajista nostaa aiheen esiin. Esimerkissä 22 kirjoittaja luettelee käyttämiään tietolähteitä osoittaen siten tuntevansa alaan liittyvää kirjallisuutta ja muita lähteitä tiedonhauille. Myöhemmin lomakkeessa hän palaa asiaan yleisemmin, ja molemmilla kerroilla hän nostaa esiin ymmärryksensä lähdekritiikin merkityksestä.

- 22) Kehitän tietämystäni lähihoitajan työhöni liittyen eri tiedon keruu menetelmiä käyttäen ja hyödyntäen Hilkkaa, Käypähoito-suosituksia, THL, kirjallisuus esim. Farmaca Fennicaa. Huomioin myös aina lähteiden luotettavuuden.

[...] Etsin tietoa ammatillisista lähteistä internetistä (ei kuitenkaan wikipedia), hyödynnän kokeneita alan ammattilaisia, tai lainaan kirjastosta alan kirjoja.

(Vanhustyö, kirjoittaja 6)

Paikoin näyttötutkintosuunnitelmalomakkeessa kysytään tehtävänannossa eksplisiittisesti alan kirjallisia taustatekstejä, esimerkiksi säädöksiä ja määräyksiä, kuten esimerkissä 23. Lyhykäisyydessään katkelman kirjoittaja osoittaa tietävänsä taustatekstien olemassa olon luettelemalla tekstit, vaikkei tarkemmin toiminnastaan tässä osiossa kerrokaan.

- 23) *toimii työssään kasvun tukemiseen ja ohjaamiseen liittyvien sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen **säädösten, määräysten ja toimintaperiaatteiden** mukaan.*

Lastensuojelulaki, varhaiskasvatus tavoitteet, varhaiskasvatuslaki
(Päiväkoti, kirjoittaja 1)

Esimerkissä 24 kirjoittaja esittää tehtävänannossa mainitut toimintaa ohjaavat periaatteet nimenomaan kirjalliseksi tiedoksi. Osana pidempää vastaustaan hän listaa toimintaa ohjaaviksi periaatteiksi luettelon laeista. Yksityiskohtaisella luettelollaan kirjoittaja rakentaa itsestään kuvaa taustatekstit tuntevana ammattilaisena.

- 24) *KUVAUS TUTKINTOTILAISUUDEN PAIKASTA: Selkeä ja informatiivinen esittely näyttöympäristöstä sekä toiminta-ajatus ja **toimintaa ohjaavat periaatteet**. Mitkä ovat lähihoitajan tehtävät ja ammatillinen osaaminen näyttöympäristössä?*

[...] Lait säädökset:

- Vammaisuuden palvelulaki,
- Kehitysvammalaki,
- Suomen perustuslaki 731/1999,
- Kuntalaki 365/1995,
- Erikoissairaanhoitolaki 1062/1989,
- Kansanterveyslaki 66/1972,
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1986,
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta 812 / 2000,
- Lastensuojelulaki 683/ 1983,
- Sosiaalihuoltolaki 710/1982

(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Näyttötutkintosuunnitelma siis ohjaa kirjoittajaa kertomaan ammatillisten taustatekstien tuntemuksestaan tiedonlähteinä ja toiminnan perustana. Käytännössä hoitoalalla on kirjoittajien mukaan tunnettava monenlaisia taustatekstejä ja hyödynnettävä erilaisia lähteitä, niin nettisivuja, painettuja lähteitä kuin työkavereitakin. Esimerkissä 25 kirjoittaja kiteyttää alan laajan tekstimaailman muutamain esimerkein.

- 25) Havainnoin lapsia erilaisissa tilanteissa- ohjattu leikki, vapaa leikki, ruokailu, wc käynti. Tunnistan ja arvioin heidän vahvuuksia ja tarpeita, **käyttäen teoreettisia tietoja (esim. kirja Kasvun aika, MLL.fi sivu)**. Myös keskustelen työkavereiden kanssa lapsista, kysyn tarvittaessa neuvoa ja apua. Kerron omista ajatuksista. **Toimin Vasu mukaan.**
(Päiväkoti, kirjoittaja 1)³

³ Kirjoittajan käyttämä lyhenne *vasu* tarkoittaa varhaiskasvatussuunnitelmaa.

4.2.2 Tekstejä lainaamalla vahvistetaan omaa tekstiä

Erilaisten taustatekstien ja tietolähteiden nimeämisen lisäksi kirjoittajat lainaavat suoraan tekstipätkiä toisista teksteistä tai käyttävät taustatekstejä lähteinä muokaten sisällön omaksi tekstikseen. Näin he osoittavat ammatillista osaamistaan tuntemalla alan taustatekstejä sekä osaamalla etsiä tietoja ja hyödyntää niitä omissa teksteissään.

Lainaaminen sisältyy intertekstuaalisuuden käsitteeseen, joka laajemmin ymmärrettynä on jokaisen lausuman perusominaisuus: ”jokainen teksti rakentuu sitaattien mosaiikkina, jokainen teksti on imenyt itseensä toisia tekstejä ja jokainen teksti on muunnos toisista teksteistä” (Kristeva 1993 [1967]: 23; ks. myös Bahtin 1986 [1953]; Shore & Mäntynen 2006: 26). Intertekstuaalisuutta tutkitaan havainnoimalla merkkejä siitä, että tekstillä on yhteys toisiin teksteihin tai laajemmin johonkin konventioon (Virtanen 2015: 43).

Näkyvästi intertekstuaalisiksi voidaan luokitella tekstit, joissa lainaus merkataan enemmän tai vähemmän eksplisiittisin kielellisin keinoin, esimerkiksi lainausmerkein (Fairclough 1992: 85). Myös lähdeviittauksen käyttö on tietyille tekstilajeille, esimerkiksi tieteelliselle tekstille, ominainen tapa viestiä lukijalle tekstin intertekstuaalisuudesta näkyvästi (tekstilajeista ks. Mäntynen 2005). Esimerkissä 26 kirjoittaja hyödyntää alansa taustatekstiä saaden sieltä omaan tekstiinsä ammatillista sisältöä. Hän muokkaa tekstistä poimimansa tiedot omaksi tekstikseen ja viittaa lähteeseensä lopuksi lähdeviittauksella.

26) *kertoo sosiaali- ja terveydenhuollon historiasta ja nykyhetkestä sekä hyödyntää työssään tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen toimintajärjestelmästä.*

1800- luku- sosiaalipolitiikka ei ollut valttollista. Sairaaista ja köyhistä huolehdivat perheenjäsenet. Työväenkysymysten kausi 1890-1918. Tehtaiden yhteyteen perustettiin lastenseimiä, jossa lapsia hoidettiin kun äidit työskentelevät tehaassa.

Suomi tsenäistyi v . 1917- teollistuminen alkoi. Ensimmäinen lastentarha perustettiin v. 1888 Helsinkissä. Maailmansotien välinen kaussi- 1918-1948-Lastensuojelulaki 1936. 1937

Äitiysavustus vähänvaraisille äideille. 1920 Lasten Neuvolatoiminta. 1920 Työsopimuslaki.

Hyvinvoinnin laajenemisen kausi 1948-1960. 1950 Rakennettiin Keskussairalaat ja Suomen sairaalanverkosto laajeni. 1960 -luvulla rakennettiin Sosiaalipalvelujärjestelmä. Pohjoismaiden hyvinvointivaltiomalli, jossa ihminen saa apua esim. sairastumisen, työttömyyden, vanhuuden aikana. 1963 Sairaasvakuutus tuli voimaan. Hyvinvoinnin laajenemisen kausi 1970-1980- hyvinvointipalveluiden laajeneminen (laki kotinhoidontuesta), ansiosidonnainen päiväraha jne.

1990-2000- Syntyy hoiva-alan yritystoimintaa. Yksityiset palvelut kunnallisten palveluiden rinnalle.

1990 luvulla toisen asten sos. Ja terveystalan koulutus uudistettiin. Siinä yhdistettiin 10 sos. Ja terveystalan tutkinota, muodustetiin Lähihoitajan perustutkinto.

Sosiaali- ja terveydenhuollon perusta on valtion tuella toteutettu kunnallinen sosiaali- ja terveydenhuolto. Julkisen sektorin ohella palveluja tuotetaan yksityisissä yrityksissä.

Kunnat vastaavat sos.- ja terveydenhuollon järjestämisestä. (stm.fi)

(Päiväkoti, kirjoittaja 1)

Ammatillisten sisältöjen lisäksi muita tekstejä lainaamalla voi tuoda omaan tekstiin ammattikielistä sanastoa odotuksenmukaisessa kontekstissa ja kieliasussa. Esimerkissä 27 kirjoittaja osoittaa tuntevansa hoitotyötä säätelevää lainsäädäntöä viittaamalla sosiaalihuolto- ja vammaispalvelulakeihin. Tekstin sisällön perusteella osaksi kirjoittajan ammattitaitoa mieltyy niin säädöksen sisällön tunteminen kuin ymmärrys niiden direktiivisestä funktiosta eli siitä, että säädöksillä on toimintaa ohjaava ja velvoittava vaikutus. Esimerkiksi lakipykäliin täsmällisesti viittaaminen vahvistaa mielikuvaa kirjoittajan ammattitaitoisuudesta ja siitä, että kirjoittaja ymmärtää lain funktion. Leksikaalisesti tarkasteltuna kirjoittaja on saanut lainatun tekstin myötä näyttötutkintosuunnitelmaansa runsaasti ammattisanastoa ja muutenkin oikeakielistä tekstiainesta, jonka täsmälliseen ja oikeinkirjoitukseltaan odotuksenmukaiseen kirjoitusasuun hänen oma kielitaitonsa ei riittäisi hänen puhtaasti omakirjoittamansa tekstin perusteella.

27) *Tutkinnon suorittaja: hyödyntää työssään tietoa mielenterveys- ja päihdetyön palvelujärjestelmästä, säädöksistä, säännöksistä ja hoitosuosituksista.*

Vammahuoltolaki - terapiat

Vammaispalvelulaki on ensisijainen suhteessa kehitysvammalakiin, mutta toissijainen suhteessa sosiaalihuoltolakiin.

Sosiaalihuoltolain alaisista palveluista vastaa kunnan sosiaalitoimi. Sosiaalihuoltolaki (1982/710) on yleislaki. Se määrittelee kaikille kansalaisille järjestetyt yleiset palvelut kuten asumispalvelut, kotipalvelut ja sosiaalityön. Kunnan tehtävänä on huolehtia siitä, että vammaisille tarkoitetut palvelut ja tukitoimet järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Palveluja ja tukitoimia järjestettäessä on otettava huomioon asiakkaan yksilöllinen avun tarve. Palveluista vastaa kunnan sosiaalitoimi.” (Vammaispalvelulaki 1987/380.) (Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Esimerkin 27 kirjoittajan, kuten yleisesti aineistoni kirjoittajien käyttämät viittaus- ja lainaamiskäytännöt ovat kuitenkin paikoin hioutumattomia, ja harvoin he merkkavat lainattua tekstiosiota lainatuksi lainausmerkein tai tuovat sen lähdeksi esiin. Joskus lähde on kuitenkin mainittu, esimerkiksi silloin, kun tehtävänannossa erikseen kysytään muun muassa säädösten hyödyntämisestä työssä, kuten esimerkissä 27 (yllä). Kyseinen kirjoittaja tiedostaa lainaamiskäytännöt ja merkkaa lainauksen loppuun lähdeviitteen. Epäselväksi kuitenkin jää, mitkä osiot tekstistä ovat kirjoittajan itse muokkaamia ja mitkä mahdollisesti suoria lainoja lähdekirjallisuudesta. Kappaleen lopussa oleva yksinäinen lainausmerkki viittaa kuitenkin siihen, että vähintään joitain tekstiosuuksia on lainattu sellaisenaan suoraan lähdekirjallisuudesta (ks. myös Kalliokoski 2005; Liukkonen 2018).

Ammatillista sisältöä, sanastoa ja oikeakielistä tekstiainesta on lainaamalla näyttötutkintosuunnitelmaansa saanut myös esimerkin 28 kirjoittaja. Ensimmäisen kappaleen kirjoittaja merkkaa suoraksi lainaksi lainausmerkein, mutta ei mainitse lähdeksi. Toisen kappaleen

lista lähihoitajan ammattitaitovaatimuksista on mitä ilmeisimmin myös jostain lainattu, sillä kirjoittajan muualla lomakkeessa osoittama kielitaidon taso ei yllä listan virheettömyyden oikeinkirjoitukseen. Tätä osiota kirjoittaja ei kuitenkaan ole merkinnyt lainatuksi.

28) *kertoo lähihoitajan ammatin historiallista ja yhteiskunnallista taustaa, tutkinnon rakenteen ja ammattitaitovaatimukset.*

"1990-luvun taitteessa sosiaali- ja terveysalan koulutus uudistettiin tarpeelliseksi. Syntyi lähihoitajakoulutus, joka alkoi kokeiluna v. 1992 kolmella paikkakunnalla. Koko maassa koulutus alkoi vuotta myöhemmin ja se korvasi aiemmat kymmenen sosiaali- ja terveysalan toisen asteen tutkintoa. Nykyisellään lähihoitajakoulutuksessa on yhdeksän koulutusohjelmaa ja koulutus kestää peruskoulupohjalta kolme vuotta. Laaja-alaisena koulutus antaa valmiudet toimia hoitotehtävissä kaikilla sosiaali- ja terveysalan sektoreilla."

Lähihoitajan ammattitaitovaatimuksia ovat:

1. oppiminen ja ongelmanratkaisu
 2. vuorovaikutus ja yhteistyö
 3. ammattietiikka
 4. terveys, turvallisuus ja toimintakyky
 5. aloitekyky ja yrittäjyys
 6. kestävä kehitys
 7. estetiikka
 8. viestintä ja mediaosaaminen
 9. matematiikka ja luonnontieteet
 10. teknologia ja tietotekniikka
 11. aktiivinen kansalaisuus ja eri kulttuurit.
- (Päiväkoti, kirjoittaja 2)

Vaikka viittauskäytännöt horjuvat, kirjoittaja osoittaa tuntevansa alansa taustatekstejä ja kykynsä etsiä niistä tietoa. Hän siis ymmärtää, mitä sisältöjä lomakekohdassa kysytään, ja vastaa sisällyksekkäästi, vaikkakin lainattua tekstiä käyttäen.

Jos tekstin suhde lainattuun tekstiin on tietten tahtoen jätetty ilmipanematta, sen intertekstuaalinen suhde toiseen tekstiin mielletty plagiaatiksi (ks. Solin 2006: 83). Paikoin osa kirjoittajista vahvistaakin omaa tekstiään lainauksin merkitsemättä lainattua tekstiä lainaukseksi. Näyttötutkintosuunnitelman ohjeistuksessa ei kuitenkaan kommentoida lainaamista eikä anneta viittausohjeita, eikä minulla ole tietoa, ovatko viittauskäytännöt esillä muuten koulutuksessa. Näyttötutkintosuunnitelmaa kirjoittaessa on kuitenkin luvallista käyttää kaikkia lähteitä, eikä sitä kirjoiteta koetilanteessa, joten sen perusteella ei tehdäkään arviota opiskelijan muistinvaraisesta tiedosta tai kielitaidontasosta. Sen funktio on pelkästään arvioida opiskelijan valmiuksia osallistua itse näyttötutkintoon.

Toisten tekstien lainaaminen ja mahdollinen plagioiminen tuo kirjoittajien teksteihin moniäänisyyttä, joka on usein korostunutta, sillä kirjoittajien kielitaitotason (B1–B2, ks. EVK 2003) takia oma ja vieras teksti erottuvat paikoin selvästikin: kirjoittajien omassa

tuottamassaan tekstissä esiintyy kielellisiä poikkeamia muun muassa oikeinkirjoituksessa, teksti voi olla puhemaista ja joskus ilmaisun merkitys on epäselvä. Lainatut tekstit vaikuttavat olevan peräisin virallisista teksteistä tai julkaisuista, jolloin teksti on huoliteltua yleiskieltä ja sujuvaa asiatekstiä, jossa ilmaisu on kielellisesti täsmällistä. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 29 lihavoimani osio lienee suoraan lainattua esimerkiksi päiväkodin nettisivuilta, sillä sen kieliasu on odotuksenmukainen ja – verrattuna kirjoittajan muuhun tekstiin – se ylittää hänen kirjoitustaitonsa tason. Lainattu katkelma on kuitenkin tarkoituksenmukaisesti valittu ja luontevasti upotettu kirjoittajan omatuottamaan tekstiin.

- 29) Olen [päiväkodin nimi] päiväkotissa, Hiekaharjussa. Se on liikunnallinen Vantaan päiväkotia, mikä on avattu vuonna 2014. **Päiväkotia on auki maanantaista perjantaihin klo 6.15-17.00 asti. Kasvattajat työskentelevät aamu-, väli- ja iltavuorossa. Tilat ovat avarat ja ne on suunniteltu pienryhmätoimintaa silmällä pitäen. Jakotiloja on paljon ja tilat mahdollistavat erilaisten ryhmärakenteiden suunnittelun ja käytön. Päiväkodin aidattu piha on käytävissä kaikille lapsille, pihoilla on oma varastorakennuksensa, joissa säilytettävät leikkivälineet ovat helposti saatavilla. Pihoille on myös tehty pihavalvontasuunnitelmat, joiden mukaan henkilökunta jakaantuu lapsia valvomaan.** Päiväkodissa toteutetaan laadukasta varhaiskasvatusta ja kasvattajat toimivat vanhempien tukena arvokkaan kasvatustehtävän toteuttamisessa. **Päiväkodin henkilökunnalle tärkeitä tavoitteita ovat laadukkaan vuorovaikutuksen toteutuminen, lapsen osallisuus sekä turvallinen ympäristö.** Sen takia he pyrkivät toimimaan mahdollisimman suuren osan päivästä pienryhmäperiaatteella. Päiväkodissa on kuusi ryhmä, pienimmät ovat vielä alle 1 vuotiaat ja isommat eskarilaiset. Ryhmä missä minä olen, on Naperot, 1-3 vuotiaat, siellä on 10 lasta, 7 poika ja 3 tyttö. Yksi niistä on alle 1 vuotias.
(Päiväkotia, kirjoittaja 3)

Kun lainattu teksti on upotettu sellaisenaan, esimerkiksi ilman syntaktista muokkausta tekstiin, se voi aiheuttaa syntaksin rikkoutumisen kirjoittajan omasta ja lainatuista osista muodostuvassa lauseessa tai lainatun ja oman tekstin välillä voi olla tyylillisiä eroja. Useimmiten kirjoittajat kuitenkin osaavat tai yrittävät muokata lainaamiaan tekstejä omaan kontekstiinsa. Esimerkiksi aineistoesimerkin 30 kirjoittaja on mitä ilmeisimmin käyttänyt tukena tekstiä ensiapukoulutuksen taitokuvauksista, joka on kirjoitettu yksikön kolmanteen persoonaan. Vaikka hän on muokannut kuvauksen ensimmäiseen persoonaan, paikoin unohtuneet yksikön kolmannen persoonan muodot ja muuten sujuva oikeinkirjoitus paljastavat kiinnostavasti tutkijalle hänen käyttäneen apuna lähdetekstiä.

- 30) Olen ensiapu koulutus EA1 ja EA2. Tunnen hengityksen, sydämentoiminnan ja verenkierron pääperiaatteet. **Osan** antavat peruselvytykset **Osan** tutkia autettavan hätäensivun antamista varten ja auttaa tajutonta henkilöä. **Osan** tarvittaessa siirtää ja hoitaa haavat. **Tunnistaa** sokin oireet ja **osaa** auttaa.
(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Toisinaan hyödynnetty teksti on lukijallekin avoimesti esillä, sillä useimmat kirjoittajat hyödyntävät vastuksissaan tehtävänantoa. Se tarjoaa niin sisältöä kuin ammattikieltä sanastoineen sekä hyvän mallin esimerkiksi sanojen oikeinkirjoitukseen ja syntaktisiin suhteisiin. Toisinaan koko vastaus on koostettu tehtävänantoa hyödyntäen, kuten esimerkin 31 ensimmäisen kirjoittajan vastauksessa.

31) *perustelee toimintaansa tiedolla ryhmien toimintaan liittyvistä lainalaisuuksista.*

Perustelen toiminta tiedolla.

(Vanhustyö, kirjoittaja 5)

kartoittaa monipuolisesti asiakkaan sosiaalietuuksien, palveluiden, apuvälineiden ja asunnon muutostyötarpeita. Ohjaa asiakasta ja hänen läheisiään etuuksien hakemisessa sekä palveluiden ja apuvälineiden käytössä tehden yhteistyötä alan asiantuntijoiden kanssa.

Kartoitan asiakkaan sosiaalietuuksien, palveluiden, apuvälineiden ja asunnon muutostyötarpeita. Ohjaan etuuksien hakemisessa sekä palveluiden ja apuvälineiden käytössä. Teen yhteistyötä alan asiantuntijoiden kanssa.

Asukkaat ovat ryhmäkodissa, jossa kaikki heidän tarvitsemansa apuvälineet on huomioitu. Hoitaja ja fysioterapeutti arvioi mahdollisista muutoksista asukkaan voinnissa esim. tarvitseeko asukas rollalatoria jos kävely esim. on huonontunut.

(Vanhustyö, kirjoittaja 3)

Esimerkin 31 toinen kirjoittaja puolestaan käyttää tehtävänannosta mukautettua osiota osana vastaustaan (lihavoimani osio) mukauttaen sen luontevalle kielelle, omaksi tekstikseen.

Lainatuilla teksteillä kirjoittajat tuovat kuvaamillani tavoilla omiin teksteihinsä ammattikieltä ja sisältöjä, joiden tuottamiseen heidän oma kielitaitonsa ei välttämättä riitä. Lainatut tekstit ovat kuitenkin sisällöltään kontekstiin soveltuvia ja tukevat ainakin pääosin kirjoittajan omaa vastausta, eli kirjoittajat ovat osanneet etsiä ja ymmärtäneet lainaamansa osiot. Näin he osoittavat osaavansa etsiä tietoja alansa lähteistä ja hyödyntää taustatekstejä omassa tuotoksessaan.

Tekstien dialogisia suhteita muihin teksteihin on intertekstuaalisuuden käsitteen lisäksi havainnoitu moniäänisyyden käsitteellä. Moniäänisyydellä tarkoitetaan, että tekstissä on samanaikaisesti läsnä useampi kuin yksi ääni tai konteksti (Kalliokoski 2005). Kuten edellä esitin, lainaamalla kirjoittajat tuovat teksteihin moniäänisyyttä, mutta moniäänisyydellä on kaksi puolta: vieraan äänen lisäksi tekstistä kuuluu tekijän oma ääni tietyssä mielessä koko ajan, ja kirjoittaja voi säädellä, missä määrin ja millä keinoin hän tuo esiin omaa ääntään (Virtanen 2015: 44). Korostuneimmin kirjoittajan oma ääni kuuluu aineistossani, kun kirjoittajat lainaavat tekstiinsä suoran lausuman, jonka eksplikoivat kehysverbillä (*kysyä, sanoa*) puheeksi (esimerkki 32).

32) Aina menen lapsille keskustelemaan erityisesti silloin kun yksi lapsi seisoo yksin. **Menen kysymään esimerkiksi 'miten menee? tai haluatko tehdä jotain'.** Yritän aina kertoa lapsille tarinoita ja huomaan että jos lapset ovat kiinnostuneet niin, he aloittavat kertomaan omat tarinat. Silloin saan havainnoida heidän elämäntilanteen. Huomion lasten mielenkiinnonkohteita, olen läsnä sekä lämmin ja iloinen.
(Päiväkoti, kirjoittaja 1)

Kannustan asiakkaita, **esim. sanon- hyvä, että itse muisit pesta kädet wc jälkeen.**
Selvitän miksi esim. ei saa hyppiä porukalla trampoliinilla- voi sattua.
(Päiväkoti, kirjoittaja 2)

Käyttämällä ensipersonaalisia kehysilmaisuja kuten *Menen kysymään* tai ensipersonaista johtolauseetta *sanon* kirjoittaja voi eksplikoida lainatun lausuman nimenomaan omaksi ilmaukseksi. Tällöin oman äänen korostaminen vahvistaa mielikuvaa kirjoittajasta aktiivisena toimijana ja ammatillisena suomen kielen käyttäjänä työpaikalla.

4.3 Sanastolla rakennetaan ammatillista asemaa

4.3.1 Teksteissä runsas sanavarasto

Aineistossani silmiinpistävin piirre, joka johdattelee lukijaa hoitoalan aihepiiriin, on tekstien sanasto: valtaosa kirjoittajien tekstikatkelmista yhdistyy heti hoitoalaan sanastonsa perusteella. Minien kirjoittajien teksteissä saattaa olla runsaastikin alan sanastoa, vaikka esimerkiksi rakenteissa olisikin paljon horjuntaa. Saman havainnon on tehnyt Seilonen (2014) tarkastellessaan S2-taustaisten sairaanhoitajien YKI-testin tekstejä.

33) Minä ohjaan asukas perushoitoa aamulla ja illalla hänen hygieniaa suihku päivänä samoin. Esimerkiksi harjaamaan hampaita, pesemaan kätensä, kampaamaan hiuksiaan itse, jos mahdollista. Terveystila huolto- perushoito esim. suun ja hampaiden hoito ehkäistään hampaiden reikiintymistä, iensairauksia ja suuntulehduksia voi johtaa epämukavuus, kipuu ja pahanhajuinen hengitys. Käsien ja jalkojen hoito erityisesti diabeetiko päivittäinen tarkistus ja iho rasvaus(tarvittaessa) koska heikentynyt verenkierto.
(Vanhustyö, kirjoittaja 1)

Esimerkiksi aineistoesimerkissä 33 kirjoittaja viljelee paljon hoitoalan sanastoa, kuten *perushoito, hygienia, terveystila, suun ja hampaiden hoito, ehkäistään hampaiden reikiintymistä, iensairauksia ja suutulehduksia, diabeetiko, heikentynyt verenkierto*. Käyttämällä alan sanastoa odotuksenmukaisessa kontekstissa kirjoittaja osoittaa kielellistä asiantuntemustaan sekä ammatillista osaamistaan.

Monilla kirjoittajista etenkin konkreettisen työn kuvaukseen liittyvä sanavarasto on semanttisesti tarkasteltuna laaja: lyhytkin teksti voi sisältää tietystä teemasta useita sanoja, vastakohtia ja parafraaseja.

- 34) uniapneaan sairastava asulaille on käytössä CAP laite. sen laitteiden puhdistuminen on niin tärkeä puhdistan ohjeiden mukaisesti ja varovasti. Laiteessa on yksi osaa joka **ei saa puhdistaa vedellä**, sitä **ei saa kastella**. sen **kuivaminen** myös tärkeä **letkussa ei saisi olla vettä pitää olla ihan kuiva**.

(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 2)

Esimerkissä 34 kirjoittaja kertoo laitteen puhdistamisesta käyttäen ilmausta *ei saa puhdistaa vedellä* ja lisää vielä täsmennykseksi *ei saa kastella*. Seuraavassa lauseessa esiin tulee *kastelemisen* semanttinen vastakohta *kuivaaminen*. Lopuksi hän vielä painottaa lausettaan *letkussa ei saisi olla vettä* parafrasilla *pitää olla ihan kuiva*. Siten hän tulee esittäneeksi saman asiointilan viidestä eri näkökulmasta: *ei saa puhdistaa vedellä*, *ei saa kastella*, *kuivaaminen on tärkeää*, *letkussa ei saisi olla vettä* ja *[letkun] pitää olla ihan kuiva*. Tämä kertoo kirjoittajan laajasta sanavarastosta ja myöskin useiden erilaisten direktiivi-ilmausten rakenteiden hallinnasta (ks. tarkemmin direktiivi-ilmauksista luku 4.5).

Työn konkreettisiin aihepiireihin liittyvä sanasto on kirjoittajilla usein monipuolista myös sanaluokkien avulla tarkasteltuna; tarkastelen tässä substantiiveja, verbejä ja numeraaleja, sillä niihin liittyy keskeisimpiä aineiston sanastosta tekemiäni huomioita (ks. myös persoonapronomineista luku 4.4.1).

Esimerkissä 35 kirjoittaja kuvaa lääkkeiden käsittelyä, ja kuvauksessa hän viittaa lääkkeiden kategoriaan eri substantiivein: *lääkkeitä*, *lääkeaineisiin*, *nestemäisissä lääkkeissä*, *insuliinipistoksen*, *annokset*. Hän käyttää myös verbikantaisia substantiivijohdoksia (*lääkkeiden jakoa*, *niitten [lääkkeitten] jakamisessa*, *lääkehoito*), jotka ovat hoitoalan ammattikielessä yleisiä ja kuuluvat siten sen erityispiirteisiin (Komppa 2013). Verbikantaiset substantiivijohdot sisältävät kantasananaan verbin, ja siten niiden merkitys ja osin lausekkeenmuodostuskin perustuvat kantaverbiin: verbikantainen substantiivi voi saada laajennuksia, jotka vastaavat kantaverbin sisältävän lauseen jäseniä (VISK § 221). Esimerkiksi NP:ssä *lääkkeiden jakoa* -O-tyyppinen verbikantainen substantiivijohdos saa objektigenetiivilaajennuksen (*lääkkeiden*), joka vastaa lauseen *jaamme lääkkeet* objektia. Vastaavalla tavalla objektigenetiivin saa laajennukseksi myös *minen*-tyyppinen substantiivijohdos *niitten jakamisessa* (← *jakaa niitä*). Verbikantainen substantiivijohdos *lääkehoito* on puolestaan yhdyssana, jossa edussana on -O-johdostyyppinen ja määriteosa vastaa adverbialia kantaverbisessä lauseessa *hoitaa lääkkeillä* (ks. tarkemmin verbikantaisista substantiivijohdoista VISK § 221; § 227; § 230).

- 35) **Lääkkeitä käsiteltäessä** meidän tulee noudattaa aseptisia työtapoja oman terveytensä suojelemiseksi tai siksi että asiakkaat **eivät siirtäisi mikrobeja lääkeaineisiin**. Käsienpesu ja desinfiointi on tärkeä ennen **lääkkeiden jakoa**.

Me **jaamme** lääkkeitä kertakäyttöisiin lääkelaseihin tai dosentteihin. Nestemäisessä lääkkeissä, **peitämme** lääkkeet kannella.

Lääkkeitä ei saa koskea paljain käsiin vaan **niitten jakamisessa** käytämme lääkelusikkaa tai **pinsettejä**. Asumakilla osa heistä tarvitsee **insuliinipistoksen**, se annetaan lyhyellä **neulalla** 45 asteen kulmassa tai 90 asteen kulmassa riippuen rasvakudoksesta.

Iho puhdistetaan poimulle ja neula on pidettävä ihon alla muutaman sekunnin ennen kun neula vedetään pois. Ruisku ja neula suljetaan astiaan, jonka jälkeen viedään hävitettäväksi.

Minun täytyy ymmärtää **lääkemääräykset** hyvin ja oikein, osaan **valmistaa lääkkeitä** ohjeiden mukaisesti. Pidän myös huolen siitä että **lääkehoito** toteutuu ja että asiakas **saa tarvittavat lääkkeet**. **Annokset** useimmin tapahtuvat aamuisin ja iltaisin.

(Vanhustyö, kirjoittaja 2)

Lääkkeiden käsittelyyn liittyy myös lukuisia verbejä: *lääkkeitä **käsiteltäessä**, **eivät siirtäisi** mikrobeja lääkeaineisiin, se **annetaan**, **jaamme** lääkkeitä, **peitämme** lääkkeet kannella, lääkkeitä **ei saa koskea paljain käsiin**, asiakas **saa** tarvittavat lääkkeet ja **valmistaa** lääkkeitä.*

Verbit toistunevat lääkkeiden käsittelyyn liittyvissä kielenkäyttötilanteissa työpaikalla, jolloin niiden monipuolinen käyttö on kirjoittajalle tuttua. Kirjoittaja hallitseekin lisäksi verbien odotuksenmukaiset taipumusmuodot, vaikka joukossa on toisinaan vaikeaksi koettuja astevaihteluverbejä (esim. *jakaa*), vaihtelee luontevasti aktiivi- ja passiivi-ilmausten välillä sekä käyttää useampaa modusta (indikatiivin lisäksi konditionaalia; ***eivät siirtäisi mikrobeja***) ja passiivimuotoista temporaalirakennetta (*lääkkeitä käsiteltäessä*; ks. VISK § 548). Myös objektin sijat on valittu odotuksenmukaisesti, ja laaja sanavarasto ja sen yhteydessä odotuksenmukaiset rakenteet viestivät, että kirjoittaja on harjaantunut hoitoalan ammattikielen käyttäjä, joka on päässyt osalliseksi alan kielenkäyttötilanteista.

Hoitoalalla kielelliseen osaamiseen kuuluu myös numeerinen osaaminen, sillä määrien ymmärtäminen ja niistä viestiminen täsmällisesti on välttämätöntä esimerkiksi lääkkeiden kanssa työskenneltäessä. Hoitoalan viitekehys (Komppa 2013) mainitaankin sanaston hallinnan yhteydessä erikseen mittayksiköiden käytön hallinta. Osa kirjoittajista tuokin esiin ymmärryksensä mittayksiköistä ja numeerisia taitojaan, kuten esimerkin 36 kirjoittaja.

- 36) Jaan lääkkeet lääkelistan mukaisesti, otan huomioon lääkkeitä, jotka ovat eri vahvuuksilla ja erikauppanimillä. **Esim. jos asukkaalle on määrätty 1 g paracetamolia, mutta meillä on kaapissa vaan 500 mg tbl, niin annan asukkaalle 2x 500mg.** Lääkkeet mitkä ovat eri kauppanimillä varmistan, että niissä on sama vaikuttava ainetta.

(Vanhustyö, kirjoittaja 3)

Hän käyttää odotuksenmukaisesti mittayksiköistä vakiintuneita lyhenteitä ja lyhentää myös *tabletti*-sanon lyhenteeksi (*tbl*). Tämä lienee tavallista kirjaamisen käytännöissä, ja se viestii siten kirjoittajan ammatillisesta osaamisesta.

Konkreettiseen päivittäiseen työhön liittyvä sanavarasto on aineistoni kirjoittajien teksteissä usein vahvin. Aineistoni kirjoittajista kolmen suomen kielen taitotaso on hyvinkin korkea, joten muunkinlainen sanasto on heidän teksteissään sujuvasti edustettuna. Osa kirjoittajista puolestaan tukeutuu paikoin lainaamaan joko alan taustatekstejä tai tehtävänantoa, joista he saavat teksteihinsä tarkoituksenmukaista, oikeakielistä ja monipuolista sanastoa, jonka itsenäinen tuottaminen, odotuksenmukainen taivutus tai esimerkiksi pitkiksi lausekkeiksi yhdistely ylittäisi heidän oman kielitaitotasonsa (ks. laajemmin lainaamisesta luku 4.2).

37) *perustelee ratkaisunsa ja toimintatapansa tiedolla kotihoidossa olevan asiakkaan lääkehoidosta ja sen erityiskysymyksistä.*

Perehdyn asukkaan hoitosuunnitelmaan, sairauksiin ja lääkkeisiin, jotta tietäisin mitä asukas sairastaa ja mitä lääkkeitä hänelle on määrätty. Lääkehoidossa on tärkeä tiedä lääkkeiden vaikuttavat aineet, mihin sairauteen, lääkkeiden haittaa ja yhteisvaikutukset. Minun tulee osata vastata asukkaalle ja hänen omaisille mihin tarkoitukseen lääkkeet on määrätty ja on tärkeä osata tunnistaa lääkkeet.

Perustelen ratkaisuni ja toimintani tiedolla kotihoidossa olevan asiakkaan lääkehoidosta ja sen erityiskysymyksistä.

(Vanhustyö, kirjoittaja 3)

Esimerkiksi aineistoesimerkissä 37 kirjoittaja kuvaa ensin omin sanoin toimintaansa, mutta lopuksi hän vielä kiteyttää vastauksensa lainaamalla tehtävänantoa – ensimmäiseen persoonaan muokattuna – osaksi tekstiään (esimerkissä 37 lihavoimani osio). Siten hän tuo omaan tekstiinsä uutta sanastoa, jonka hän ymmärtää mutta jonka itsenäiseen tuottoon ja odotuksenmukaiseen taivutukseen hänen oma kielitaitonsa ei vielä aivan riittäisi.

Aineistossani leimallinen piirre on runsas hoitoalan sanasto, jonka vahvuus tulee esiin erityisesti konkreettista työtä kuvaavissa teksteissä. Kirjoittajat siis hallitsevat teksteissään vahvimmin sanaston, joka on heille työympäristöstä tuttua. Asiantuntijuus voikin ilmetä tekstissä muun muassa ammattialan terminologian käyttönä (Seilonen 2014). Laajan sanaston hallinta on oleellista hoitoalalla, ja hoitoalan viitekehyksessä (Komppa 2013) suositetaankin laajan yleissanavaraston ja työssä tarvittavan hoitotyön erikoissanaston tuottamisen hallintaa.

4.3.2 Yleis- vai ammattikielen sanastoa?

Hoitoalalla kielelliseen ammattitaitoon kuuluu eksakti erikoisterminologia, joka perustuu osin lääketieteen kautta tuleviin latinan- ja kreikankielisiin termeihin (Kokkinen & Maltari-Ventilä 2008). Siksi se siirtyykin usein melko hyvin kielestä toiseen (Heimala-Kääriäinen 2015), mutta

hoitajat – niin S2-taustaiset kuin äidinkielisetkin suomenpuhujat – voivat kokea sen käytön vaikeaksi (Palmanto 2004; Kela & Komppa 2011; Ruf 2017: 45–47).

Aineistossanikin erikoisterminologiaa tulee vastaan, mutta ei järin paljon.

Esimerkissä 38 kirjoittaja kertoo cp-oireyhtymästä käyttäen erikoisterminologiaa.

38) C - luokkalaiset on erilaisia diagnooseja esim. **spina bifida, cerebral palsy (CP)** ja siihen liittyviä oireita: **spastinen diplegia, spastinen tetrapareesi**.

Monia ovat **Cerebral palsy (CP)** tai oireet. Näillä oppilailla cp-vamman syyt ovat aivoinfarkti, liikenneonnettomus ja potilas-vahinko synnytyksen yhteydessä.

CP-vammaiselle tyypillistä on poikkeavuus **lihasjäntevydessä eli tonuksessa**.

Lihasjäntevyys voi olla **voimakasta eli spas-**

tista, tai heikkoa eli hypotonista. Nämä vaikeuttavat

pysyvästi liikkumista ja asennon ylläpitämistä, sekä aiheuttavat henkilölle toiminnan vaikeuksia yhdessä muiden CP-oireiden kanssa. Muita oireita voivat esimerkiksi olla tahdosta riippumattomat eli tahattomat liikkeet tai heikentynyt koordinaatio, riippuen siitä, mille alueelle aivovaurio ulottuu.

(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Esimerkin 38 kirjoittaja käyttää sekä kansainvälisiä termejä, jotka ovat siirtyneet hoitoalan suomen kieleen sellaisinaan (*spina bifida, cerebral palsy*), että äänneasultaan suomen kieleen mukautuneita lainasanoja (*spastinen diplegia, spastinen tetrapareesi*). Toisessa kappaleessa käytössä on kolme *eli*-konjunktioilla rinnastettua sanaparia, joiden ensimmäinen sana on yleiskielinen, jopa arkikielinen vastine, ja toinen sana äänneasultaan suomen kieleen mukautunut erikoisterminologinen lainasana (*lihasjäntevydessä eli tonuksessa, voimakasta eli spastista, heikkoa eli hypotonista*). Ammatillaiset suosivatkin keskinäisessä käytössään eksaktia erikoisterminologiaa, ja sitä käyttämällä kirjoittajat osoittavat tekstissään asiantuntijuuttaan (Seilonen 2014). Yleiskielisten vastineiden hallitseminen on kuitenkin myös osa ammattitaitoa, sillä niiden käyttö on välttämätöntä asiakkaiden ja heidän omaistensa kanssa viestiessä (Seilonen & Suni 2016: 469).

Ammattikielen erikoissanastoon kuuluu myös työpaikan ammattislangia (Kokkinen & Maltari-Ventilä 2008). Esimerkiksi aineistoesimerkissä 39 päiväkodissa työskentelevä kirjoittaja käyttää päiväkotislangiin kuuluvaa sanaa *nukkari* ('nukkumistila').

39) On kolme työvuoroa - ammu-, väli-, iltavuoro.

Aamuvuoro alkaa klo 6.15, työntekijä ottaa vastaan ensimmäisiä lapsia, jotka tulevat päiväkotiin. [...] 12.00-14.00 – uni (aamuvuoro), kirjan lukeminen, nukkarissa oleminen, turvallisuudesta huolehtiminen

(Päiväkotit, kirjoittaja 1)

- 40) Iltavuoro tulee yleensä töihin noin klo 13, sitten annetaan päivän raportti. [...]
Yövuoro tulee töihin 20.45 sitten melkein kaikki ovat jo nukkumassa.
(Vanhustyö, kirjoittaja 4)

Esimerkin 39 kirjoittaja mainitsee lisäksi työvuorot käyttäen yleiskielisesti ilmauksia *aamu-* ja *iltavuoro*. Ammattikielessä sanan merkitys voi kuitenkin laajentua yleiskieliseen käyttöön verrattuna ja saada käytössä erilaisen semanttisen roolin, kuten sanoilla *iltavuoro* ja *yövuoro* esimerkin 40 kirjoittajan tekstissä. Kielitoimiston sanakirja (2018) määrittelee *iltavuoron* 'vuorotyössä iltapäivällä alkavaksi työvuoroksi' ja *yövuoron* 'öiseksi työvuoroksi', ja yleiskielessä *iltavuoro* ja *yövuoro* ovatkin usein käytössä semanttiselta rooliltaan abstraktina PAIKKANA tai SIJAINFINA (*olla iltavuorossa*) tai abstraktina KOHTEENA (*tehdä yövuoroa*). Ammattikielessä sanojen merkitys on kuitenkin laajentunut metonymisesti siten, että *iltavuoro* ja *yövuoro* ovat käytössä personifioituina, semanttiselta rooliltaan AGENTTINA eli tekijänä, kuten esimerkissä 40. Tämä lienee tyypillistä hoitoalan tai yleisemmin vuorotyön ammattikieltä. Sen ja yleisemminkin ammattislangin käyttö aineiston tekstissä viittaa siihen, että kirjoittajat ovat sosiaalistuneet kieleen ammattiyhteisössä eli oppineet ammattikielen sosiaalisia käytänteitä työpaikallaan.

Yleisen ammattislangin lisäksi kullakin työpaikalla voi olla spesifiä sanastoa, joka ei välttämättä ole käytössä kaikissa vastaavissa työyksiköissä. Tällaista sanastoa ovat esimerkiksi erilaisten työvälineiden nimet, kuten esimerkissä 41.

- 41) Käytän erilaisia pelejä- **Uuno korttipeli, Safari peli**, muistipelit.
[...] Esim. käytän naamioita **Kissa-Hiiri leikkissä**.
(Päiväkoti, kirjoittaja 1)

Ryhmäkodissa käytetään **Prime Caree asukastietojärjestelmää**. Suihkutilanteessa käytän **Pritsiä**, kun suihkutaan vuodeasukkaasta. Käytän seisomanoja nosturia asukkaalla joka ei kykene kävelemään omilla jaloilla. Käytän **viiking nosturia**, jos siirrän vuoden asukkaasta sängystä pyörä tai **g. tuoliin** ja takaisin sängyyn.
(Vanhustyö, kirjoittaja 3)

Työpaikan välineistä käytettävien tuotemerkkien tai vaikkapa pelien nimet ovat sanastoa, jonka jokainen uusi työntekijä joutuu opettelemaan, ellei hän ole käyttänyt samoja asioita jo jossain toisessa paikassa. Tällaisen sanaston osaaminen kertoo osallisuudesta työyhteisöön ja rakentaa osaltaan kirjoittajan ammatillista asemaa.

Nimien lisäksi erilaiset käsitteet saattavat olla teksteissä englanninkielisiä. Latinalais- ja kreikkalaisperäisen erikoissanaston lisäksi englanti muokkaakin suomenkielistä hoitoalan ammattikieltä. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 42 kirjoittaja viittaa englanninkielisellä termillä tiettyyn menetelmään, jolle on suomenkielinenkin nimi (*puhetta tukeva ja korvaava*

kommunikaatio), mutta vakiintunut lyhenne (*AAC*) pohjaa englanninkieliseen termiin. Myöhemmin tekstissään hän käyttää lyhennettä yhdyssanan määriteosana yhdessä suomenkielisen edussanan kanssa (*AAC Kommunikaatio*). Käytetty yhdyssana lieneekin alan vakiintunut termi, jonka kirjoittaja on oppinut työyhteisössään.

42) Lähihoitajan tehtävät työpaikallasi: [...]

- **Augmentative and Alternative Communication (AAC)** menetelmien käyttäminen päivittäisessä työssä [...]

Tiistai 05.04.20160

8.30 - 10.00 LIIKUNTA (ulkoilu)

10.00 - 10.15 Välitunti

10.15 - 11.00 **AAC Kommunikaatio**

11.00 – 11.45 Ruokailu avut [...]

(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Osa tekstien englanninkielisistä ilmauksista ei kuulu kuitenkaan ammattikieleen, ja tulkitsen ne osoituksiksi kielitaidon puutteista. Englannin käyttö apukielenä on aineistossani kuitenkin hyvin vähäistä, ja kirjoittajat ymmärtävät, että näyttötutkintosuunnitelma on tarkoitus kirjoittaa nimenomaan suomeksi.

43) *ottaa työssään huomioon Suomen historian yhteyden vanhuksen elämänhistoriaan, vanhustyön kehitykseen ja vanhuskäsityksiin.*

”**Winter War**” jossa merkittävä vanhusten elämänhistoriaan ja elämäkokemusta näinä aikoina. Olen hoitanut ja keskustellut sota-ajasta heidän kanssaan.

(Vanhustyö, kirjoittaja 1)

Monet oppilas käyttävät esim.kepit, dallari, **manual** / sähkö pyörätuolia liikkumiseen ja kommunikaatin apuvälineitä.

(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Esimerkissä 43 ensimmäinen kirjoittaja merkitseekin sanat koodia vaihtaessaan lainausmerkein siten osoittaen tiedostavansa, että kyseessä ei ole suomenkielinen sana.

Ammattiterminologian lisäksi kirjoittajien ammatillisiin teksteihin sisältyy paljon yleiskielistä sanastoa. Onkin havaittu tyypilliseksi, että asiakkaan kanssa vuorovaikutustilanteessa hoitajat käyttävät ammatillista ja arkikielistä sanastoa rinnakkain tai vuorottelevat niitä (Haakana & Raevaara 1999; ks. myös Seilonen & Suni 2016). Aineistoni teksteissä yleiskielen ja ammattitermien rinnakkaiselo ammattikielessä tulee esiin esimerkiksi konkreettisen työn kuvauksissa. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 44 kirjoittaja selittää yleiskielisten, työpaikkaansa sijoittuvien konkreettisten esimerkkien avulla abstraktit termit (*hieno- ja karkeamotoriikka*).

- 44) Luovan tekeminen auttaa hyvin lapsen mielikuvituksella ja luovuudella, esim. jos rakentaa legolla taloa, sitte se on hienomotorika ja jos mennään lasten kanssa pienellä liukumäille sitten se on karkeamotorika,.
(Päiväkoti, kirjoittaja 3)

Abstraktin kielen hallinta kuuluukin sosiaalialan ammattikieleen (Jäppinen 2010: 11). Myös aineistoni kirjoittajilta vaadittavaan kielitaitotasoon B1 kuuluu kirjoittaminen tutuista abstrakteista aiheista (ks. tarkemmin EVK 2003). Aineistoni kirjoittajat käyttävätkin konkreettisen työn kuvauksen lisäksi abstrakteja ilmauksia, joskus itsenäisesti, joskus selittäen tai täsmentäen niitä konkreettisin kuvauksin (kuten esimerkissä 44 yllä) tai toisin abstraktein ilmauksin.

- 45) Pitäisi **kohdella kaikkia oppilas tasaarvoisesti. Se tarkoittaa, että hän ei saisi syrjiä heitä taloudellisen asemaa, sukupuolien, etnisen, koulutustason, uskonnon, politiikan tai seksuaalisen suuntautuneisuuden takia.** Hoidon on oltava tasapuolista ja johdonmukaista, vaikka se tehdään henkilökohtaisella tavalla.
(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Esimerkissä 45 kirjoittaja selittää abstraktia ilmausta *kohdella kaikkia oppilas tasaarvoisesti* seuraavalla, myöskin osin abstraktilla virkkeellä. Konteksti liittää käytetyn abstraktin sanaston hoitoalan ammattikieleen, mutta yhtä lailla sanasto on yleiskielistä.

Samoin konkreettinen sanasto voi kuulua sekä yleis- että ammattikieleen. Jo aiemmin (s. 32, myös alla) esittämässäni esimerkissä 46 käytetty sanasto ei liity spesifisti yksinomaan hoitoalan ammattikieleen, vaan ilmauksia voi pitää myös yleiskielisinä.

- 46) uniapneaan sairastava asulaille on käytössä CAP laitee.sen laiteitten puhdistuminen on niin tärkeä puhdistan ohjeiden mukaisesti ja varovasti. Laiteessa on yksi osaa joka ei saa puhdistaa vedellä,sitä ei saa kastella.sen kuivaminen myös tärkeä letkussa ei saisi olla vettä pitää olla ihan kuiva.
(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 2)

Tekstin yleiskielinen sanasto näyttäytyy keskeisenä ammatillisen asiointilan kuvauksessa, eli hoitoalan ammattikieleen voi katsoa sisältyvän ammatitterminologian lisäksi yhtä lailla yleiskielistä – niin konkreettista kuin abstraktiakin – sanastoa. Havaintoni tukee Kelan & Kompan (2011) laajempaa tutkimusta, jossa he osoittavat hoitoalan ammattikielen sisältävän niin ammatillista erikoiskieltä kuin yleiskieltäkin.

4.3.3 Puhekielisen sanaston siirtyminen teksteihin

Näyttötutkintosuunnitelmalomake on kirjallinen dokumentti, ja se vaatii erilaista kieltä kuin mitä kirjoittajat työssään käyttävät. Sillä vaikka hoitotyöhön kuuluu kielenkäyttötilanteita, joissa tarvitaan lukemisen ja kirjoittamisen taitoja, puhuttujen vuorovaikutustilanteiden osuus lienee usein suurempi. Työpaikkansa ja arkielämänsä kielenkäyttötilanteiden myötä kirjoittajat sosiaalistuvat puhekielen konventioihin, jolloin niitä voi tihkua myös kirjallisiin teksteihin, kuten näyttötutkintosuunnitelmaan. Vaikka kirjallisen rekisterin hallinta on olennaista, puhekielimäisyyksien voi jossain määrin ajatella osoittavan kirjoittajan ammatillista osaamista siinä mielessä, että puhekielen rekisterin hallitseminen on tärkeää hoitoalan vuorovaikutustilanteissa ja vuorovaikutus puolestaan on keskeinen osa ammattitaitoa (Kozier ym. 2008; Harris & McEven 2010: 34).

Aineistoni teksteissä tulee jonkin verran vastaan puhekielisiä sanavalintoja, esimerkiksi *pointti* (esimerkki 47) tai *työporukka*, jotka Kielitoimiston sanakirja (2018) luokittelee käyttöalaltaan arkisiksi.

- 47) Toiminta-ajatus: Päiväkotitoiminnan tavoitteena on tarjota turvallinen ja monipuolinen kasvuympäristö lapselle ja tukea lapsen tasapainoista kehitystä luottamuksellisessa yhteistyössä vanhempien kanssa. Toiminnassa **pointit** ovat elämykset ja leikki sekä oivaltamisen ja oppimisen ilo.
(Päiväkotitoiminta, kirjoittaja 2)

Puhekielisyydet kirjoittajien teksteissä eivät kuitenkaan ole yksinomaan rekisterien tiedostamatonta sekoittumista, vaan taustalla voi olla tiedostettu valinta käyttää puhekielistä sanaa. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 48 kirjoittaja merkitsee puhekielisen sanavalinnan lainausmerkein ja siten osoittaa, että tiedostaa lainaavansa sanan puheen rekisteristä.

- 48) Sieniaskartelun jälkeen huolehdiin lapset tunnekerhoon. Kannustan lapsia kuuntelemaan ja esittämään omat tunteensa ja päivän ”fiilikSENSA” ja rauhoittumaan.
(Päiväkotitoiminta, kirjoittaja 1)

Yleisin puhekielimäinen sanastollinen piirre aineistoni teksteissä on kuitenkin puhekielisten persoonapronominien käyttö (ks. puhekielisistä pronomineista VISK § 100). Osa kirjoittajista ei käytä selkeästi puhekielistä sanastoa lainkaan, mutta yli puolet aineistoni 11 kirjoittajasta käyttää jossain vaiheessa näyttötutkintosuunnitelmalomakettaan puhekielistä persoonapronominia. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 49 kirjoittaja käyttää yksikön 1. persoonan puhekielistä pronominivarianttia.

- 49) Palauteen mukaan **mulla** on ihan parempi työkyky osaan kunnioita arjen toiminta sujuu hyvin työskentelen työöten mukaisesti. kielen vaikeus on vahan ongelmallinen se kin kehitymassa pikkuhiilija. verkoston kanssa toiminen on vahan heikko olen itse varma että jos **ma** saan selkesti perusteltuna nii **ma** teen parempi kuin nyt. olen ahkerä, itsealoitteinen ja ujo. **mulla** on rohkeus ratkaisua selvittäviä asioissa. kun **ma** aloitaan työ tekemaan konkreetisesti ja vastulisesti teen vielä parempi. **mulla** on paljon kokemusta hoitotyöstä. olen motivoitunut aidilta.
(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 2)

Yksikään aineistoni kirjoittajista ei kuitenkaan käytä systemaattisesti yksinomaan puhekielistä persoonapronominivarianttia, vaan kaikkien teksteissä se on joko yksittäinen poikkeus tai puhe- ja yleiskielistä varianttia käytetään rinnakkain. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 50 kirjoittaja käyttää rinnan monikon 3. persoonan yleiskielistä ja puhekielistä pronominivarianttia.

- 50) Aamulla kuin lapset tule, huoman heti, millaisella fiiliksellä **ne** tule, miten **ne** haluaisivat tehdä, kysyn **heiltä** miten **heiden** ilta/viikonloppu meni, millaisia leikkejä **ne** itse haluaisivat leikkiä, kutsumme myös toisia lapsi leikimä yhdessä.
(Päiväkoti, kirjoittaja 3)

Kirjoittajan kielellinen kompetenssi tuottaa eri rekisterejä onkin vasta kehittymässä, joten puhekielen sanastoa sekoittuu yleiskielen rekisteriä kysyvään lomaketekstilajiin.

Vaikka analyysini keskittyy tässä vain puhekieliseen sanastoon, teksteissä on havaittavissa sanaston lisäksi – osin kirjoittajasta riippuen – paikoin paljon puhekielisiksi tulkittavia piirteitä, kuten lyhyitä ja yksinkertaisia tai ei-lausemaisia rakenteita sekä puhekielimäistä finiittiverbin taivutusta (*lapsi on liian herkkä, rupee itkemään, vrt. rupeaa*). Teksti on paikoin myös puhekielimäisen toisteista ja väljää (puhekielimäisyyksistä ks. esim. Paunonen 2005). Osalla kirjoittajista teksti mieltyy piirteiltään kuitenkin varsin yleiskieliseksi ja lomakekontekstin konventioiden mukaiseksi. Puhekielimäiset piirteet voivatkin olla yhteydessä kirjoittajan kielitaidon ja yleisemmin kirjoitustaidon tasoon.

4.4 Ammatillisen aseman rakentuminen persoonaviittauksin

Hoitoalan kielelliseen asiantuntijuuteen kuuluu taito osata valita, millaista persoonaviittauksta kussakin kielenkäyttötilanteessa käyttää. Esimerkiksi hoitoalan työympäristössä päivittäin toistuvan kirjaamisen tekstilajin konventioihin kuuluu asian ja toimijan etäännyttäminen esimerkiksi passiivin tai muiden epäsuorien persoonaviittausten avulla. Myös hoito-oppaiden konventioihin kuuluu avointen henkilöviittausten käyttö (Kekkonen 2019). Epäsuora ilmaisutapa ei kuitenkaan ole hoitoalalla pelkästään kirjoitettujen tekstien piirre, vaan se on tyypillinen myös suullisessa vuorovaikutuksessa esimerkiksi asiakkaan ja hoitajan välillä. (Seilonen 2014: 3.)

Toisaalta esimerkiksi pyrkiessään rakentamaan luottamusta tai rauhoittelemaan, hoitajat käyttävät usein henkilökohtaista lähestymistapaa spesifein persoonaviittauksin (Seilonen & Suni 2016: 466).

Koska työympäristö voi olla keskeisin kielenkäyttö- ja oppimisympäristö (Seilonen & Suni 2016: 455–456), siellä toistuvat ammatilliseen kielitaitoon kuuluvat konstruktiot ja syntaktiset mallit siirtyvät hoitajien teksteihin sellaisissakin konteksteissa, joissa niitä ei varsinaisesti odoteta tai edellytetä (Seilonen 2014; Seilonen & Suni 2015). Tässä luvussa tarkastelen, millaisia persoonaviittauksia kirjoittajat teksteissään käyttävät ja miten niillä rakentuu kuva heidän ammatillisesta asemastaan lähihoitajina.

4.4.1 Spesifi persoonaviittaus kirjoittajan toimijuutta kuvaamassa

Näyttötutkintosuunnitelmilla kirjoittajat pyrkivät vakuuttamaan arvioijaa omasta ammattitaidostaan. Tehtävänannollakin ohjataan tähän, sillä opiskelijoita ohjeistetaan kirjoittamaan omasta toiminnastaan. Persoonamuodoista eniten teksteissä käytetäänkin yksikön ensimmäistä persoonamuotoa. Se on puheaktipronomi, joka viittaa puhetilanteessa puhujaan (VISK § 716), mutta joskus viittaus voi olla avoimempikin (Helasvuo 2008). Esimerkiksi nesessiivirakenteisessa lauseessa *Minun täytyy ymmärtää lääkemääräykset hyvin ja oikein*, genetiivisubjekti on yksikön 1. persoonassa ja tuo selvästi ilmi kirjoittajan oman ammatillisen toimijuuden. Puhujaan viittaa myös verbin ensimmäisen persoonan taivutus pääte ja possessiivisuffiksin tunnus, joilla aineistoni teksteissä persoona useimmiten ilmaistaan ilman persoonapronominia. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 51 käyttämällä 1. persoonan taivutus päätettä ja possessiivisuffiksia kirjoittaja ilmaisee selvästi kuvaavansa omaa toimintaansa ammattiyhteisössään.

- 51) - **Toimin** työhyvinvointi- ja turvallisuus ohjeiden mukaan joka päivä työskennellessäni.
- **Olen** ystävällinen asiakkaille ja työkavereille.
- **Otan** vastaan palautetta ja **pyrin** muuttamaan toimintaani palautteen perusteella.
- **Huolehdin** aseptisesta työskentelystä sekä hyvästä ergonomiasta.
- **Huolehdin omasta** terveydestäni.
(Vanhustyö, kirjoittaja 3)

Osa aineistoni kirjoittajista käyttää myös monikon 1. persoonapronominia. *Me*-viittauksen indeksinen merkitys on tyypillisesti inklusiivinen puhujaviitteinen, 'minä yhtenä asianosaisista'. Kontekstista on pääteltävissä, keitä muita *me*-viittaukseen sisältyy. (Larjavaara 1990: 71–75; Helasvuo 2006; 2008.) Se voi sisältää puhujan lisäksi puhekumppanin tai puhekumppanit tai viitata puhujan lisäksi joihinkin muihin mutta ei puhekumppaniin. Aineistoni

tekstien kirjoituskonteksti jo määrittää, että tekstin vastaanottaja, joka on avoin ja kirjoittajalle osin tuntematon lukijajoukko, ei luontevasti mielly *me*-viittaukseen. *Me*-viittausta käytetäänkin aineistossani yleensä viittaamaan kirjoittajan ja tämän työpaikan muiden työntekijöiden muodostamaan joukkoon, jonka konteksti tarkemmin määrittää. Oleellista on tuoda ilmi kirjoittajan oma rooli ammatillisessa toiminnassa ja osana työyhteisöä. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 52 *me*-viittaukseen sisältyy kontekstin perusteella kirjoittaja osana työpaikan työntekijäjoukkoa, joka saa käsitellä lääkkeitä.

- 52) **Me jaamme** lääkkeitä kertakäyttöisiin lääkelaseihin tai dosentteihin. Nestemäisessä lääkkeissä, peitämme lääkkeet kannella.
(Vanhustyö, kirjoittaja 2)

Hoitoalan työtilanteissa on tavallista, että saadaan herätettyä potilaan tai tämän omaisten luottamus (Candlin & Roger 2013: 48). Persoonaviittauksia käyttämällä luodaan ja lujitetaan turvallisuuden tunnetta. Nimeämällä agentti ilmaistaan myös hoitajien asemaa toiminnasta vastaavana tahona. (Seilonen & Suni 2016: 466.) Esimerkissä 52 (yllä) käyttämällä *me*-pronominia kirjoittaja ilmaiseekin olevansa yksi lääkkeiden jaon vastuullisista toimijoista.

Kirjoittajat konstruoivat asiointiloja käyttämällä 1. persoonan pronomineja lauseen tekijän ilmaukseen myös siten, että pronomini ei ole lauseen subjektina. *Me*-viittauksella voidaankin muun muassa paikallissijaisena adverbialina rakentaa kontekstia epäspesifin viittauksen yhteyteen (Pälli 2003: 109). Esimerkin 53 lauseessa *hän saa sitä myös meillä* adverbialina toimiva adessiivisijainen *meillä* täydentää kontekstiin paikan, jossa asukas iltakonjakkinsa saa, eli kirjoittajan työpaikan vanhusten palvelutalossa. *Meillä*-viittauksen valitseminen tuottaa ryhmän yhteisyyttä (Pälli 2003: 103) ja rakentaa siten mielikuvaa, että kirjoittaja on sitoutunut työpaikkaansa ja kokee olevansa osa sen työyhteisöä ja toimintaa.

- 53) Otan myös huomioon esim. sen että jos Lah.**asukas** on tottunut kotona aina juomaan iltakonjakkin, **hän saa sitä myös meillä**. **Asukas** tuntee itseäni hyvin jos hänen tavat säilyy.
(Vanhustyö, kirjoittaja 3)

Lisäksi *meillä*-viittaus ilmaisee epäsuorasti semanttisen roolin iltakonjakkin ANTAJASTA, joka sisältää kirjoittajan osana työyhteisöään. Lauseen *hän saa sitä myös meillä* subjektina on kuitenkin NP *hän*, joka on KOKIJAN tai HYÖTYJÄN semanttisessa roolissa. Sen sijaan, jos verrataan esimerkin 53 asiointilaa lauseeseen *me annamme asukkaalle iltakonjakkin*, vertailulauseessa NP *asukkaalle* on verbin datiiviadverbialimuotoinen määrite, ja lauseen esittämässä asiantilassa asukas on SAAJAN tai toiminnan KOHTEEN semanttisessa roolissa. Esimerkin 53 lauseessa asiointila onkin kielennetty asukkaan kannalta, jolloin asukkaan toimijuus

KOKIJANA tai HYÖTYJÄNÄ edes osin säilyy verrattuna SAAJAN tai KOHTEEN semanttisiin rooleihin. Tätä korostaa se, että virkkeen alun sivulauseessa (*jos Lah.asukas on tottunut kotona aina juomaan iltakonjakkin*) ja katkelman viimeisen virkkeen päälauseessa (*Asukas tuntee itseäni hyvin*) *asukas* on subjekti ja esitetään TOIMIJAN (AGENTIN) roolissa (ks. semanttisista rooleista esim. Leino ym. 2001). Hoitoalan kielenkäyttötilanteissa onkin tyypillistä, että hoitajan ja asiakkaan välistä hierarkkista valtasuhdetta (ks. Haakana & Raevaara 1999) pyritään kielellisesti häivyttämään esimerkiksi minimoimalla hoitajan roolia aktiivisena toimijana (Seilonen 2013; 2014; Seilonen & Suni 2016: 463). Esimerkissä 53 iltakonjakkin antajaa eli varsinaista TOIMIJAA ei siten eksplikoida spesifisti, vaan lauserakenteissa nimenomaan *asukas* on asetettu subjektiksi, jolloin asukkaan rooli korostuu ja hoitajan toimijuus puolestaan taka-alastuu.

Semanttisesti samantyyppisesti kuin aiemman katkelman *meillä*-viittaus toimii myös esimerkissä 54 esiintyvä substantiivilauseke *meidän yksikössä*. Siinä *me*-pronomini on osana paikallissijaista adverbialia edussanan genetiivimuotoisena määritteenä. *Meidän yksikössä* -viittauksella kirjoittaja konstruoi asiantilan kontekstiin paikan ja epäsuorasti TOIMIJAN (meidän yksikön työntekijät). Valitsemalla edussanan määritteeksi genetiivimuotoisen *me*-pronominin, hän korostaa omaa ammatillista asemaansa osana työyhteisöään, yksikköään.

- 54) **Meidän yksikössä käytetään** ären toiminassa aina asukaiden voimavarat ja toimintakyvynsä.asukalla on pyysinen toimintakyky on parempi kuin psykisen toimintakyky.he pysty tehdä ohjauksen mukaan toita . heillä on nevel ja lihasvoima kunto hyvä.**kunnioitaan** asukasta, **olla**an aina **läsnä.käytetään** aina heidän toimintakyky arjen toiminassa. (Kehitysvammasityö, kirjoittaja 2)

Esimerkissä 54 finiittiverbi on kuitenkin passiivimuotoinen (*käytetään, kunnioitetaan, olla*an) silloin, kun kirjoittaja kuvailee yksikkönsä toimintaa. Passiivin luomaa epäsuoraa viittaussuhdetta käsittelen tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

4.4.2 Avoin henkilöviittaus teksteihin hoitoalan tekstikäytänteistä

Hoitoalan kielenkäyttötilanteissa on tyypillistä, että persoonaa ilmaistaan epäsuorasti. Avoimien henkilöviittausten käyttö on tavallista sekä potilaan ja hoitajan että kollegojen välisessä vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi kun ilmaistaan jonkin ilmiön yleisiä vaikutuksia keneen tahansa, se kielennetään avoimilla viittauksilla tai geneerisellä ilmauksella. Toisaalta kun halutaan kohdentaa esimerkiksi toimintaohje tai käsky juuri puhuteltavalle henkilölle, sen käskevyyttä pyritään häivyttämään ilmaisemalla asia epäsuorin viittauksin, henkilöä kielellisesti määrittelemättä. (Seilonen 2014.) Näin kohdehenkilölle annetaan vähintään mielikuva siitä, että

hän voi itse kontekstin vihjeiden perusteella tulkita, koskeeko kehotus juuri häntä ja tuleeko hänen siten noudattaa kehotusta (Seilonen 2013: 1, 40–43, 164; Seilonen & Suni 2016). Hoitoalalla potilaan ja asiantuntijan välinen suhde on yleensä institutionaalinen ja hierarkkinen (Haakana & Raevaara 1999), jolloin valta on asiantuntijalla, jonka ohjeita potilaan tulee toiminnan kohteena noudattaa. Valtasuhdetta pyritään häivyttämään kohteliaisuudella, jota voidaan ilmaista kielellisesti epäsuorin henkilöviittauksin sekä muotoilemalla kehotus esimerkiksi konditionaalimuotoiseksi, kysymykseksi tai yleiseksi väitteeksi (Larjavaara 2007: 470, 474, 527). Toisaalta avoimet henkilöviittaukset kuuluvat myös hoitohenkilökunnalle suunnattujen hoito-oppaiden tekstilajiin, jossa pyritään yleistäviin ohjeisiin ja keskiössä on spesifien toimijoiden sijaan sairautta hoitava lääketiede (Kekkonen 2019).

Aineistoni kirjoittajat käyttävät henkilöön viitatessaan toisinaan epäsuoria keinoja, joiden käyttö painottuu etenkin direktiivisissä ilmauksissa (ks. luku 4.5). Tällaisina avoimen viittauksen keinoina aineistosta nousevat passiivimuoto, nollapersoon, tekijään viittaaminen geneerisellä substantiivilausekkeella (tässä ammattinimikkeellä) sekä verbikantaiset nominijohdokset. Kaikki hoitoalan erityisrakenteet (ks. Komppa 2013), kuten epäsuoran persoonaviittauksen rakenteet, eivät ole ”perinteisessä” kielenopetuksessa ensisijaisia opetuksen kohteita (Kela & Komppa 2011). Niiden hallinta kertoo korkeasta kielitaidontasosta, osallistumisesta funktionaaliseen kielenopetukseen, joka painottaa kohderyhmän kielitaitotarpeita (ks. esim. Aalto ym. 2009; Kela & Komppa 2011) tai siitä, että kirjoittaja on työelämässä päässyt osalliseksi yhteisön kielenkäyttötilanteisiin, joissa on oppinut tilanteiden konventioihin kuuluvien rakenteiden käytön. Koska epäsuorat henkilöviittaukset kuuluvat kiinteästi hoitoalan päivittäisiin kielellisiin konventioihin (Seilonen 2014: 6), voivat kirjoittajat tietoisesti tai tiedostamattaan osoittaa näyttötutkintosuunnitelmassaankin hallitsevansa näitä työelämässä vaadittavia rakenteita, vaikka näyttötutkintosuunnitelmakaavake ei siihen varsinaisesti ohjaa.

Moni aineistoni kirjoittajista käyttää tekstissään yksipersonaista passiivia epäsuoran persoonaviittauksen keinona (ks. tarkemmin passiivin määrittelystä VISK § 1313). Esimerkissä 55 kirjoittaja aloittaa virkkeen ilmi pannulla subjektilla käyttämällä verbin ensimmäisen persoonan taivutus päätettä (*ohjaan asukkaita hyvin huolellisesti miten toimin*), mutta jatkaa vaihtamalla passiivimuotoon (*miten tullaan jatkossa toimimaan*). Passiivimuoto ilmaisee persoonan eksplisiittisesti mutta epäspesifisti, eli sen viittaussuhde ei ole yksiselitteinen vaan kontekstista pääteltävä. Passiivia onkin mahdollista käyttää sekä eksklusiivisesti eli ei-puhujaviitteisesti että inklusiivisesti eli puhujaviitteisesti (Helasvuo 2006). Yleensä passiivi implikoi monikollista (VISK § 1323) ja ihmistarkoitteista (VISK § 1321) osanottajajoukkoa, joka toimii tekijänä (VISK § 1325; Tuomikoski 1971).

- 55) **Ohjaan asukkaita kokoajan hyvin huolellisesti miten toimin tai miten tullaan jatkossa toimimaan.** läkkäälle tai muistisairaille on todella tärkeää aina kertoa mitä on tekemässä. Pyrin ohjaamaan ja neuvomaan todella ammattimaisesti. Jos en jotain satu tietämään kysyn työtovereilta apua.
(Vanhustyö, kirjoittaja 6)

Esimerkin 55 kirjoittajan käyttämä passiivimuotoinen jatko onkin mahdollista tulkita joko niin, että puhuja kuuluu tai toisaalta ei kuulu jatkossa toimivien ihmistarkoitteeseen tekijäjoukkoon. Puhuja voi siten olla mukana jatkossa toimijana, mutta esimerkiksi seuraavan hoitotoimenpiteen voikin suorittaa lääkäri, jolloin hoitajan tehtävänä on vain kertoa asukkaalle tulevasta toiminnasta sisältymättä itse varsinaisesti passiivimuodon viittausjoukkoon. Hoitoalan kielenkäyttötilanteissa on kuitenkin tavallista, että kielellisin keinoin tasataan ammattilaisen ja potilaan välistä valtasuhdetta vähentämällä puhujan vaikutusvaltaa (Seilonen 2013; 2014; Seilonen & Suni 2016). Passiivilla voidaankin minimoida puhujan roolia aktiivisena toimijana (Seilonen 2013; VISK § 1325). Näin ollen kirjoittajan passiivimuotoinen lause (*miten tullaan jatkossa toimimaan*) voi olla kaikujan työelämän kielenkäyttötilanteista, joissa hän on oppinut käyttämään epäsuoraa persoonaviittausta, ja siten osoittaa hänen kielellistä ammattitaitoaan.

Vaikka puhuja ei yksiselitteisesti kuulu passiivin viittausjoukkoon (Helasvuo 2006), aineistossani kirjoittaja kuitenkin usein mieltyy kontekstin perusteella osaksi joukkoa. Jo kirjoituskonteksti eli kirjoittajan omaa toimintaa kuvaava näyttötutkintosuunnitelma ohjaa kirjoittajia kirjoittamaan juuri omasta toiminnastaan sekä lukijaa tulkitsemaan kirjoittajan epäspesifien ilmausten viittausjoukon toimijaksi. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 56 kirjoittaja on tulkittavissa joukkoon, joka pukee lapsille oransseja liivejä ja laskee heitä retkelle lähtiessä ja sieltä palattaessa.

- 56) Jos on retkelle meno, sitten **laitetaan kaikkille lapsille oranssit liivit.** Myös **lasketaan lapsia menessä ja tulossa.**
(Päiväkoti, kirjoittaja 1)

Potilaan ja hoitajan välinen valtasuhde on jossain määrin verrannollinen lapsen ja aikuisen väliseen suhteeseen. Esimerkiksi päiväkodin retkelle lähtiessä aikuinen ammatillisessa roolissaan määrää, että lapselle puetaan oranssi liivi. Valtasuhteen kielellinen korostaminen esimerkiksi imperatiivilla tai omaa toimijuutta korostavilla rakenteilla (esimerkiksi *Minä määrään, että sinä puuet liivin* tai *Minä puen sinulle liivin*) ei kuitenkaan tuota kohteliaisuutta eikä välttämättä edes toivottua lopputulosta. Passiivia käyttämällä hoitaja voi taka-alasta omaa toimijuuttaan (VISK § 1325) ja sisällyttää kielellisesti liivin pukemiseen lapset itse osaksi toimijajoukkoa, jolloin hoitajan ja lapsen välinen valtasuhde ei korostu, vaan liivin pukeminen

mieltyy enemmän yhteiseksi toiminnaksi – joskin päätös siitä on edelleen aikuisella. Koska passiivi viittaa myös ensisijaisesti monikolliseen agenttiin (VISK § 1323), kirjoittajan passiivimuotoiset lauseet (*laitetaan kaikille lapsille oranssit liivit. Myös lasketaan lapsia menessä ja tulossa.*) luovat lisäksi mielikuvaa siitä, että lapsista on huolehtimassa useampijäseninen työntekijäjoukko, jonka osana kirjoittaja ammatillisessa asemassaan toimii.

Sen sijaan direktiivisessä käytössä passiivimuotoinen verbi yhdessä kontekstinsa kanssa ohjaa tulkitsemaan, että kehotus ei kohdistu ilmauksen esittäjään itseensä (VISK § 1655) esimerkiksi virkkeessä *trampoliinilla hyppitään yksi kerrallaan, tai liukumäelle ei mentää lelujen kanssa*. Näyttötutkintasuunnitelma rakentaa kuitenkin kontekstin, jossa kirjoittajalla on rooli sekä oppimiensa ohjeiden toistelijana että esittämiensä hoitoalaa säätelevien direktiivien velvoitteiden kohteena, jolloin direktiivien passiivi-ilmaukset tulkitaan puhujaviitteisinä, esimerkiksi lauseessa *Ruisku ja neula suljetaan astiaan*. (Ks. tarkemmin luku 4.5.3.)

Passiivi epäsuoran persoonaviittauksen ilmaisimena on hoitoalan keskeisiä erityisrakenteita (Komppa 2013) ja osa alan päivittäistä kielenkäyttöä (Seilonen 2014). Yllä kuvaamani esimerkit kirjoittajien käyttämistä luontevista passiivi-ilmauksista konkreettisissa työelämän tilanteissa heijastelevatkin kirjoittajien ammatillista kokemusta työelämän kielenkäyttötilanteesta, jossa he ovat kohdanneet passiivi-ilmauksia ja siten omaksuneet tilanteiden luontevat kielenkäytön konventiot. Samasta lienee kyse esimerkissä 57, jossa kirjoittaja käyttää passiivimuotoa (*annetaan*) yleiskielestä poikkeavasti jopa subjektin (*hoitaja*) kanssa kuvaillaessaan lääkkeiden antamisen ohjeistusta.

- 57) Se on tarkea **hoitaja annetaan** oikea lääke ja annos, Oikea antotapa, oikealle oppilaisille, oikeaan aikaan ja oikeaan paikkaan.
(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Passiivimuoto ja epäsuorat persoonaviittaukset yleensä ovat niin vakiintuneita hoitoalan tekstikäytänteisiin ja kuuluvat alan kielelliseen asiantuntijuuteen (Seilonen 2014), että ohjetekstiä kirjoittaessa lienee helppo sekoittaa tekstilajille ominainen passiivimuoto sellaiseenkin lauseeseen, jossa käyttää jo ilmisubjektiakin, kuten esimerkissä 57.

Passiivin lisäksi myös nollapersoonan käyttö on aineistossani yleinen keino rakentaa epäsuoria persoonaviittauksia. Passiivi ja nollapersoonat ovat tavallisia sekä puhutussa että kirjoitetussa kielessä (Hakulinen, Karlsson & Vilkuna 1980), ja myös hoitoalalla niihin törmää laajalti niin kirjallisissa kuin puhutuissakin kielenkäyttötilanteissa (Seilonen 2014). Kun passiivilla viitataan ihmistarkoitteeseen joukkoon, nollapersoonarakenteella puolestaan viitataan yksilöön, kehen tahansa ihmiseen, johon sanottu soveltuu, ja usein etenkin puhujaa itseensä tai

puhuteltavaan (VISK § 1347; § 1363; Laitinen 1995). Viittauksen epäspesifi kohde voi olla semanttiselta rooliltaan KOKIJA tai HYÖTYJÄ, mutta esimerkiksi nesessiivirakenteessa nollapersoonaa voi viitata myös AGENTTIIN (Laitinen 2006: 212). Esimerkiksi aineistoesimerkissä 58 kirjoittaja käyttää nollapersoonaa AGENTIN semanttisessa roolissa nesessiivirakenteessa (*lääkkäälle tai muistisairaille on todella tärkeää aina kertoa mitä on tekemässä.*)

- 58) Ohjaan asukkaita kokoajan hyvin huolellisesti miten toimin tai miten tullaan jatkossa toimimaan. **lääkkäälle tai muistisairaille on todella tärkeää aina kertoa mitä on tekemässä.** Pyrin ohjaamaan ja neuvomaan todella ammattimaisesti. Jos en jotain satu tietämään kysyn työtovereilta apua. (Vanhustyö, kirjoittaja 6)

Nollapersoonan keskeinen esiintymisympäristö onkin juuri nesessiivirakenne. Sillä tarkoitetaan lausetta, jossa on modaalinen predikaatti ja infinitiivi ja jonka ilmisubjekti on genetiivissä (*Minun täytyy ymmärtää*). Monilla nesessiivisillä predikaateilla nollasubjekti on kuitenkin ilmisubjektia yleisempi. (VISK § 1354.) Aineistossanikin nesessiivisten predikaattien yhteydessä esiintyy useimmiten nollasubjekti (ks. luku 4.5.3) ja toisaalta nollasubjekti esiintyy useimmiten juuri nesessiivirakenteessa. Tämä kertoo siitä, että nollapersoonainen nesessiivirakenne on kirjoittajille tuttu rakenne, todennäköisesti juuri työelämän kielenkäyttötilanteista. Nollapersoonaa ja nesessiivirakenne kuuluvatkin hoitoalan ammattikielen erityispiirteisiin (Komppa 2013), joihin kirjoittajat tekstiensä perusteella osoittavat päässeensä tutustumaan työelämän kielenkäyttötilanteissa.

Nollapersoonalla ilmaus voidaan muotoilla yleistäväksi, kenelle tahansa vastaavassa tilanteessa olevalle tyypilliseksi (VISK § 1348). Esimerkiksi yllä olevassa esimerkissä 58 kirjoittaja käyttää nollasubjektia kuvaamaan, kuinka kaikkien – kirjoittaja implisiittisesti mukaan lukien – tulee iäkkäiden ja muistisairaiden kanssa työskennellessä toimia. Usein aineistoni kirjoittajat esittävätkin hoitotoimenpiteiden tarkat kuvaukset ja ohjeistukset epäspesifein viittauksin (ks. tarkemmin luku 4.5.3), mikä on tyypillistä alan ohjeteksteille (Kekkonen 2019). Myös esimerkissä 59 kirjoittaja kuvaa hoitotoimia käyttämällä nollasubjektia (*ei saa koskea, on pidettävä*) ja myös passiivia (*annetaan, puristetaan, suljetaan, viedään hävitettäväksi*), jolloin kuvaus mieltyy hoitotyön yleistetyksi toimintaohjeeksi.

- 59) Lääkkeitä **ei saa koskea** paljain käsiin vaan niitten jakamisessa käytämme lääkelusikkaa tai pinsettejä. Asukkailla osa heistä tarvitsee insuliinipistoksen, se **annetaan** lyhyellä neulalla 45 asteen kulmassa tai 90 asteen kulmassa riippuen rasvakudoksesta. Iho **puristetaan** poimulle ja neula **on pidettävä** ihon alla muutaman sekunnin ennen kun neula vedetään pois. Ruisku ja neula **suljetaan** astiaan, jonka jälkeen **viedään hävitettäväksi**. (Vanhustyö, kirjoittaja 2)

Koska nollapersoonaa koskee yksilöä ja passiivi useampia, nollapersoonalla ja passiivilla rakennetussa yleistyksessä on kuitenkin sävyero: passiivi ilmaisee asiantilan siten kuin se yleensä ihmisten keskuudessa tapahtuu, ja nollapersoonaa puolestaan esittää yleistyksen ketä tahansa yksilöä koskevana ehtona (VISK § 1363). Esimerkin 59 kuvauksessa nollapersoonailmaukset (*ei saa koskea, on pidettävä*) implikoivatkin yksilön toimintaa kuvaavaa ehtoa. Passiivi-ilmauksissa yleistykseen voi puolestaan sisältyä useita toimijoita, kuten lauseessa *Ruisku ja neula suljetaan astiaan, jonka jälkeen viedään hävitettäväksi*, jossa astian sulkija ja hävitettäväksi viejä eivät välttämättä ole sama henkilö, vaan toimijoita voi olla useita.

Nollapersoonaa käyttäen voidaan myös etäännyttää puhujan roolia aktiivisena toimijana, mikä on tyypillistä hoitoalan teksteille (Seilonen 2014; Seilonen & Suni 2016). Tiiviit ja epäsuorat ilmaukset ovat tavallisia myös kirjaamistilanteissa (Seilonen 2014), eli hoitoalalla toimivat kohtaavat etäännyttämisen keinoja työnsä kielenkäyttötilanteissa. Esimerkissä 60 kirjoittaja käyttääkin nollapersoonaisia ilmauksia ensin asiantilan yleistämiseen (*käyttää kaikkea mitä tarvitsee omien tarpeiden mukaan, ilman että tuhlaa niitä*) ja lopuksi toimijan etäännyttämiseen (*voi antaa lisää jos haluaa sitten*). Viimeisessä virkkeessä toimijana on etäännytetty sekä ruuan ANTAJAN että HALUAJAN semanttiset roolit sekä päälauseessa myös KOHTEEN semanttinen rooli (*[hoitaja] voi antaa [asiakkaalle] lisää jos [hän] haluaa sitten*).

- 60) Kestävä kehitys tarkoittaa, että **käyttää kaikkea mitä tarvitsee omien tarpeiden mukaan, ilman että tuhlaa niitä**. Esim. katson jos tarvitsee vaihtaa vaippa. Laitan valot pois päältä kun en tarvitse enään. Pienet ruoka annokset, jotta ei mene roskikseen, **voi antaa lisää jos haluaa sitten**. (Vanhustyö, kirjoittaja 5)

Etäännyttäminen on tyypillistä esimerkin 60 muissakin rakenteissa: toiminnan KOHTEEN semanttisessa roolissa oleva asukas on etäännytetty jättämällä mainitsematta allatiivinsijainen adverbiaali *asukkaalle* tai genetiivinsijainen edussanan määrite *asukkaan* (*katson jos tarvitsee vaihtaa [asukkaan] vaippa* /*[asukkaalle]*). Kirjoittaja lieneekin harjaantunut etäännyttämiseen hoitoalan päivittäisgenrejen yhteydessä.

Nollapersoonan, kuten passiivinkin, viittauskohde on ihmistarkoitteinen (VISK § 1347), ja lisäksi kulloinenkin tekstikonteksti tarjoaa vihjeitä siitä, miten epäsuoria persoonaviittauksia tulisi tulkita. Joskus aineistoni kirjoittajat lisäksi kohdentavat epäspesifit viittauksensa spesifisti kontekstissa. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 59 (yllä, s. 47) passiivin ja nollapersoonan joukossa käytetty monikon 1. persoonan taivutuspäätte (*käytämme*) luo koko kappaleelle löyhän kontekstin työntekijöistä toimijoina, joihin kirjoittajakin kuuluu. Samoin esimerkissä 61 ensimmäisen lauseen nesessiivirakenteen genetiivimuotoinen subjekti (*koko työyhteisön*) mieltyy seuraavienkin lauseidenkin epäspesifien viittausten kohteeksi: passiivin

(asetetaan), nollapersoonan (*ei saa toteuttaa*), passiivisen TU-partisiippimuodon (*kirjattuna*) ja verbikantaisen substantiivijohdoksen (*suullinen ohjaus*) taustalla olevaksi epäspesifiksi toimijaksi mieltyy koko työyhteisö. Katkelman viimeisessä lauseessa kirjoittaja vielä spesifisti täsmentää kuuluvansa itsekin kyseiseen työyhteisöön käyttämällä verbin ensimmäisen persoonan taivutus päätettä (*ohjaan häntä rauhallisesti istumaan aloillaan*).

- 61) Muistisairaiden kanssa tulee **koko työyhteisön** toimia yhdenmukaisesti. Sanallinen ohjaus ja rajat, joita asukkaalle **asetetaan** ovat osittain asukaskohtaisia. Fyysistä rajoittamista **ei saa toteuttaa** ilman lääkärin lupaa. Lupa tulee olla **kirjattuna** asukkaan hoitotietoihin. Rauhallinen ja selkeä **suullinen ohjaus** voi rauhoittaa haasteellista asukasta. Esimerkiksi, jos asukas pyrkii lähtemään liikkeelle suihkutustilanteessa **ohjaan** häntä rauhallisesti istumaan aloillaan (liukastumisvaara). (Vanhustyö, kirjoittaja 6)

Vaikka nollapersoonan merkitys voi olla yleistävä, on tavallista, että nollapersoonaa käytetään vaihdellen yksikön ensimmäisen persoonan kanssa (VISK § 1348), jolloin puhujan sisältyminen viittauskohteeseen korostuu. Esimerkissä 62 kirjoittaja käyttää nollapersoonailmauksen yhteydessä odotuksen vastaisesti ensimmäisen persoonan possessiivisuffiksia (*itseäni*), eli hän vahvistaa jopa kieliopillisin rakentein mielikuvaa siitä, että kuuluu yleistyksen viittausjoukkoon.

- 62) Tiedän että **voi** aina **kehittää** itseäni ja **olla parempi** sekä **oppia** lisää.
(Päiväkot, kirjoittaja 2) **P2 s 17**

Niin nollapersoonalla kuin passiivillakin voidaan konstruoida asiointiloja yleistävästi, jolloin toimijaksi mieltyy geneerinen yksilö tai toimijajoukko (VISK § 1363). Mielikuvaa geneerisestä toimijasta luodaan myös käyttämällä yleistävää, geneeristä NP:tä. Sitä käytetään muun muassa silloin, kun kyseessä on yleinen luonnehdinta, tai kun toiminta tai tila esitetään viittauksen kohderyhmään liittyvänä yleistävänä taipumuksena tai ryhmän toimintaa ohjaavana ohjeena, normina tai velvollisuutena (VISK § 1407). Esimerkissä 63 kirjoittaja kuvaa tehtävänannon kysymykseen vastaten lähihoitajan tehtäviä ja ammatillista osaamista näyttöympäristössä käyttäen TOIMIJAAN semanttisessa roolissa geneeristä *lähihoitaja*-NP:tä.

- 63) *KUVAUS TUTKINTOTILAISUUDEN PAIKASTA: Selkeä ja informatiivinen kuvaus näyttöympäristöstä, toiminta-ajatus sekä toiminnan periaatteet. Mitkä ovat lähihoitajan tehtävät ja ammatillinen osaaminen näyttöympäristössä?*
[...] **Lähihoitajan** tehtävät ja ammatillinen osaaminen näyttöympäristössä ovat lasten huoltominen, ohjaaminen sekä päiväkodin sääntöjen noudattaminen. **Lähihoitajan** kyky työskennellä asiakkaiden kanssa ja havainnoida lasta yksilönä ja ryhmässä on myös tärkeää. **Lähihoitaja** osaa kehittää omaa osaamistaan ja aina hankkia uutta tietoa ympäristöstä. **Lähihoitaja** arvostaa tasa-arvoa ja kunnioittaa muita ihmisiä.
(Päiväkot, kirjoittaja 1)

Viittaamalla TOIMIJAAN geneerisesti ammattinimikkeellä esimerkin 63 kirjoittaja yleistää ja laajentaa kuvauksen koskemaan kaikkia lähihoitajia. Samalla hän häivyttää omaa persoonaansa TOIMIJANA, sillä ei spesifioi itseään esimerkiksi yksikön 1. persoonan pronominin tai verbimuodon avulla. Tehtävänannon geneerisesti lähihoitajan kategoriaan viittaava kysymys (*Mitkä ovat lähihoitajan tehtävät ja ammatillinen osaaminen näyttöympäristössä?*) ohjaa käyttämään samaa geneeristä viittaustapaa vastauksessakin. Tietty ja edellä määritelty näyttötutkintoympäristö toiminnan kontekstina sekä kirjoittajan näyttötutkintosuunnitelma koko tekstin kirjoituskontekstina kuitenkin määrittää, että kirjoittaja kuvanee ennen kaikkea omaa toimintaansa näyttötutkintoympäristössään.

TOIMIJAN semanttinen rooli voi jäädä suoraan eksplikoimatta myös silloin, kun lauseen syntaktisen rakenteen takia TOIMIJAA ilmaisevalle NP:lle ei ole paikkaa. Tällainen rakenne syntyy käsitteellistämällä asiointila *minen*-johdoksella, joka kuuluu verbikantaisiin substantiivijohdoksiin (ks. luku 4.3; VISK § 221; § 227). Esimerkiksi aineistoesimerkissä 64 -*minen*-johtimella verbistä muodostettu teonnimi (*lääkkeiden säilyttäminen*) korostaa prosessia itseään ja jättää TOIMIJAN eksplikoimatta, sillä tekijää tai TOIMIJAA ilmaisevalle NP:lle ei ole paikkaa.

- 64) **Lääkkeiden säilyttäminen** tulee olla ohjeiden mukaista, esim. lääkkepakkauksessa on tarkat tiedot millä lämmöllä **pitää** lääkettä **säilyttää**. (jääkaapissa esim.)
Lääkkeitä **ei heitetä** tavalliseen roskikseen vaan lääkejätteisiin ja **lähetetään** takaisin apteekkiin.
(Vanhustyö, kirjoittaja 3)

Nollapersoonan (*pitää säilyttää*) ja passiivin (*ei heitetä, lähetetään*) käyttö samassa kappaleessa korostaa sitä, että kirjoittaja jättää persoonan avoimeksi, jolloin kuvaus lääkkeiden käsittelystä mieltyy yleistetyksi toimintaohjeeksi. Verbikantaiset nominijohdokset on havaittu hoitoalalle ominaisiksi erityisrakenteiksi (Komppa 2013), ja siten työpaikan tekstikonventiot voivat ohjata niiden käyttöön näyttötutkintosuunnitelmateksteissäkin.

Näyttötutkintosuunnitelmakaavakkeen tehtävänannot on laadittu arvioijan, ei tutkinnon suorittajan näkökulmasta (ks. luku 3.1), ja siksi niissä esimerkiksi predikaattiverbi on yksikön kolmannessa persoonassa (esim. aineistoesimerkki 65). Tämä saattaa osittain kannustaa kirjoittajia epäsuorien ilmausten käyttöön, sillä lauserakenteessa mainitsematta jäädyksi subjektiksi mieltyy nimenomaan yksikön kolmannen persoonan toimija: joko geneerinen *hoitaja* tai omasta toiminnasta etäännytetty *hän*. Tehtävänannon konstruointi myös saattaa ohjata noudattamaan tehtävänannon puutteellista lauserakennetta, jossa subjekti jää odotuksenvastaisesti puuttumaan lauseesta, jonka valenssi sitä vaatisi, kuten esimerkissä 65 (esim. [*Hoitaja*]

Kunnioittaa oppilas oikeuksia tehdä valintoja). Myöhemmin tekstissään kirjoittaja eksplikoikin yksikön 3. persoonapronominilla muualla tekstissään implisiittisen subjektin lauseessa *hän ei saisi syrjiä heitä [...]*.

- 65) *toimii sosiaali- ja terveydenhuollon arvoperustan, säädösten, määräysten ja toimintaperiaatteiden mukaisesti ja perustelee toimintansa niillä.*

Kunnioittaa oppilas oikeuksia tehdä valintoja. Tekemällä valintoja oppilaille on tunne siitä että hän hallitsee omaa elämäänsä. **Olisi noudatettava** oppilas yksilöitä oikeuksia. kunhan se ei ole ristiriidassa lain kanssa, **edistää ja jakaa** neuvoja terveellisestä elämästä.

Pitäisi kohdella kaikkia oppilas tasaarvoisesti. Se tarkoittaa, että **hän ei saisi** syrjiä heitä taloudellisen asemaa, sukupuolien, etnisen, koulutustason, uskonnon, politiikan tai seksuaalisen suuntautuneisuuden takia.

(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Koska epäsuorat persoonaviittaukset ovat aineistossani niin yleisiä ja niitä käytetään odotuksenmukaisesti, tehtävänannon puutteellinen lauserakenne ei liene ainoa selitys epäsuorien viittausten käyttöön. Sen sijaan niiden käyttö kertonee pääasiassa siitä, että kirjoittajilla on kokemusta hoitoalan ammatillisesta työympäristöstä toimimisesta. Työpaikallaan he ovat päässeet osallisiksi yhteisön kielenkäyttötilanteiden konventioista, ja siten epäsuorat persoonaviittaukset ovat vakiintuneet heidän omaankin kielenkäyttönsä, ainakin näyttötutkintosuunnitelman tapaisessa tekstikontekstissa. Epäsuorilla henkilöviittauksilla kirjoittajat yleistävät asiointilan koskemaan yleisesti ketä tahansa, jolloin kontekstista esimerkiksi merkityksien tai muiden käytettyjen kieliopillisten rakenteiden avulla voi tehdä tulkintoja siitä, kuuluuko kirjoittaja viittauskohteen joukkoon. Muun muassa epäsuorin henkilöviittauksin rakennetaan myös kohteliaisuutta (Larjavaara 2007: 470, 474, 527; Seilonen & Suni 2016), jolla kirjoittajat pyrkivät häivyttämään hoitajan ja potilaan välistä hierarkkista valtasuhdetta esimerkiksi minimoimalla puhujan roolia aktiivisena toimijana. Koska epäsuorat henkilöviittaukset kuuluvat kiinteästi hoitoalan päivittäisiin kielenkäyttötilanteisiin, ohjeteksteihin ja siten ammattikieleen, käyttämällä teksteissään odotuksenmukaisesti epäsuoria henkilöviittauksia kirjoittajat osoittavat tekstillään sisällön lisäksi myös kielellistä ammattitaitoaan.

4.5 Hoitoalan ohjetekstien direktiivit teksteissä

Hoitoalan tekstimaailmaan kuuluvat vahvasti erilaiset ohjetekstit, joilla välitetään toimintaohjeita. Ohjeiden funktio on ohjaileva, ja niiden ilmauksessa käytetään prototyypillisesti direktiivisiä ilmauksia. Direktiiveillä tarkoitetaan ohjailevia lausumia, joilla ”käsketään, kehoitetaan, pyydetään tai neuvotaan puhuteltavaa toimimaan tai olemaan toimimatta tietyllä tavalla”. Direktiivistä merkitystä tuotetaan siihen konventionaalistuneilla ilmaisutyypeillä, mutta tulkinnan rakentamisessa kontekstin merkitys on suuri, jolloin muutkin kielelliset piirteet voivat saada direktiivisen tulkinnan. (VISK § 1645; ks. myös Lauranto 2015: 49–50.)

Aineistoni näyttötutkintosuunnitelman tekstilajissa ohjetekstit eivät varsinaisesti toimi direktiivisessä funktiossa, vaikka niiden muoto ja merkitys ovat direktiivin mukaisia. Tässä kontekstissa tekstien direktiivien funktio ei ole ohjailla lukijan toimintaa, vaan niiden tarkoituksena on referoida ohjetekstejä kirjoittajan asiantuntemuksen osoittamiseksi eli osoittaa, että kirjoittaja tietää, kuinka kuvatuissa tilanteissa tulee ohjeiden mukaan toimia. Kirjoittaja tuo direktiivien avulla tekstissään ilmi jonkin hoitoalan säädöksen ilmaisten siten tuntevansa direktiivin, mutta direktiivi ei suoranaisesti velvoita lukijaa. Omit ohjeet ja sisäistetyt normit ovat siten taustalla muualta tulevina teksteinä, joiden direktiivejä kirjoittaja muotoilee osaksi omaa tekstiään. Vaikka näyttötutkintosuunnitelman kokonaiskontekstissa direktiivi-ilmaukset eivät pyri velvoittamaan lukijaa, virketasolla tarkasteltuna ilmausten muotoilu on direktiivinen. Tutkimukseni kannalta tämä on oleellista, sillä se avaa mahdollisuuden tarkastella, millaisin direktiivi-ilmauksin hoitoalan ohjetekstit heijastuvat kirjoittajien teksteihin, ja tarkastelenkin ilmausten muotoa ja merkitystä nimenomaan direktiivin funktiossa.

Aineistostani käy hyvin ilmi, että kirjoittajat ovat tietoisia hoitoalan toimintaa säätelevistä teksteistä. Tekstiensä sisällöissä he osoittavat asiantuntemustaan ohjeiden funktiosta ja sisällöstä, ja käyttämällä teksteissään ohjeteksteihin vakiintuneita tekstikäytänteitä he osoittavat asiantuntemustaan hoitoalan ammattikielestä. Ammattikielen piirteiden käyttö kertoo myös työympäristön tärkeästä merkityksestä kielenoppimis- ja käyttöympäristönä (Seilonen 2014; Seilonen & Suni 2015; 2016).

Sisällöllinen ohjetekstien tuntemus tulee ilmi kirjoittajien reflektoidessa osaamistaan (*tunnen työpaikan säännöt ja periaatteet*), viitattaessa ohjeteksteihin (*Sosiaalihuoltolaki 710/1982*; ks. tarkemmin luku 4.2.1) sekä kuvatessa ohjeen mukaista toimintaa (*peitämme lääkkeit kannella*). Sisällöllisiä piirteitä tarkastelen aluvuossa 4.5.1. Eksplisiittisesti kirjoitetuissa toimintaohjeissa (*sitä ei saa kastella*) tulevat ilmi hoitoalan ohjetekstien tekstikäytänteiden piirteet: direktiivistä tulkintaa rakentavat modaaliset verbit ja rakenteet sekä direktiiviset passiivi-

ilmaukset, joita tarkastelen alaluvussa 4.5.2. Lopuksi tarkastelen direktiivi-ilmausten velvoitteen kohteen persoonaviittauksia (alaluku 4.5.3).

4.5.1 Tekstisisältö osoittaa ohjetekstien tuntemusta

Näyttötutkintosuunnitelmalomake ohjaa itsessään refleктоimaan omaa osaamista hoitoalan säädöksistä ja ohjeista (esimerkki 66). Aineistoni kaikki kirjoittajat tuovatkin esiin tietämyksensä sääntöjen olemassaolosta ja tyypillisesti kertovat toimivansa niiden mukaisesti, kuten esimerkissä 66.

- 66) *noudattaa työpaikan työhyvinvointi- ja työsuojeluohjeita ja sähkö- ja paloturvallisuusohjeita.* olen perehtynyt työpaikan ohjeisiin sekä toimin aseptisesti ja noudatan työhyvinvointi- ja turvallisuusohjeita ja säädöksiä.
(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Hoitoalalla erilaisten toimintaa ohjaavien säädösten ja määräysten ymmärtäminen ja soveltaminen on osa kielellistä ammattitaitoa (Komppa 2013), ja erilaiset ohjeet ja säännöt nousevatkin usein eksplisiittisesti esiin kirjoittajien teksteissä, kuten esimerkissä 67.

- 67) Muistisairaiden kanssa tulee koko työyhteisön toimia yhdenmukaisesti. Sanallinen ohjaus ja rajat, joita asukkaalle asetetaan ovat osittain asukaskohtaisia. **Fyysistä rajoittamista ei saa toteuttaa ilman lääkärin lupaa. Lupa tulee olla kirjattuna asukkaan hoitotietoihin.**
(Vanhustyö, kirjoittaja 6)

Tietämys hoitoalan sääntöjen ja ohjeiden olemassaolosta voi tulla teksteissä esiin myös epäsuorasti. Esimerkiksi kirjoittajan esimerkissä 68 käyttämät ilmaukset *oikea ergonomia ja oikeat apuvälineet* sisältävät oletuksen, että on olemassa ergonomiaa ja apuvälineitä sääteleviä ohjeistuksia.

- 68) oikea ergonomia ja oikeat apuvälineet lisää lasten ja hoitajien turvallisuutta hoitotyöskentelyssä
(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Kirjoittajien teksteissä esiintyy paljon erilaisia toiminnan kuvauksia. Niistä välittyvät epäsuorasti toiminnan taustalla vaikuttavat ja toimintaa säätelevät ohjeet. Toiminnasta riippuen ohjeet sijoittuvat jatkumolle eriluonteisten normien välille: kirjallisista, yksityiskohtaiseen ja tarkkaan tieteelliseen tutkimukseen perustuvista ohjeista suullisiin, kunkin työpaikan omiin käytänteisiin muotoutuneisiin toimintamalleihin.

- 69) Katson että lapsille on hyvä terveellinen ruokaa, että ne saa ruokaa tarpeiden mukaan, otan huomioon heiden ikä ja erikoisuutta ja tarkistan, että ruoka on samanlainen kuin toisille. Että heidän ympäristö on siisti ja terveyttä edistävä.
(Päiväkot, kirjoittaja 3)

Esimerkin 69 toiminnan kuvaus sisältää kauttaaltaan oletuksia toimintaa säätelevistä ohjeista: millaista lapsille tarjottavan ruuan tulee olla, miten paljon ruokaa annetaan ja mitä tulee huomioida ruokaa jaettaessa sekä ympäristöstä huolehdittaessa. Vaikka kirjoittaja ei eksplisiittisesti kirjoita ohjeita säännön muotoon, sääntöjen olemassaolo välittyy epäsuorasti.

Kaikki hoitoalan ohjeet eivät säätele vain hoitajien toimintaa, vaan osa liittyy myös asiakkaiden toimintaan. Hoitajat voivat työssään olla välittämässä näitä sääntöjä ja ohjeita asiakkailleen: esimerkiksi aineistoesimerkissä 70 hoitajan toimeen kuuluu sanallistaa ja perustella päiväkodin sääntöjä.

70) Muistutan lapsille mitä saa ja ei saa tehdä esimerkiksi, sisällä ei saa juosta. Ja kerron heille mitä voi tapahtua jos he eivät noudatta sääntöjä. Teen selkeät säännöt lapsille ennen kun tehdään jotain. Esimerkiksi ennen kun lapsi ottaa lautapeli, niin sovin lasten kanssa että hänen pitää siivota jälkensä.

(Päiväkot, kirjoittaja 2)

Aineistoni teksteistä välittyy myös jonkin verran kirjoittajien käyttämiä, kontekstissaan odotuksenmukaisia ohjaavia ilmauksia (esim. aineistoesimerkissä 70 *sisällä ei saa juosta*), jotka ovat tekstiin lainattua puhetta ja niissä kuuluu siten vahvasti kirjoittajan oma ääni (ks. myös luku 4.2.2).

Kirjoittajat tuovat teksteissään ilmi tietämystään hoitoalan säädöksistä ja määräyksistä myös viittaamalla niihin, esimerkiksi nimeämällä käyttämiään lähteitä (*Lastensuojelulaki 683/ 1983, Käypä-hoitusuositukset*) tai lainaamalla niistä osioita tekstiinsä (ks. tarkemmin luku 4.2). Osa kirjoittajista eksplikoi lisäksi suoraan ohjeiden ja määräysten tärkeyden eli korostaa ymmärtävänsä niiden funktion. Esimerkissä 71 kirjoittaja käyttää nesessiivirakenteessa välttämättömyyttä ilmaisevaa modaalista verbiä (*Minun täytyy ymmärtää*) kuvatessaan suhdettaan lääkemääräysten ymmärtämiseen, jota korostaa vielä reflektiivillä lauseella ohjeiden mukaisesta toiminnastaan.

71) **Minun täytyy ymmärtää lääkemääräykset hyvin ja oikein, osaan valmistaa lääkkeit ohjeiden mukaisesti.** Pidän myös huolen siitä että lääkehoito toteutuu ja että asiakas saa tarvittavat lääkkeet. Annokset useimmin tapahtuvat aamuisin ja iltaisin.
(Vanhustyö, kirjoittaja 2)

4.5.2 Direktiivisen merkityksen rakentuminen

Aineistoni teksteissä esiintyy eksplisiittisesti kuvattuja sääntöjä, joilla kirjoittajat kuvaavat työpaikkansa toimintaohjeita ja hoitoalaa yleisemmin sääteleviä määräyksiä. Direktiivisyyttä

ilmaisevissa virkkeissään kirjoittajilla on käytössä hoitoalan ohjetekstien vakiintuneita tekstikäytänteitä: teksteissä käytetään modaalisia verbejä ja erityisesti nesessiivisiä predikaatteja. Muutaman kerran aineistossani käytetään myös imperatiivia, joka on direktiivin prototyyppinen ilmaisu tapa (VISK § 1645). Direktiivisyyttä voidaan rakentaa myös passiivi-ilmauksilla (VISK § 1664–1665). Tässä alaluvussa käsittelen direktiivi-ilmausten modaalisia predikaatteja ja sivuan moduksia siinä määrin kuin ne liittyvät aineistoni direktiivisiin modaali-ilmauksiin. Lopuksi käsittelen direktiivisyyden rakentumista passiivi-ilmauksiin.

Modaalisuudella tarkoitetaan semanttista aluetta, jossa ”on kyse asiointilan todenmukaisuutta ja toteutumismahdollisuuksia koskevista arvioista” (VISK § 1551). Direktiivisissä ilmauksissa modaaliverbi tuo lausumaan jokin arvottavan merkityksen: ”teko kannattaa tai on suotavaa tehdä taikka ilmauksen esittäjä asettaa vastaanottajalle velvoitteen” (VISK § 1668). Modaalisuutta voidaan ilmaista leksikaalisesti modaaliverbein, modaalisin adjektiivein, adverbein ja partikkelein sekä kieliopillisesti moduksin ja modaalisin verbirakentein.

Semanttisesti modaalisuus voidaan jakaa episteemiseen, dynaamiseen ja deonttiseen modaalisuuteen sekä praktiseen välttämättömyyteen, mutta lajien merkityserot voivat aidossa kielenkäytössä olla sumearajaisia. (VISK § 1551–1552; 1558.) Episteeminen modaalitulkinta ilmaisee puhujan uskoa, tietoa tai päätelmiä mahdollottoman ja varman välisellä jatkumolla, ja siitä voidaan erottaa alalajiksi evidentiaalisuus, jonka keinoin ilmaistaan tiedon olevan toisen käden tietoa tai puhujan päättelyn tulosta (VISK § 1556–1557). Dynaamisella modaalisuudella tarkoitetaan puolestaan fyysistä välttämättömyyttä tai mahdollisuutta toimia (VISK § 1554). Deonttiseen modaalisuuteen sisältyy ”puhujan tahtoa tai puheyhteisön normeja ilmaiseva lupa ja velvollisuus” (VISK § 1554) sekä imperatiivilla ilmaistu käsky, kehoitus tai ohje (VISK § 1591; § 1647). Praktinen välttämättömyys tarkoittaa puolestaan arkipäätelyyn perustuvaa välttämättömyyttä, jonka toteuttamisella pyritään tarkoituksenmukaiseen tavoitteeseen, eli ”jotakin tulee tehdä, koska se on tekijälle edullista tai hyödyllistä” (VISK § 1555).

Deonttinen modaalisuus on aineistoni direktiivisissä ilmauksissa tyypillisin modaalisuuden laji. Valtaosin direktiivi-ilmaukset liittyvät luvan (*Lääkkeitä ei saa koskea paljain käsiin*) ja velvollisuuden (*Minun täytyy ymmärtää lääkemääräykset hyvin*) ilmaukseen: Luvan ilmaukseen liittyy reilu viidesosa deonttisista direktiivi-ilmauksista ja vajaa neljä viidesosaa puolestaan liittyy velvollisuuden ilmaukseen. Suoraa käskyä (*laita pää tyynylle*) ilmaistaan imperatiivimuotoisena vain muutaman kerran. Muutamia rajankäyntitapauksia modaalisuuden lajien välillä esiintyy, mikä on tyypillistä aidossa kielenkäytössä (VISK § 1552). Esimerkiksi dynaaminen *on pakko* -sanaliitto ilmaisee ulkoista tai sisäistä pakkoa (VISK § 1581). Esimerkin 72 tapauksessa sillä ilmaistaan toimintaohjeen sanelemaa pakkoa toimia, jolloin pakko toimia

tulee yhtäältä ulkoisesta pakosta, joka toisaalta on auktoriteetin asettama normi. Ilmaisuun sekoittuu siten sekä dynaamista että deonttista tulkintaa.

- 72) Kohtaukset ja asukkaiden olosta **on pakko ilmoittaa** toimintakeskuksessa koska jos asukas saa toinen kohtaus vuorokaudessa **pakko antaa** lääkkeit.
(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 2)

Havainto deonttisen modaalisuuden yleisyydestä aineistoni direktiivi-ilmauksissa korreloi hyvin sen kanssa, että deonttisia modaali-ilmauksia on todettu olevan runsaasti lääketieteen ohjailevissa teksteissä, ja sen on katsottu heijastavan klinisen lääketieteen normatiivista luonnetta (Vihla 1999: 119–120). Aineistoni kirjoittajat ovatkin tekstiensä perusteella sosiaalistuneet hoitoalan ohjeteksteihin ja niiden ammattikielen tapaan ilmaista alan direktiivejä.

Deonttista modaalisuutta ilmaistessa käytetään muun muassa modaaliverbejä *voida* ja *saada* lupaa ilmaisevassa merkityksessä (VISK § 1669), nesessiivisiä predikaatteja kuten *on lupa* sekä velvollisuutta merkitseviä nesessiiviverbejä ja -rakenteita (VISK § 1554; 1558). Aineistossani lupadirektiiviä ilmaistaan kuitenkin yksinomaan modaalisella *saada*-verbillä, jota käytetään ainoastaan yksikön 3. persoonassa, kielteisenä ja enimmäkseen nollapersonaisena. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 73 kirjoittaja ilmaisee deonttista luvanvaraisuutta *saada*-verbillä. Esimerkin lupadirektiivi on nollasubjektinen ja siten verbi on yksikön 3. persoonassa.

- 73) Opetan lapsia kävelemään, miten pukeudutaan, yhdessä leikkima, tai sitten vuorotella, eri sanoja, kohteliaisuutta esim. kiitos, ole hyvä, moi, anteeksi. Ystävällisyys, **ei saa satuta** toisia, siivoamista, puhtaus. esim käsinpesu
(Päiväkoti, kirjoittaja 3)

Deonttisen velvoitteen ilmaisuun direktiivissä käytetään aineistossani pääasiassa nesessiivirakennetta. Deonttista velvollisuutta rakennetaan vain muutaman kerran ei-nesessiivisellä modaaliverbillä (esim. *Lähihoitajan tehtaviin **kuulu** asiakkaiden perutarpeesta huolehtiminen*). Neseissiivirakenteella tarkoitetaan lausetta, jossa on modaalinen predikaatti ja infinitiivi ja jonka ilmisubjekti on genetiivissä (*Minun täytyy ymmärtää*) (VISK § 1354; ks. kuitenkin § 920). Deonttisen velvollisuuden yhteydessä nesessiivirakenteen predikaattina toimii monipuolinen joukko modaalisia predikaatteja: konditionaalinen *pitäisi* ja infinitiivi (*ei pitäisi keskustella*), konditionaalinen *olisi tehtävä* -tyyppinen verbiliitto (*olisi varmistettava*) tai *on tärkeä(ä)* -sanaliitto yhdessä infinitiivin kanssa (*on tärkeä seurata*) (ks. esimerkki 74). Työpaikan kielenkäyttötilanteet toistuvine ohjeineen ja sääntöineen lienevätkin tarjonneen kirjoittajille paikan sosiaalistua monipuolisiin tapoihin ilmaista modaalisuutta direktiivi-ilmauksissa.

- 74) **Olisi varmistettava** asiakkaiden oikeus yksityisyyteen. Oppilastiedot ovat luottamuksellisia. Oppilas tiedoista **ei pitäisi keskustella** luvatta ulkopuoliselle henkilölle ilman lupaa. **Olisi varmistettava** turvallinen ympäristö asiakkaalle koko ajan.
(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Vanhan ihmisen elimistöön ravintoaineet eivät imeydy hyvin ja **on tärkeä seurata** asukkaan paino, koska paino kertoo vajaaravitsemuksesta.
(Vanhustyö, kirjoittaja 3)

Konditionaalimuotoiset modaaliverbit – kuten esimerkissä 74 *pitäisi* ja *olisi varmistettava* – ovat modaalisten keinojen yhdistelmiä, jotka ovat hyvin taajakäyttöisiä (VISK § 1559). Konditionaalimoduksella direktiiviseen ilmaukseen liittyy suunnitellun, ennustetun tai kuvitellun asiaintilan merkitys (VISK § 1592). Se ikään kuin liittää direktiivi-ilmauksen koskemaan asiaintilaa kuvitellussa ideaalimaailmassa, jonka kaltaiseksi kirjoittaja toivoisi todellisen maailmankin, tai laimentaa direktiivin ilmaisemaa velvoitetta ilmaisten, että lieventävät asiainhaarat voivat vaikuttaa velvoitteen toteutumiseen (esimerkki 74).

Deonttisen modaalisuuden alaan kuuluu myös imperatiivimoduksella ilmaistu käsky (VISK § 1591), jota käytetään aineistoni direktiivisissä ilmauksissa vain muutaman kerran (esimerkiksi aineistoesimerkissä 75).

- 75) Nukkumaa menon aikana silitän jotkun lapsen päätä, kuka ei jää itse nukkumaa, tai sitten sanon että **laita pää tyynylle** ja lapsi nouse istumaa.
(Päiväkot, kirjoittaja 3)

Näyttötutkintasuunnitelman kokonaiskontekstissa direktiiviset ilmaukset eivät pyri velvoittamaan suoraan lukijaa, vaan kirjoittajat osoittavat asiantuntemustaan hoitoalan säännöistä toistamalla oppimiaan direktiivejä, joissa velvoitteen tai luvan lähteenä on jokin ulkopuolinen auktoriteetti, kuten hoitoalaa säätelevä laki tai normi, työpaikan tapa tai yleispätevä sääntö. Imperatiivilla ilmaistu velvoite tai lupa on sen sijaan aina lähtöisin tilannekohtaisesta direktiivin esittäjästä (VISK § 1591). Siksi imperatiivin käyttö aineistossani on vähäistä, vaikka imperatiivi on direktiivin prototyyppinen ilmaisutapa (VISK § 1645). Käytetyt imperatiivi-ilmaukset ovatkin kirjoittajien tekstiinsä työtilanteista lainaamia suorja lausumia, jotka he eksplikoivat ensipersonaisella kehysverbillä (*sanon*) puheekseen (ks. tarkemmin luku 4.2). Ilmaus osoittaa kirjoittajan valmiutta toimia työpaikan kielenkäyttötilanteessa, jossa puhefunktiona on käsky.

Direktiivisiä merkityksiä voidaan rakentaa verbien avulla muullakin tavalla kuin modaalisilla verbeillä tai moduksilla. Aineistossani direktiivisyyttä ilmaistaan myös ei-modaalisilla, passiivimuotoisilla väitelauseilla (ks. laajemmin passiivin käytöstä luvusta 4.4.2). Indikatiivin preesensissä oleva passiivimuotoinen väitelause voi olla tulkittavissa direktiivisesti,

jos puhuja esittää toivomansa asiointilan ikään kuin jo paikkansa pitävänä (VISK § 1664–1665), kuten esimerkissä 76. Etenkin kielteisenä tällainen väitelause viestii direktiivistä kieltoa ja on yleinen erilaisissa toimintaohjeissa (VISK § 1665).

76) Olen koko ajan asiakkaiden lähellä, seuraan niitä sisätiloissa ja myös ulkoilussa. Muistutan heille tarvittaessa päiväkodin sääntöjä. Että esim. **trampoliinilla hyppitään yksi kerrallaan, tai liukumäelle ei mentää lelujen kanssa.** Selvitän myös miksi se niin on.
(Päiväkoti, kirjoittaja 1)

Esimerkissä 76 direktiivistä tulkintaa tukee kuvatussa tilanteessa kirjoittajan ammattiroolin tuoma auktoriteettiasema, päiväkodin sääntöihin vetoaminen ja episteemistä varmuutta sanomansa sisällöstä viestivä virke *Selvitän myös miksi se niin on.*

Seuraavassa alaluvussa käsittelen tarkemmin niin passiivimuotoisten kuin muidenkin direktiivisten ilmausten avoimia viittaussuhteita.

4.5.3 Direktiivin velvoitteen kohde usein avoin mutta puhujaviitteinen

Hoitoalan hoito-oppaiden direktiiviseen tekstilajiin kuuluvat avoimet persoonaviittaukset (Kekkonen 2019). Myös yleisemmin virallisissa kirjallisissa ohjeissa ”velvoitettava taho jätetään usein panematta ilmi” (VISK § 1670). Myös aineistoni direktiivisissä ilmauksissa velvoitteen kohde eli semanttinen TOIMIIJA jää usein eksplisiittisesti ilmaisematta. Teksteillään aineistoni kirjoittajat ilmentävät siten tuntevansa niin hoitoalan säädöksiä kuin niiden ilmaisulle tyypillisiä ammattikielen piirteitä, muun muassa avoimen persoonaviittauksen käyttöä direktiiveissä. Käsittelen tekstien persoonaviittauksia yleisesti ja laajemmin luvussa 4.4 mutta avoin viittaus on niin leimallinen piirre aineistoni direktiivisissä ilmauksissa, että aiheen spesifi käsittely tässä luvussa on tarkoituksenmukaista.

Vaikka direktiivi-ilmausten velvoitteen kohde on aineistoni teksteissä usein avoin, sen tulkinta on kuitenkin useimmiten puhujaviitteinen, eli kirjoittaja on mukana direktiivin velvoitteen viittausjoukossa. Ilmiötä selittää kirjoittajan kaksi roolia: Vaikka kirjoittaja muotoilee direktiivit osaksi tekstiään, säädökset tulevat teksteihin muualta, auktoriteetteina toimivista hoitoalan säädöksistä ja normeista. Siten kirjoittaja on yhtäältä oppimiensa ohjeiden toistelija ja toisaalta hoitoalan työntekijänä yksi direktiivin velvoitteen kohteista. Sen sijaan näyttötutkintosuunnitelman kontekstissa direktiivin velvoitteen kohteen viittausalaan ei niinkään lukeudu lukija, jolla ei ole ammatillista roolia hoitoalan toiminnassa. Seuraavaksi käsittelen aineistoni direktiivi-ilmausten velvoitteen kohteen avoimia viittauksia ja niiden puhujaviitteisyyttä aineistoesimerkein.

Modaalisissa direktiivi-ilmauksissa velvoitteen kohteeseen viitataan usein avoimesti, yleisimmin nesessiivirakenteissa. Nesessiivirakenteissa genetiivisubjektilla ilmaistaan sitä, joka ”velvoitetaan toimimaan verbin ilmaisemalla tavalla” (VISK § 1668).

Nesessiivirakenteet esiintyvät aineistossani kuitenkin useimmiten nollasubjektisina (esimerkki 77), mikä on ominaista monille nesessiivisille predikaateille (VISK § 1354).

- 77) Hoitotilanteissa noudatan ergonomista työskentely tapaa oman hyvinvoinnin kannalta. Esim. vuodeasukkaan hoidossa **on tärkeä säätää** sängyn korkeus sopivaksi. Siirtotilanteissa **tulee käyttää** asukkaan siirtoon tarkoitettuja apuvälineitä, kuten nosturia, liukulakanaa, poikkilakana, liukulevy.

(Vanhustyö, kirjoittaja 3)

Nollasubjekti esiintyy aineistoni nesessiivirakenteissa noin kahdessa kolmasosassa kaikista tapauksista, eli nollasubjekti on nesessiivirakenteissa ilmisubjektia yleisempi. Tämä kertoo siitä, että kirjoittajat ovat mahdollisesti tottuneet kuulemaan ja käyttämään nollasubjektista nesessiivirakennetta ja todennäköisesti käyttö on tuttua juuri työpaikalta, sillä nesessiivirakenne kuuluu hoitoalan ammattikielen erityispiirteisiin (Komppa 2013).

Nollasubjekti on aineistoni direktiivisissä ilmauksissa yleisemminkin – ei vain nesessiivirakenteissa – ilmisubjektia yleisempi. Kun modaalisen ilmauksen velvoitteen kohdetta ei ilmaista eksplisiittisesti, ”kontekstista on pääteltävissä, kehen velvoite kohdistuu: vastaanottajaan vai yleisemmin kehen tahansa läsnäolijaan tai asianosaiseen” (VISK § 1668). Näyttötutkintosuunnitelman kontekstissa kirjoittajan rooli oppimiensa direktiivien toistelijana ja työntekijän, jota direktiivit velvoittavat, sisällyttää hänet velvoitteen kohteen viittausjoukkoon. Esimerkissä 78 kirjoittaja esittää oppimansa hoitoalan toimintaohjeen, jossa nollapersoonainen modaalinen ilmaus velvoittaa kontekstin perusteella ketä tahansa asianosaista, puhuja mukaan lukien.

- 78) Olen tutustunut turvalliseen lääkehoito oppaaseen. On lääkkeitä, joita **ei saa murskata**, koska niiden imeytyminen tulee tapahtuu hitaasti eli vasta ohutsuolessa.

(Vanhustyö, kirjoittaja 3)

Vaikka nollasubjekti on aineistoni direktiivi-ilmauksissa yleinen, myös ilmisubjektia esiintyy. Kuitenkin vain muutamissa tapauksissa ilmisubjekti on ihmistarkoitteinen, esimerkiksi persoonapronomini (***Minun** täytyy ymmärtää lääkemääräykset hyvin; **meidän** tulee noudattaa aseptisia työtapoja*), joka ilmaisee suoraan velvoitteen kohteen. Useimmiten aineistoni direktiivi-ilmaukset onkin rakennettu niin, että velvoitteen kohdetta ei eksplisiittisesti ilmaista. Vaikka lauseessa olisi ilmisubjekti, sen tarkoite voi olla eloton tai ei-ihmistarkoitteinen (*letkussa ei saisi olla **vettä**; siinä myös pitäisi vilua **valot** päällä; **terveydenhuollon** tulee saada oppilaan*

kannalta merkityksellistä tietoa), jolloin todellinen kohde, jota direktiivi velvoittaa esimerkiksi huolehtimaan, että letkussa ei ole vettä, että valot laitteessa vilkkuvat tai että tiedot oppilaasta toimitetaan, jää pääteltäväksi kontekstista. Kuitenkin näyttötutkintosuunnitelman kontekstissa kirjoittaja sisältyy jälleen direktiivin velvoitteen kohteen viittausjoukkoon.

Myös käyttämällä subjektin paikalla nominijohdosta lauseen syntaksi rakentuu niin, että velvoitteen kohteelle, semanttiselle TOIMIIA-NP:lle, ei jää paikkaa (***Lääkkeiden säilyttäminen** tulee olla ohjeiden mukaista*). Lisäksi yleistävällä, geneerisellä NP:llä direktiivin velvoitteen kohde voidaan jättää yksilöimättä ja yleistää velvoite koskemaan koko NP:n kategoriaa (***lähihoitajan** tehtäviin kuuluu asiakkaiden perutarpeista huolehtiminen*). (Ks. tarkemmin luku 4.4.2.) Näissäkin tapauksissa näyttötutkintosuunnitelman kokonaiskontekstista rakentuva kirjoittajan rooli ohjeiden viittausjoukkoon kuuluvana työntekijänä määrittää ilmaisut puhujaviitteisiksi.

Passiivimuotoiseen direktiivi-ilmaukseen rakentuu avoin persoonaviittaus, jolla implikoidaan yleensä tekijänä toimivaa, monikollista ja ihmistarkoitteista osanottajajoukkoa (VISK § 1321; 1323; 1325). *Ison suomen kielioopin* mukaan direktiivisessä käytössä passiivimuotoinen verbi konteksteineen ohjaa yksiselitteisesti tulkitsemaan, että kehoitus ei kohdistu ilmauksen esittäjään itseensä (VISK § 1655), kuten esimerkin 79 virkkeessä *trampoliinilla hyppitään yksi kerrallaan, tai liukumäelle ei mentää lelujen kanssa*. Direktiivisesti käytetty passiivi esimerkin 79 kontekstissa ohjaakin tulkitsemaan, että esitetyt säännöt kohdennetaan päiväkodin lapsille eikä kirjoittaja itse kuulu kohdejoukkoon. Konteksti sulkee puhujan ulkopuolelle, sillä direktiivissä kuvattua toimintaa ei liitetä päiväkodin työntekijöiden toiminnaksi.

- 79) Olen koko ajan asiakkaiden lähellä, seuraan niitä sisätiloissa ja myös ulkoilussa. Muistutan heille tarvittaessa päiväkodin sääntöjä. Että esim. **trampoliinilla hyppitään yksi kerrallaan, tai liukumäelle ei mentää lelujen kanssa**. Selvitän myös miksi se niin on.
(Päiväkoti, kirjoittaja 1)

Aineistoni direktiivisissä passiivi-ilmauksissa avoimen viittauksen eksklusiivisuus eli ei-puhujaviitteisyys ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. Lähihoitajan omaa työskentelyä säätelevässä direktiivi-ilmauksessa kirjoittajan kaksoisrooli oppimiensa hoitoalan ohjeiden toistelijana ja niiden velvoitteen kohteena työntekijän roolissa sisällyttää passiivimuotoisen direktiivin velvoitteen kohteeseen yhtä lailla puhujan kuin koko hoitohenkilökunnan. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 80 kirjoittajan käyttämät passiivi-ilmaukset yleistävät kuvauksen direktiiviseksi toimintaohjeeksi, joka velvoittaa kaikkia toimenpidettä suorittavia hoitajia, mukaan lukien puhuja itse.

- 80) Aukkailla osa heistä tarvitsee insuliinipistoksen, **se annetaan lyhyellä neulalla** 45 asteen kulmassa tai 90 asteen kulmassa riippuen rasvakudoksesta.
Iho puristetaan poimulle ja neula on pidettävä ihon alla muutaman sekunnin ennen kun neula vedetään pois. **Ruisku ja neula suljetaan astiaan**, jonka jälkeen **viedään hävitettäväksi**. **Lääkkeitä ei heitetä** tavalliseen roskikseen vaan lääkejätteisiin ja **lähetetään takaisin** apteekkiin.
(Vanhustyö, kirjoittaja 2)

Havaintoni tarkentaa *Ison suomen kielipin* (VISK § 1655) esittämää kuvausta passiivimuotoisen direktiivin viittausalasta. Samaan havaintoon on päätenyt myös Eeva Kekkonen (2019) pro gradu -tutkielmassaan hoitoalan ohjetekstien direktiivisyydestä.

Avoimien henkilöviittausten käyttö on tyypillistä hoito-oppaiden direktiivi-ilmauksissa (Kekkonen 2019) mutta myös yleisesti hoitoalalla (Seilonen 2014), ja tutkinkin persoonaviittausten käyttöä aineistossani laajemmin luvussa 4.4. Direktiivisten ilmausten osalta aineistossani huomionarvoista persoonaviittauksiin liittyen kuitenkin on, että avointen henkilöviittausten käyttö painottuu direktiivisissä ilmauksissa, eli direktiiviset ilmaukset ovat suhteessa muuhun tekstiin ilmaistu useammin avoimin henkilöviittauksin.

Näyttötutkintosuunnitelman kontekstissa kirjoittajan rooli hoitoalan työntekijänä sisällyttää hänet direktiivin velvoitteen kohteen avoimeen viittausjoukkoon.

4.6 Kirjaamisen käytänteet tihkuvat teksteihin

Kirjoittajat voivat osoittaa teksteillään ammatillista osaamistaan epäintentionaalisesti, kuin vahingossa. Jos kirjoittaja on työssään hoitoalalla tottunut käyttämään ja tuottamaan ammattialan tekstiä, jolla on tietyt käytänteet ja tekstilajipiirteet, hän saattaa tottumuksesta käyttää samoja käytänteitä osin myös näyttötutkintosuunnitelmatekstissään, joissa työpaikan tekstilajien käytänteitä ei edellytetä. Siten teksti tuo ilmi kirjoittajan kokemuksen ja asiantuntijuuden hoitoalalla työskentelystä.

Sama on havaittu hoitoalan kielenoppijoilla Yleisten kielitutkintojen (YKI) testeissä (Seilonen 2014; Seilonen & Suni 2015; 2016: 455): hoitoalalla työskentelevät hyödyntävät työelämästä tutun tekstilajin piirteitä kirjoitustehtävissä, vaikka niiden käyttöä ei edellytetä eivätkä tehtävät siihen ohjaa. Erityisesti kirjoittajien teksteihinsä valitsevat teemat ja sanasto sekä tietyt konstruktiot ja syntaktiset mallit ovat heidän työympäristössään toistuvia. Tämä kertoo työympäristön tärkeästä merkityksestä kielenoppimis- ja käyttöympäristönä ja siitä, että monelle työelämän kieli voi olla tutuin ja käytetyin suomen kielenkäytön muoto. (Seilonen 2014: 12; Seilonen & Suni 2015; 2016: 455–456.)

Hoitotyössä toistuva ja keskeinen tekstityön osa-alue on kirjaaminen (Tiirilä 2010: 164) eli kirjoittaminen potilastietokantaan. Kirjaamiselle samoin kuin sanellulle hoitokertomukselle ominaisen tekstilajin piirteitä ovat ilmaisun tiiviys sekä tekstin lyhyys ja selkeys, jopa luettelomaisuus (Seilonen 2014: 11; Seilonen & Suni 2016: 471). Osa kirjaamisessa käytetyistä rakenteista, kuten ellipsi ja monet infiniittiset rakenteet, ovat monimutkaisia ja vaativat siten jo melko edistynyttä kielitaidontasoa (Kela & Komppa 2011). Kirjaamiskäytänteiden haltuunotto onkin haastavaa (Kela & Komppa 2011; Virtanen 2013), mitä ei helpota se, että hoitoalan työharjoittelussa kansainvälisille opiskelijoille on havaittu annettavan suomalaisia vähemmän mahdollisuuksia harjoitella vaativampia työtehtäviä, kuten kirjaamista (Virtanen 2017). Työpaikan tekstikäytännöt opitaan kuitenkin juuri muiden tuella, vuorovaikutuksessa työyhteisön toimintaan osallistumalla (Virtanen 2017). Niiden hallinta viestiikin kirjoittajan kokemuksesta hoitoalalla ja sen tuomasta ammattitaidosta ja siitä, että hän on ollut osallisena työyhteisön toiminnassa.

Tässä luvussa tarkastelen aineistostani nousevia piirteitä, jotka tiikkuvat kirjoittajien teksteihin heidän työympäristössään käyttämiensä kirjoitettujen tekstien käytännöistä.

4.6.1 *Olla*-verbin ellipsi

Hoitoalalle ominaisen tekstilajin lyhyys ja tiiviys ilmenevät tunnusomaisesti *olla*-verbittömyytenä eli *olla*-verbin elliptisenä käyttönä (Seilonen & Suni 2016: 461; Viinikka 2011; ks. elliptisistä lauseista VISK § 874). *Olla*-verbi voi jäädä pois esimerkiksi kopulalauseissa (Komppa 2013), verbin nominaalisissa liittomuodoissa ja eksistentiaalisissa rakenteissa (Seilonen & Suni 2016: 461) sekä omistuslauseissa. Seuraavaksi tarkastelen ilmiötä tarkemmin aineistoni perusteella.

Kirjaamisessa käytetään usein kopulattomia lauseita, esimerkiksi *Kertomansa mukaan vointi kohtalainen*. Kopulattomat lauseet onkin havaittu yhdeksi hoitoalalle tyypillisistä erityisrakenteista (Komppa 2013). Aineistoni kirjoittajien teksteissä on käytössä muutamia kopulattomia lauseita, kuten esimerkissä 81, mutta piirre ei ole järin yleinen.

81) Vahvuuksia ja tarpeita heillä on:

- **jotkut asiakkaat omatoimisia**, voivat liikkua itse ilman apua tai apuvälineitä
 - vuodepotilaat eivät voi tehdä mitään ilmanhoitajan apua
 - tarvitset pientä ohjesta päivätoimintoihin
- (Vanhustyö, kirjoittaja 5)

Teksteissä on kuitenkin useammin käytössä muita tekstiä *olla*-verbin ellipsillä tiivistäviä ratkaisuja, joista osa voi olla yhteydessä hoitoalan tekstikonventioihin, osa puolestaan

kirjoittajien kielitaidon tai yleisemmin kirjoitustaidon tasoon. Teksteissä käytetään itsenäistä NUT-partisiippia, jonka voi tulkita elliptiseksi verbin nominaaliseksi liittomuodoksi eli perfektimuotoiseksi finiittiverbiksi, josta apuverbi puuttuu (vrt. Viinikka 2011: 37–41). NUT-partisiipin itsenäinen käyttö on tyypillinen piirre erityisesti yhdelle aineistoni kirjoittajalle. Esimerkissä 82 on kaksi esimerkkiä tällaisesta rakenteesta. Niissä kirjoittaja käyttää NUT-partisiippia (*käynyt, käyttänyt*) ilman perfektin tai pluskvamperfektin apuverbiä (*olen/olin*).

- 82) Täällä hetkellä minä opiskelen Perus lähihoitaja. **Käynyt työssä** monipaikalla suomessa ja EU:ssa. Olit työskentelut Kustaankartano vanhusten keskus, monipuolasten mielensaairaus osasto. [...]
Aina käyttänyt suojahanskoja / aseptika, koska se välttämätöntä (esim. jos asiakas käyttää ws:ssä).
(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Olla-verbin ellipsin toteutuminen verbin nominaalisissa liittomuodoissa on havaittu olevan tyypillinen piirre hoitoalan tekstien, kuten kirjaamisen, tekstilajeille, ja hoitoalalla työskentelevien S2-taustaisten hoitajien on havaittu käyttävänsä sitä muissakin teksteissään. (Seilonen 2014; Seilonen & Suni 2016). NUT- ja TU-partisiippien itsenäinen käyttö ilman perfektin tai pluskvamperfektin apuverbiä on tyypillinen piirre myös lääkärin kirjoittamille kuolintodistuksille (Viinikka 2011: 38).

Myös omistuslause voi esiintyä aineistoni testeissä *olla*-verbittömänä, kuten esimerkissä 83: *asukalla aina ennen ruokailu käsienpesu*. Samassa katkelmassa käytössä on myös omistuslause, josta *olla*-verbin lisäksi puuttuu myös habitiivinen paikallissijainen ilmaus *minulla* (*hanskat ruokalaitossa*).

- 83) laitan ruoan kanssa salattia aina.**hanskat ruokalaitossa**. otan huomioon aina hygienista. **asukalla aina ennen ruokailu käsienpesu**.laittamalla ruokanäyte jokapäivä.sen tarkoitus on **jos asukalla on vatsatauti** tai jotain nii tutkitaan ruoka näyte ja selvitaan onko se johtuu ruosta.
(Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 2)

Kyse ei kuitenkaan ole siitä, etteikö kirjoittaja hallitsisi omistuslauseen käyttöä, sillä hän käyttää sitä oletuksenmukaisesti muodostettuna katkelman viimeisessä lauseessa (*jos asukalla on vatsatauti*). Hoitoalan kirjaamiskäytännöissä *olla*-verbin elliptinen käyttö onkin tunnusomaista, ja sen siirtyminen hoitoalalla työskentelevien muihinkin teksteihin kertoo siitä, että kirjoittaja on oppinut ammatillisen työyhteisönsä käyttämiä tekstikäytänteitä, jotka ovat oleellinen osa ammattitaitoa.

4.6.2 Tiiviitä ja luettelomaisia tekstejä

Kirjaamiskäytänteissä teksti pyritään tiivistämään lyhyeksi (Seilonen & Suni 2016). Työpaikalla opitut tekstikäytännöt heijastuvat myös aineistoni kirjoittajien näyttötutkintosuunnitelmiin, ja syntaktisin keinoin tekstiä voidaan tiivistää muutenkin kuin *olla*-verbin ellipsillä. Osa keinoista tuottaa luettelomaiseksi mieltävän lopputuloksen, mikä onkin alan tekstilajille tyypillistä (Seilonen 2014). Työpaikan tekstilajin piirteet näyttötutkintosuunnitelman tekstissä voivat kertoa kirjaamisen tuttuudesta ja siten ammattitaidosta, mutta luettelomaisuus ja puuttuvat lauseenjäsenet voivat myös liittyä kirjoittajan kielitaidon tai yleisemmin hänen kirjoitustaitonsa tasoon.

Aineistossani kirjoittajien tekstit lyhenevät esimerkiksi siten, että aiemmassa lauseessa mainittu finiittiverbi jää pois seuraavista lauseista. Tämä toistuu useamman aineistoni kirjoittajien teksteissä. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 84 ensimmäisen virkkeen pääverbi (*Opetan*) kantaa funktiossaan läpi koko luettelomaisen katkelman. Jopa typografisesti pisteellä seuraavaksi virkkeeksi erotettu luettelo tukeutuu samaan, ensimmäisen virkkeen pääverbiin (esimerkiksi *Opetan* [...] *siivoamista*).

- 84) **Opetan** lapsia kävelemään, miten pukeudutaan, yhdessä leikkima, tai sitten vuorotella, eri sanoja, kohteliaisuutta esim. kiitos, ole hyvä, moi, anteeksi. Ystävällisyys, ei saa satuta toisia, siivoamista, puhtaus. esim käsinpesu
(Päiväkoti, kirjoittaja 3)

Kirjoittaja saattaa myös jatkaa tehtävänannon lausetta omassa tekstissään, kuten esimerkissä 85, jolloin finiittiverbi jää kirjoittajan oman tekstin ulkopuolelle tehtävänantoon. Tämä on osalle kirjoittajista melko tyypillistä, ja tehtävänanto itsessään luo siihen hyvät mahdollisuudet: tehtävänannot on muotoiltu kysymyslauseiden sijaan väitelauseiksi (ks. tarkemmin luku 3.1), jolloin niiden perään on luontevaa tuottaa finiittiverbitöntä jatkoa esimerkiksi MA-infinitiivilausekkeella. Tämä ei sinällään liene työpaikan tekstikäytännöistä opittu piirre, mutta se osaltaan vahvistaa kuvaa siitä, että tekstin lyhyys on hoitoalalla olennaista.

- 85) [Tutkinnon suorittaja] *ottaa vastuun oppimisestaan ja kartuttaa ammatillista osaamistaan.*
Havainnoimalla lapsia eri tilanteissa ja kysymällä työkavereilta.
(Päiväkoti, kirjoittaja 2)

Muutamien kirjoittajien teksteissä toistuu paikoin finiittiverbittömyys. Teksteissä käytetyt verbittömät ilmaukset ovat pääasiassa substantiivilausekkeita, jotka eivät ole syntaktisessa suhteessa verbiin (ns. vapaa NP; ks. Helasvuo 2001: 105–106). Esimerkiksi luettelomaisesti käytetty yksittäinen substantiivi, jolle ei ole tulkittavissa lauseenjäsen asemaa,

voi olla sijoitettuna sitä suoranaisesti tukemattomien lauseiden yhteyteen. Tällöin syntyy mielikuva, että ajatuksia luetellaan tekstissä, ja että teksti on jäänyt kirjoittajalta kesken, kuten esimerkissä 86. Tämä ei niinkään liene työpaikan kirjaamiskäytänteiden piirre, vaan kertoo ennemmin kirjoittajan kielitaidosta ja yleisestä kirjoitustaidosta.

- 86) Hankin tietoa, kerron siitä. **Tervellinen ruokavalio**, kerron erilaisista rymistä miten voi lopettaa tupakkoinin, alkoholin käyttämisen
(Vanhustyö, kirjoittaja 4)

Teksti voi myös olla kokonaisuudessaan tai osittain substantiiviluettelo, jossa ei ole finiittiverbiä eikä muitakaan lauseenjäseniä. Esimerkissä 87 kirjoittaja luettelee teemaan sisältyviä lakeja, mutta niitä ei ole sanallisesti linkitetty muuhun tekstiin liittyviksi, vaan substantiiviluettelo esitetään itsenäisenä virkkeenä. Tällainen teksti on toki lyhyempi kuin lausemuotoon kirjoitettu teksti, mutta se ei mielly varsinaisesti lauseiksi vaan vaikkapa suullisen esityksen tukisanaluetteloksi.

- 87) *hyödyntää työssään kuntoutusta koskevia säädöksiä, säännöksiä, ohjeita ja toimintaperiaatteita.*
Kunnat-velvollisuus järjestää asukkaidensa lääkinnällisen ja kuntoutuksen palvelut.
Terveydenhuoltolaki, kansanterveyslaki, erikoissairaanhoidonlaki.
(Vanhustyö, kirjoittaja 4)

Finiittiverbitön substantiiviluettelo voi olla myös lausemuotoisen ilmauksen yhteydessä, ikään kuin samassa virkkeessä kaksoispisteellä erotettuna, jolloin se täydentää lausetta. Esimerkissä 88 ensimmäisen kirjoittajan lauseen abstraktia ilmausta (*Huolehdiin asiakkaan päivittäisestä hygieniasta ja puhtaudesta*) täsmentää sitä seuraava tiivis luettelo konkreettisia toimenpiteitä.

- 88) - Huolehdiin asiakkaan päivittäisestä hygieniasta ja puhtaudesta. **Pesut, rasvaus, kynnet leikkaus, hiusten kamppaus yms.**
- Huolehdiin että asiakkaalla on puhtaat ja siistit vaatteet päällä.
- Huolehdiin että asiakkaan huone on siisti.

Kestävä kehitys tarkoittaa, että käyttää kaikkea mitä tarvitsee omien tarpeiden mukaan, ilman että tuhlaa niitä. Esim. katson jos tarvitsee vaihtaa vaippa. Laitan valot pois päältä kun en tarvitse enään. **Pienet ruoka annokset, jotta ei mene roskikseen, voi antaa lisää jos haluaa sitten.**
(Vanhustyö, kirjoittaja 5)

Tekstiä myös tiivistää, jos yksittäinen substantiivilauseke toimii päälauseen paikalla, kuten yllä esimerkissä 88 (*Pienet ruoka annokset, jotta ei mene roskikseen*). Jotta-alkuinen lause edellyttäisi syntaktisesti edeltävää päälauseetta, mutta sellaisen paikalla tekstissä on pelkkä NP (*Pienet ruoka annokset*). Teemapaikalla olevan päälauseen tavoin NP alkaa isolla kirjaimella, ja NP:n tulkintaa päälauseen sijaiseksi tukee sitä seuraava *jotta*-sivulause.

Myös lauseenjäseniä ts. verbin valenssille olennaisia argumentteja pois jättämällä teksti tiivistyy, mutta silloin merkityksen välittyminen tukeutuu enemmän lukijan päättelykykyyn. Esimerkissä 88 (yllä) kirjoittaja on tiivistänyt sivulausetta (*jotta ei mene roskikseen*) jättämällä subjektin (*ruokaa*) mainitsematta, eli lauseen merkitys nojaa päälauseena toimivaan substantiivilausekkeeseen (*Pienet ruoka annokset*). Virkkeeseen pilkulla liitetty seuraava päälausekin (*voi antaa lisää jos haluaa sitten*) tukeutuu samaan NP:n merkitykseen, sillä siinä *ruokaa* on jätetty objektin roolissa mainitsematta. Myös lauseen nollapersoonainen muotoilu, jossa ruuan ANTAJAN ja HALUAJAN semanttisissa rooleissa toimivat subjektit on jätetty pois, lyhentää ja tiivistää sitä (ks. nollapersoonasta tarkemmin luvussa 4.4.2).

Toistuva piirre aineistoni teksteissä on myös se, että peräkkäisten virkkeiden samatarkoitteiset subjektit jätetään pois. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 89 niin rinnasteiset lauseet kuin typografisesti pisteellä erotetut virkkeet käyttävät samaa subjektia (*lapset 5 vuotiaat*), joka on mainittu vain ensimmäisen virkkeen alussa. Lukija ymmärtää myöhempien virkkeiden puuttuvan subjektin anaforiseksi, mutta vaikutelma tekstistä on luettelomainen, joskin nopealukuinen.

- 89) **Lapset 5 vuotiaat liikkuvat sulavasti, nautivat leikkia lasten kesken ilman aikuisia. Ymmärtävät ohjeita. Osaavat pukeutua, riisua, ruokailla, käydä WC:ssä ja käyttää kynää ja saksia. Puhuvat melkein sujuvasti.** Siksi, kannustan lapsia piirtämään, pelamaan erilaisia pelejä sekä leikkimään. (Päiväkotia, kirjoittaja 2)

Luettelomaisuus ei toki aina ole vain tiivistämisen seuraus, vaan se voi olla itsetarkoituksellistakin. Esimerkissä 90 kirjoittaja listaa substantiiviluettelona esimerkkejä kuntoutusohjelman sisällöstä käyttämättä kokonaisia lauseita. Luettelemalla sisältöesimerkkejä hän saa tekstin pysymään lyhyenä ja tiiviinä. Koska näyttötutkintosuunnitelman tekstilajia ei ole tarkemmin määritelty, kirjoittaja on tulkinnut luetteloinnin lomakkeen tekstilajiin sopivaksi.

- 90) Arvioin oppilaan kunto ja hoito tarpeen yksilöllisesti ja ohjaan ja tuen heitä kuntoutus ohjelmassa. esim. **tarve, tavoite (suunnittelu), sovitut keinot ja menetelmät, toteutus ja luovat ratkaisut, vaikuttavuus, arviointi, tulos.** (Kehitysvammaistyö, kirjoittaja 1)

Esimerkissä 91 kirjoittaja puolestaan listaa päivittäisiä työtehtäviään, ja luettelamuotoa on korostettu kirjoittamalla lauseet allekkain, jolloin on vaivatonta hahmottaa kronologisesti kirjoittajan työtehtävät. Tekstissä ei ole pisteitä virkkeitä erottamassa, vaan pisteen korvaa rivin vaihdos. Vain ”otsikkorivillä” ja ensimmäisessä lauseessa on iso alkukirjain, ja kun

viimeinen lause alkaa vielä rinnastuskonjunktioilla *ja*, syntyy mielikuva, että kaikki siinä välillä on samaa, luettelomamaista virkettä.

91) *AIKATAULU: Mikä on tutkintotilaisuuden päivittäinen toiminta-aikataulu ja keskeiset työtehtävät?*

Joka päivä on meikin samantyyppiset

Aamulla on lasten vastaanotto päiväkotiin
kuulumiset lapsista
autan lapsi aamupalalle
joskus jakaen aamupala
kuka heistä ei osaa syödä, sitten autan häntä syömisessä
leikin/ askartelen heidän kanssa
auttan käydä potalle ja vaihtaa vaippoja
auttan pukeutumisessa
kävelen lasten kanssa, kuka viellä itse ni hyvin ei osaa
ulkoilu jälkeen auttan käydä pesussa
autan taas syömisessä
joskus autan lapsi nukahtamisen
autan siivomisen
silloin kun lapset nukkuvat, teen heillä syntymäpäivä kortteja
jaan välipala ja autan syömisestä
siivon välipala jälkeen
sen jälkeen/ askartelen leikin lasten kanssa
autan lapsi potalle ja vaihtan vaipat
autan pukeutumisessa
ja menen lasten kanssa ulos leikima
(Päiväkotia, kirjoittaja 3)

Erityisesti yhden kirjoittajan teksteissä luettelomamaisuus on erityisen leimallista (esimerkki 92). Kielitoimiston ohjepankin mukaan luotelman osat kirjoitetaan allekkain ja erotetaan luettelamerkein. Kirjoittajan lähes koko kaavaketeksti vastaakin ohjeen luettelamuotoa, sillä hän on kirjoittanut lähes koko kaavaketekstinsä virkkeet allekkain luettelaviivoin. Muotoilu ei ole hoitoalan teksteissä poikkeuksellinen, sillä esimerkiksi hoitopöytäkirjat voivat olla kirjoitettu kokonaan luettelamuotoon (Kekkonen 2019). Kirjoittaja lieneekin saanut ympäristöstään vahvan mallin luettelomamaiseen tekstin muotoiluun.

92) *perustelee ongelmatilanteissa tekemänsä ratkaisut ammatillisesti.*

- Perustelen toimintaani teoreettisilla tiedoilla.
 - Mietin mitä voin tehdä vieläkin paremmin.
 - Haastavissa tilanteissa mietin ratkaisuja ongelmiin.
 - Tuon uusia ideoita työhön.
- (Vanhustyö, kirjoittaja 5)

Aineistoni teksteille on siis tyypillistä tekstin tiivis ilmaisu ja paikoin luettelomamaisuus, jotka ovat myös hoitoalan kirjaamiskäytänteille ominaisia piirteitä (Seilonen

2014; Seilonen & Suni 2016). Alaluvussa 4.6.1 esittämäni *olla*-verbin ellipsin lisäksi tiiviyyttä ja luettelomaisuutta aineistossani ilmentävät yllä esittämäni mukaisesti vapaat NP:t, finiittiverbittömät virkkeet, finiittiverbittömät substantiiviluettelot joko itsenäisinä virkkeinä tai muuta tekstiä täydentämässä, NP:n käyttö päälauseen paikalla ja verbin valenssiin kuuluvien argumenttien poisjättämäinen. Kirjoittajat käyttävät myös sana- ja virkeluetteloita sekä korostavat luettelomaisuutta luettelomaviivoin. Teksteissä esiintyy myös kirjaamisessa käytettävää sanastoa, kuten lääketieteellistä termistöä, jota havainnoin tarkemmin alaluvussa 4.3. Nämä piirteet tuovat teksteihin kaikuja työpaikan tekstikäytänteistä, joihin kirjoittajat ovat työharjoittelun myötä päässeet osallisiksi. Piirteiden tihkuminen näytötutkintosuunnitelmateksteihin voi olla kirjoittajien puolesta tiedostamatonta tai paikoin tiedostettu valinta, jolla tuoda esiin osaamistaan työpaikan tekstikäytänteistä, jonka mieltää osaksi omaa ammattitaitoaan. Joskus piirteet voivat kuitenkin liittyä ennemmin kirjoittajien kielitaidon tasoon.

5 Päätelmät

Näytötutkintosuunnitelmista koostuvan aineistoni funktio on osoittaa kirjoittajien asiantuntijuus, mikä määritteli tutkimuskysymykseni. Tutkimuksessani olen tarkastellut, millaisin kielellisin keinoin tekstit osoittavat kirjoittajien asiantuntijuutta ja rakentavat heidän ammatillista asemaansa. Teksteistä nousee useita tekstin funktiota palvelevia piirteitä, mikä osoittaa, että tekstin funktio voi tulla ymmärretyksi, vaikka kirjoittajan kielitaidossa on horjuntaa. Tärkein tulokseni on näiden keinojen osoittaminen, ja olen tarkastellut keinoja tarkemmin analyysini eri luvuissa jäsentäen niitä sisällön ja kielellisten piirteiden mukaan.

Koska tutkimukseni näkökulma tekstiin on funktionaalinen, esiin nousseet piirteet ovat moninaisia. Tämä on heijastunut melko itseohjautuvaan tutkimusprosessiini tehden siitä aikaa vievän, sillä piirteiden seulonta, luokittelu, jäsentely ja kirjallisuuteen liittäminen on ollut työlästä. Piirteiden moninaisuus johtaa erilaisiin kielen tarkastelun näkökulmiin, mikä voi pro gradu -työn laajuudessa näyttäytyä pirstaleisuutena. Toisaalta tutkimukseni vahvuus on juuri funktionaalinen näkökulma, jolloin esittämäni havainnot kiinnittyvät kielenkäytön kokonaisuuteen ja lisäävät siten ymmärrystä S2-kirjoittajien käyttämästä hoitoalan ammattikielestä ja keinoista, joilla rakennetaan hoitoalan asiantuntijuutta. Näkökulma nostaa teksteistä esiin nimenomaan kielellisen toimijuuden: ei sitä, mikä teksteissä mahdollisesti on odotuksen- tai oikeakielisyyden vastaista, vaan sen, mitä teksteillä tehdään ja millä keinoin.

Tutkimuksessani havaitsin tekstien rakentavan kirjoittajien ammatillista asemaa sisällöllisin ja kielellisin keinoin. Sisällöllisiä keinoja ovat osaamisen eksplisiittinen reflektointi ja alan taustatekstien hyödyntäminen. Kielellisin keinoin asiantuntijuutta osoittavat teksteissä puolestaan runsas hoitoalan sanasto ja työelämän tekstikäytänteiden konventioiden hallinta, joka ilmenee persoonaviittausten monipuolisessa käytössä sekä hoito-ohjeiden direktiivi-ilmauksien ja kirjaamisen konventioiden käytössä. Seuraavaksi tiivistän mainittuihin keinoihin liittyvät tärkeimmät havaintoni ja esitän niiden perusteella päätelmiä.

Tekstien sisältöä tarkastellessa kohosteisimpana keinona rakentaa ammatillista asemaa näyttäytyy oman osaamisen reflektointi. Omaan osaamista tuodaan ilmi kielentämällä eksplisiittisesti asioiden osaaminen käyttäen *osata*-verbiä, liittämällä omaan itseensä tai toimintaansa termi *ammattitaito* sekä kirjoittamalla eksplisiittisesti tai implisiittisesti omasta ammatti-identiteetistä. Oman osaamisen tueksi osa aineistoni kirjoittajista nostaa myös esiin kokemuksensa hoitoalalla ja saamansa hyvän palautteen. Lisäksi kirjoittajat kuvailevat itseään hyvinä työntekijöinä, jolloin samalla paljastuu heidän omia näkemyksiään hyvän lähihoitajan ominaisuuksista ja toisaalta myös siitä, mitä he kokevat muiden tahojen odottavan lähihoitajilta. Sanallistamalla itsensä osaksi työyhteisöä, kirjoittajat rakentavat itsestään mielikuvaa työpaikkaansa sitoutuneina ammattilaisina.

Vain muutama kirjoittajista nostaa teksteissään itsensä esiin suomen kielen puhujana, vaikka riittävä kielitaidon taso on hoitotyössä oleellinen niin työnantajan vaatimuksesta (Söderqvist 2005) kuin työntekijän oman kokemuksen mukaan työssä pärjäämiseksi (Kela & Komppa 2011). Maahanmuuttajataustaisen hoitohenkilökunnan ympärillä pyörivässä yhteiskunnallisessa keskustelussa keskeisenä asiana onkin juuri riittävä kielitaidon taso, mutta näyttötutkintosuunnitelmalomake ei erityisesti ohjaa pohtimaan kielellisiä valmiuksia. Niiden reflektointi olisi kuitenkin varsin oleellista S2-taustaisille hoitajille, sillä ammatillinen kielitaito on tärkeä osa ammattitaitoa (Härmälä 2008: 53). Kielellisten valmiuksien reflektointi näyttötutkintosuunnitelmassa olisi oleellista myös äidinkielisille hoitajille, sillä ammattikieli voi olla hankalaa myös äidinkielisille (Hearnden 2008: 51; O'Neill 2011: 1121; Ruf 2017: 45–47).

Näyttötutkintosuunnitelmakaavake ei juurikaan ohjaa refleктоimaan omaa monikielisyyttä ja -kulttuurisuutta, ja ehkä siksi vain harvat kirjoittajista nostavat aiheen esiin. Maahanmuuton myötä yhä monikielistyvässä yhteiskunnassa monipuolisella kielitaidolla voi olla merkitystä hoitoalalla ja vieraiden kielten osaamisesta voi olla työnhaussa hyötyä. Monikielinen ja -kulttuurinen henkilökunta voi olla suureksi hyödyksi, jos maahanmuuttajataustaiselle asiakkaalle syntyy kulttuurieroista johtuvia epäselvyyksiä tai jos kommunikoidaan valtakielitä osaamattoman asiakkaan kanssa (Andersson 2010: 235–236). Näyttötutkintosuunnitelmalomake

ei siten nykyisellään palvele tarkoituksenmukaisimmalla tavalla oman ammatillisen osaamisen reflektoinnin paikkana maahanmuuttajataustaiselle hoitajalle.

Aineistoni teksteissä kirjoittajien ammatillinen asema rakentuu sisällöllisesti myös alan taustatekstejä hyödyntämällä. Analysoidessani taustatekstien hyödyntämistä tarkastelen myös kirjoittajien ”kakkoskielisyyden” mukanaan tuomia kielellisiä poikkeamia, sillä ne – ja niiden puute – paljastavat kiinnostavasti lainattuja tekstiosuuksia. Suurin osa kirjoittajista mainitsee alan taustatekstejä ja käyttää tekstissään lainattuja osioita, jotka rakentavat kirjoittajien ammatillista asemaa. Kirjoittajat osoittavat, että osana ammattitaitoaan he tuntevat ja osaavat etsiä alaansa liittyviä taustatekstejä ja osaavat hyödyntää niitä asiaan liittyviksi katsomissaan tilanteissa. Lainaamalla muita tekstejä tai tehtävänantoa kirjoittajat tuovat myös omiin teksteihinsä ammatillisia sisältöjä, ammattisanastoa odotuksenmukaisessa kontekstissa ja oikeakielistä tekstiainesta, jonka tuottamiseen heidän oma kielitaitonsa ei välttämättä riitä. Siten kirjoittajat voivat antaa paremman kuvan itsestään niin ammatillisena kuin suomen kielen kirjoittajana.

Ammatillinen asema rakentuu kirjoittajien teksteissä myös kielellisin keinoin. Monien kirjoittajien teksteissä on runsaasti hoitoalan sanastoa, vaikka rakenteissa olisi paljonkin horjuntaa. Etenkin konkreettisen työn kuvaukseen sisältyvä sanasto on laaja ja tietty asiointila osataan esittää useasta eri näkökulmasta. Käytössä on monipuolisesti tiettyyn kategoriaan viittaavia substantiiveja ja verbejä usein odotuksenmukaisine rakenteineen. Konkreettiseen työhön liittyvä sanasto toistuneekin työpaikan kielenkäyttötilanteissa, joiden monipuoliseen sanastoon ja konventioihin kirjoittajat ovat siten päässeet sosiaalistumaan. Käyttämällä alan sanastoa odotuksenmukaisessa kontekstissa kirjoittaja osoittaa kielellistä asiantuntemustaan sekä ammatillista osaamistaan.

Konkreettisen työn kuvauksissa nousee esiin myös yleiskielisen sanaston ja ammattitermien rinnakkaiselo hoitoalan ammattikielessä, eli tutkimukseni tukee ammattikielen laajempaa määrittelyä (ks. Kela & Komppa 2011), joka sisällyttää hoitoalan ammattikieleen niin ammatillista erikoiskieltä kuin yleiskieltäkin. Ammattisanaston osalta kiinnostavaa voisi olla laajemmin tutkia, miten latinalais- ja kreikkalaisperäisen erikoissanaston lisäksi englanti muokkaa suomenkielistä hoitoalan ammattikieltä.

Ammattikieleen liitetään erilaisten rekisterien hallinta (Kela & Komppa 2011), ja puhekielen rekisterin hallinta onkin tärkeä osa vuorovaikutusta ja siten hoitoalan ammattitaitoa (Kozier ym. 2008; Harris & McEven 2010: 34). Osan teksteissä harvakseltaan esiintyvistä puhekielimäisyyksistä voi siten jossain määrin ajatella heijastelevan kirjoittajan ammatillista osaamista, sillä hoitoalan kielenkäyttötilanteisiin kuuluu paljon puhuttuja vuorovaikutustilanteita,

joissa luonteva toimiminen edellyttää puhekielen rekisterin käyttöä. Puhekielen vaikutusta teksteihin olisi kiinnostava tutkia laajemminkin kuin vain sanaston osalta.

Työympäristössä toistuvat ammatilliseen kielitaitoon kuuluvat konstruktiot ja syntaktiset mallit voivat siirtyä hoitajien teksteihin myös näyttötutkintosuunnitelman kontekstissa, jossa niitä ei varsinaisesti odoteta tai edellytetä. Tutkimuksessani tällaisina piirteinä näyttäytyvät persoonaan viittaamisen keinot, hoitoalan ohjetekstien tekstikäytänteiden piirteet sekä kirjaamisen käytänteet.

Persoonan ilmi tuominen on näyttötutkintosuunnitelman tekstilajissa odotuksenmukaista, sillä näyttötutkintosuunnitelmalla kirjoittaja ennen kaikkea pyrkii osoittamaan omaa ammattitaitoaan ja kuvaamaan omaa ammatillista toimintaansa. Kirjoittajat käyttävätkin paljon puhujaan itseensä eksplisiittisesti viittaavaa ensimmäistä persoona. Monikon ensimmäisen persoonan käyttö puolestaan rakentaa merkitystä kirjoittajan omasta toiminnasta osana ammatillista työyhteisöä, jonka toimintaan hän on sitoutunut. Monikollisen ilmauksen – spesifin tai epäspesifin – käyttö luo myös mielikuvaa, että asiakkaista huolehtii monijäseninen työntekijäjoukko.

Etenkin hoitotoimenpiteiden kuvauksissa kirjoittajat rakentavat epäsuoria henkilöviittauksia käyttäen passiivia, nollapersoonaa, verbikantaisia nominijohdoksia tai tekijään viittaavaa geneeristä substantiivilauseketta (tässä ammattinimikettä *lähihoitaja*). Niiden käyttö rakentaa yleistävää merkitystä, jolloin kuvaus mieltyy tilanteen yleiseksi toimintamalliksi hoitoalalla. Epäspesifien viittausten käyttö on tyypillistä alan ohjeteksteille ja kirjaamisen konventioille (Seilonen 2014). Teksteissään kirjoittajat osoittavat siten hallitsevansa ammattikieleen kuuluvia etäännyttämisen ja yleistämisen keinoja avoimin henkilöviittauksin, mikä viestii siitä, että kirjoittajat ovat päässeet osallisiksi työpaikan kielenkäyttötilanteisiin ja siten sosiaalistuneet niiden konventioihin.

Avointen henkilöviittausten käyttö painottuu aineistossani erityisesti direktiivisissä ilmauksissa, mikä on tyypillinen piirre myös alan hoito-oppaiden direktiivi-ilmauksille (Kekkonen 2019). Aineistoni direktiivi-ilmaukset on useimmiten rakennettu niin, että velvoitteen kohdetta ei ilmaista eksplisiittisesti. Vaikka lauseessa olisi ilmisubjekti, sen tarkoite on usein eloton, ei-ihmistarkoitteinen, nominijohdos tai geneerinen NP. Yleisin keino avoimelle viittaukselle on kuitenkin nollasubjektin käyttö, mikä korostuu erityisesti, sillä aineistoni direktiivi-ilmaukset käyttävät eniten nesessiivirakennetta, jolle nollasubjekti on ominainen (VISK § 1354). Nollasubjekti on aineistoni direktiivisissä ilmauksissa yleisemminkin – ei vain nesessiivirakenteissa – ilmisubjektia yleisempi.

Hoitoalaa säätelevistä määräyksistä ja ohjeista kirjoittamalla kirjoittajat tuovat esiin asiantuntemustaan sekä hoitoalan säännöistä että niiden ilmaisulle tyypillisistä ammattikielen piirteistä. Vaikka virketasolla tarkastelen ilmauksia direktiivisessä funktiossa, niissä käytetyt direktiiviset ilmaukset eivät näyttötutkintosuunnitelman kokonaiskontekstissa pyri velvoittamaan suoraan lukijaa. Imperatiivi, direktiivin prototyypin ilmainen onkin aineistossani vähäinen, ja direktiivi-ilmauksissa käytetään hoitoalan ohjetekstien vakiintuneita tekstikäytänteitä: erityisesti nesessiivisiä predikaatteja, mutta myös muita modaalisia verbejä ja passiivi-ilmauksia.

Modaaliset direktiivi-ilmaukset näyttäytyvät aineistossani valtaosin deonttisina. Deonttiset modaalit ilmaukset ovat tyypillisiä lääketieteen ohjailevissa teksteissä (Vihla 1999: 119–120), ja aineistoni kirjoittajat ovatkin tekstiensä perusteella sosiaalistuneet hoitoalan ohjeteksteihin ja niiden ammattikielen tapaan ilmaista alan direktiivejä. Direktiivi-ilmauksissa deonttista modalisuutta ilmaistaan pääasiassa nesessiivirakenteella, jonka predikaattina kirjoittajat käyttävät laajaa repertoaria modaalisia predikaatteja, ja suhteessa harvemmin ei-nesessiivisillä modaaliverbeillä. Työpaikan kielenkäyttötilanteet toistuvine ohjeineen ja sääntöineen lienevätkin tarjonneen kirjoittajille paikan sosiaalistua monipuolisiin tapoihin ilmaista modalisuutta direktiivi-ilmauksissa.

Aineistossani direktiivisyyttä ilmaistaan myös ei-modaalisilla, passiivimuotoisilla väitelauseilla. Lähihoitajan työskentelyä kuvaavassa direktiivisessä ohjeessa passiivimuoto rakentaa tekstille direktiivisen funktion, jonka velvoitteen kohde sisältää yhtä lailla puhujan kuin velvoittaa koko hoitohenkilökuntaa. Tämä havaintoni laajentaa tulkintaa passiivimuotoisen direktiivin viittausalasta verrattuna *Ison suomen kielipin* (VISK § 1655) esittämään kuvaukseen, jossa direktiivisen passiivi-ilmauksen avoin viittaus esitetään yksiselitteisen eksklusiivisena. Ilmiön taustalla on kirjoittajan kaksoisrooli näyttötutkintosuunnitelman kontekstissa: yhtäältä hän toistelee oppimiaan ohjeita ja toisaalta hän on hoitoalan työntekijänä ohjeiden velvoitteen kohteena. Tämä sisällyttää hänet esittämiensä direktiivien velvoitteen kohdejoukkoon myös muissakin kuin vain passiivilla ilmaistuissa avoimen persoonaviittauksen ilmauksissa. Ilmiötä olisi kiinnostava tutkia laajemmallakin aineistolla.

Hoitoalan päivittäisgenreihin sisältyvän kirjaamisen ominaispiirteisiin kuuluu tekstin tiivis ilmaisu, lyhyys ja luettelomaisuus (Seilonen 2014; Seilonen & Suni 2016). Piirteet tulevat aineistossani ilmi *olla*-verbin elliptisenä käyttönä niin kopula- ja omistuslauseissa kuin verbin nominaalisissa liittomuodoissa, sekä finiittiverbittöminä virkkeinä tai substantiiviluetteloina, NP:n käyttönä päälauseen paikalla ja verbin valenssiin kuuluvien argumenttien poisjättämisellä. Systemaattinen kirjaamisen piirteitä tarkasteleva tutkimus hoitoalan kirjausjärjestelmän hoitokertomuksista olisi hyödyllinen tutkimuskohde, jotta

kirjaamisen piirteitä voisi tarkastella tarkemmin myös hoitajien muista teksteistä, kuten näyttötutkintosuunnitelmista.

Näyttötutkintosuunnitelmatekstien laadullinen analyysi osoittaa, että terveydenhoitoalan asiantuntijuus voi rakentua teksteissä niin sisällöllisin kuin kielellisinkin keinoin. Laaja aineisto on tuonut esiin moninaisia piirteitä, joiden yleisyyttä tai yleistettävyyttä olisi kiinnostava tutkia kvalitatiivisinkin menetelmin. Sisällölliset piirteet ovat monin osin kontekstisidonnaisia, mutta aineistosta nousseet kielelliset keinot asiantuntijuuden rakentajina soveltunevat valtaosin havainnoitaviksi muistakin hoitoalan ammattilaisten kirjoittamista teksteistä. Piirreluokittelua voisi esimerkiksi soveltaa ammattikielitaidon arvioinnin menetelmien kehittämisessä.

Työelämän tekstikäytänteiden – kuten persoonaan viittaamisen keinojen sekä hoitoalan ohjetekstien ja kirjaamisen käytänteiden – käyttäminen näyttötutkintosuunnitelmassa, jossa niitä ei varsinaisesti edellytetä eikä niiden käyttöön suoranaisesti ohjata, viestii kirjoittajan kielellisestä ammattitaidosta. Osa käytetyistä tekstikäytännöistä on melko vaativia, ja yleiskielikurssilla ne eivät monien aineistoni kirjoittajien kielitaitotasolla olisi vielä saavutettavissa. Niiden käyttö kertoo työympäristön tärkeydestä kielenoppimis- ja käyttöympäristönä ja siitä, että pääsemällä osalliseksi työyhteisön kielenkäyttötilanteisiin kielenkäyttäjä voi oppia tilanteiden konventioihin kuuluvat sanat, rakenteet ja ilmaukset, joille hänellä on käyttöä. Tämä puolestaan puoltaa funktionaalista kielenopetusta, jossa painottuvat nimenomaa kohderyhmän kielitaitotarpeet.

Lähteet

AALTO, EIJA – SANNA MUSTONEN – KAISA TUKIA 2009: Funktionaalisuus toisen kielen opetuksen lähtökohtana. – *Virittäjä 2009 / Nro 3: Suomi toisena kielenä – opetuksen ja tutkimuksen rajapintoja*. Saatavana sähköisesti <http://journal.fi/virittaja/article/view/4204/3921>

ALLVIN, HELEN – ELIN CARLSSON – HERCULES DANIANIS – RIITTA DANIELSSON-OJALA – VIDAS DAUDARAVICIUS – MARTIN DUNELD – DIMITRIOS KOKKINAKIS – HELJÄ LUNDGRÉN-LAINE – GUNNAR H. NILSSON – ØYSTEIN NYTRØ – SANNA SALANTERÄ – MARIA SKEPPSTEDT – HANNA SUOMINEN – SUMITHRA VELUPILLAI 2011: Characteristics of Finnish and Swedish intensive care nursing narratives: a comparative analysis to support the development of clinical language technologies. – *Journal of Biomedical Semantics* 2011 2 (Suppl 3): S1. Saatavilla sähköisesti https://www.researchgate.net/publication/51713038_Characteristics_of_Finnish_and_Swedish_intensive_care_nursing_narratives_A_comparative_analysis_to_support_the_development_of_clinical_language_technologies

ANDERSSON HELENA 2010: *Interkulturell kommunikation på ett svenskt sjukhus Fallstudier av andraspråkstalare i arbetslivet*. Omarbetad utgåva av doktorsavhandling. Digitala skrifter från Nordiska språk 2. 246 s. Uppsala: Uppsala Universitet. ISSN 1653-6681, ISBN 978-91-506-2146-4.

BAHTIN, MIHAIL M. 1986 [1953]: The problem of speech genres. Kääntänyt Vern W. McGee. – Teoksessa: Caryl Emerson & Michael Holquist (toim.) *Speech genres and other late essays*. s. 60–102. Austin: University of Texas Press.

BENNINK, ASHLEY 2015: Searching for understanding in the medical consultation. Accommodation and the use of dialect variants among Latino patients. Teoksessa Magdalena Zabielska, Emilia Wąsikiewicz-Firlej, Anna Szczepaniak-Kozak (toim.) *Discourses in co(n)text: The many faces of specialised discourse*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

CANDLIN CHRISTOPHER N. – SALLY CANDLIN 2002: Discourse, expertise and the management of risk in the health care settings. – *Research on Language and Interaction* 35 (2), 115–137. http://dx.doi.org/10.1207/S15327973RLSI3502_1

CANDLIN, SALLY – PETER ROGER 2013: *Communication and Professional Relationships in Healthcare Practice*. Sheffield: Equinox.

CRAMER, H. – S. TERRIO 1985: Moving from vocabulary acquisition to functional proficiency: techniques and strategies. – *The French Review* 59 / 2: 198–209.

CUMMINS, JIM 1984: *Bilingualism and special education: Issues in assessment and pedagogy*. San Diego, CA: College Hill Press.

CUMMINS, JIM 2003: BICS and CALP: Origins and Rationale for the Distinction. Teoksessa Christina Bratt Paulston & G. Richard Tucker (toim.) *Sociolinguistics: The essential readings*. s. 322–328 Oxford: Blackwell Publishing.

DUFF, PATRICIA – PING WONG – MARGARET M. EARLY 2002: Learning language for work and life: The linguistic socialization of immigrant Canadians seeking careers in health care. – *Modern Language Journal* 86 (3), 397–422.

ELDEN, CATHIE – JOHN PILL – ROBYN WOODWARD-KRON, TIM McNAMARA, ELIZABETH MANIAS, GILLIAN WEBB, GEOFF McCOLL 2012: Health professionals' views of communication: Implications for assessing performance on a healthspecific English language test. – *TESOL Quarterly* 46 (2): 409–419. Saatavana sähköisesti <http://dx.doi.org/10.1002/tesq.26>

EVK 2003 = Eurooppalainen viitekehys. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. Helsinki: WSOY.

FAIRCLOUGH, NORMAN 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.

FORSANDER, ANNIKA 2013: Maahanmuuttajien sijoittuminen työelämään. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus. 220–244.

FORSANDER, ANNIKA – MIKA RAUNIO 2005: Globalisoituvat työmarkkinat – asiantuntijamaahanmuuttajat Suomessa. Teoksessa Pirkko Pitkänen (toim.) *Kulttuurien välinen työ*. Helsinki: Edita. s. 26–53.

GIBSON, J. J. 1979: *The ecological approach to visual perception*. Boston: Houghton Mifflin.

GORTER, DURK 2006: Introduction: The Study of the Linguistic Landscape as a New Approach to Multilingualism — *International Journal of Multilingualism* Vol. 3, No. 1: 1–6.

HAAKANA, MARKKU – LIISA RAEVAARA 1999: Divertikkeleitä vai pussukoita? – Lääketieteen kieli vuorovaikutuksessa. – *Kielikello* 3/1999.

HAKKARAINEN, KAI – KIRSTI LONKA – LASSE LIPPONEN 2004: *Tutkiva oppiminen – järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjänä*. 6. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

HAKULINEN, AULI – FRED KARLSSON – MARIA VILKUNA 1980: *Suomen tekstilauseiden piirteitä: kvantitatiivinen tutkimus*. Publications / University of Helsinki, Department of General Linguistics, No 6. Helsinki: Helsingin yliopisto.

HALLIDAY, MICHAEL ALEXANDER KIRKWOOD 1978: *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold.

HALLIDAY, MICHAEL ALEXANDER KIRKWOOD 2004 [1985]: *An introduction to functional grammar*. 3. painos. London: Edward Arnold.

HARRIS, GRAHAM – ABAYOMI McEVEN 2010: Communicating with adult patients. Beyond the fundamentals. Teoksessa Sarah Kraszewski & Abayomi McEwen (toim.) *Communication Skills for Adult Nurses* s. 23–36. Berkshire: McGraw Hill-Education, Open University Press.

HEARNDEN, M. 2008: Coping with differences in culture and communication in health care. – *Nursing Standard* 23 (11): 49–57.

HEIKKINEN, VESA 2012 [2004]: *Tekstin kanssa. Kohti kielitieteellisen (kon)tekstintutkimuksen yleismallia*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Saatavana sähköisesti http://www.kotus.fi/files/864/heikkinen_konteksti.pdf

HEIMALA-KÄÄRIÄINEN, ELINA 2015: Seurassa parempaa sairaalasuomea: ammatillisen kielitaidon oppiminen ja kollegojen kielellinen tuki sairaalaympäristössä. Maisterintutkielma, Jyväskylän yliopiston kielten laitos.

HELASVUO, MARJA-LIISA 2001: *Syntax in the making*. Studies in discourse and grammar 9. Amsterdam: John Benjamins.

——— 2006: Passive — personal or impersonal? A Finnish perspective. Teoksessa Marja-Liisa Helasvuo & Lyle Campbell (toim.) *Grammar from the human perspective: Case, space, and person in Finnish* s. 233–255. Amsterdam: John Benjamins.

——— 2008: Minä ja muut. Puhujaviitteisyys ja kontekstuaalinen tulkinta. — *Virittäjä* 2: 186–206. Saatavana sähköisesti http://www.kotikielenseura.fi/virittaja/hakemistot/jutut/2008_186.pdf

HERVA, MARJA 2009: Vanhustyön sosiaalialan S2-viitekehys. Teoksessa Johanna Komppa, Tuula Jäppinen, Marja Herva & Taija Hämäläinen 2014: *Korkeakoulutuksen ammatilliset suomi toisena kielenä -viitekehykset*. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja AATOS-ARTIKKELIT 16 / 2014. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Saatavana sähköisesti http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/AATOS/PDF/METROPOLIA_AATOS_16.pdf

HÄMÄLÄINEN, TAIJA 2009: Tietotekniikan alan S2-viitekehys. Teoksessa Johanna Komppa, Tuula Jäppinen, Marja Herva & Taija Hämäläinen 2014: *Korkeakoulutuksen ammatilliset suomi toisena kielenä -viitekehykset*. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja AATOS-ARTIKKELIT 16 / 2014. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Saatavana sähköisesti http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/AATOS/PDF/METROPOLIA_AATOS_16.pdf

HÄMÄLÄINEN, KARI – MATTI SARVIMÄKI 2008. Vuoden 1999 kotouttamislain vaikutusarviointi. Teoksessa Seija Ilmakunnas, Teuvo Junka & Roope Uusitalo (toim.): *Vaikuttavaa tutkimusta – Miten arviointitutkimus palvelee päätöksenteon tarpeita?* s. 67–84. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus (VATT). Saatavana sähköisesti <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/148670/j47.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

HÄRMÄLÄ, MARITA 2008: *Riittääkö Ett ögonblick näytöksi merkonomilta edellytetystä kielitaidosta? Kielitaidon arviointi aikuisten näyttötutkinnoissa*. Jyväskylä Studies in Humanities 101. Jyväskylän yliopisto. Saatavana sähköisesti <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3340-1>

ISOSÄVI, JOHANNA – HANNA LAPPALAINEN (toim.) 2015: *Saako sinutella vai täytyykö teititellä? Tutkimuksia eurooppalaisten kielten puhuttelekäytännöistä*. Helsinki: SKS.

JANTUNEN, JARMO HARRI 2009: Ei pelkästään mielikuvituksen puutteen vuoksi – kieliaineistojen systemaattinen käyttö kielentutkimuksessa. — *Virittäjä* 1/2009: 101–113. Saatavana sähköisesti <http://ojs.tsv.fi/index.php/virittaja/article/view/4171/3888>

JOHNS, ANN M. 1997: *Text, role and context. Developing academic literacies*. Cambridge: Cambridge University Press. 171 s.

JÄPPINEN, TUULA 2009: Liiketalouden ja hallinnon alan S2-viitekehys. Teoksessa Johanna Komppa, Tuula Jäppinen, Marja Herva & Taija Hämäläinen 2014: *Korkeakoulutuksen ammatilliset suomi toisena kielenä -viitekehukset*. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja AATOS-ARTIKKELIT 16 / 2014. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Saatavana sähköisesti http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/AATOS/PDF/METROPOLIA_AATOS_16.pdf

——— 2010: Suomi (S2) korkeakoulutettujen työssä – Millainen kielitaito riittää? Teoksessa M. Garant, & M. Kinnunen (toim.) *Ammatillinen viestintä, koulutus ja kulttuuri*. AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2010 / n:o 2: 4–16. Jyväskylä: AFinLA.

——— 2011: Suomen kielen taidon riittävyys yritysten aikapaineisissa puhetilanteissa esimiesten ja työharjoittelijoiden kuvaamana. — *Puhe ja kieli* 31: 4, 193–214. Saatavana sähköisesti <http://journal.fi/pk/article/view/4754>

KALLIOKOSKI, JYRKI 1998: Hj. Nortamon murrekirjoitukset ja puhutun illuusio. — Teoksessa Lea Laitinen ja Lea Rojola (toim.) *Sanan voima. Keskusteluja performatiivisuudesta*. s. 184–215. Helsinki: SKS.

——— 2005: Moniäänisyys ja koherenssi suomea toisena kielenä kirjoittavien teksteissä. Teoksessa Markku Haakana ja Jyrki Kalliokoski (toim.) *Referointi ja moniäänisyys* s. 224–257. Tietolipas 206. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KEKKONEN, EEVA 2019: Voidaanko lääkettä antaa vai onko lääkettä annettava? Tekstilaji ja lääkärin työn ohjailu Akuuttihoito-oppaassa. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos, Helsingin yliopisto. Saatavana sähköisesti https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/302765/Kekkonen_Eeva_Pro_gradu_2019.pdf?sequence=2&isAllowed=y

KELA, MARIA 2010: Autenttisesta dialogista ammatillisen kielenopetuksen materiaaliksi. Teoksessa M. Garant & M. Kinnunen (toim.) *Ammatillinen viestintä, koulutus ja kulttuuri*. AFinLAn vuosikirja 68: 29–45. Jyväskylä: AFinLA.

KELA, MARIA – JOHANNA KOMPPA 2011: Sairaanhoitajan työkieli – yleiskieltä vai ammattikieltä? Funktionaalinen näkökulma ammattikielen oppimiseen toisella kielellä. — *Puhe ja kieli* 31:4, 173–192. Saatavana sähköisesti <http://journal.fi/pk/article/view/4752>

KELA, MARIA – EVELIINA KORPELA – PÄIVI LEHTINEN 2010: *Sairaanhoidon suomea. Terveystieteen suomea maahanmuuttajille*. Helsinki: Edita. 228 s.

KELA, MARIA – EVELIINA KORPELA – NINNI LANKINEN 2014: *Ihan lähellä : työelämän suomea lähihoitajille*. Helsinki: Edita. 215 s.

KIELITOIMISTON OHJEPANKKI: Luetelma. [Viitattu 11.12.2019]

<http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/haku/luetelma/ohje/27>

KIELITOIMISTON SANAKIRJA 2018. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.
URN:NBN:fi:kotus-201433. Verkkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 6.6.2018
[Viitattu 6.11.2019].

KOKKINEN, ANNEMARI – LEENA MALTARI-VENTILÄ 2008: *Hoito- ja huolenpitotyön sanasto*. Helsinki: Kirjapaja.

KOMPPA, JOHANNA 2010: Sosiaalialan S2-viitekehys. Teoksessa Johanna Komppa, Tuula Jäppinen, Marja Herva & Taija Hämäläinen 2014: *Korkeakoulutuksen ammatilliset suomi toisena kielenä -viitekehukset*. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja AATOS-ARTIKKELIT 16 / 2014: 30–33. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Saatavana sähköisesti
http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/AATOS/PDF/METROPOLIA_AATOS_16.pdf

——— 2013: Terveys- ja hoitoalan S2-viitekehys. Teoksessa Johanna Komppa, Tuula Jäppinen, Marja Herva & Taija Hämäläinen 2014: *Korkeakoulutuksen ammatilliset suomi toisena kielenä -viitekehukset*. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja AATOS-ARTIKKELIT 16 / 2014: 26–29. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Saatavana sähköisesti
http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/AATOS/PDF/METROPOLIA_AATOS_16.pdf

——— 2016: *Hoitotyön suomea – toiminnallisia harjoituksia hoitoalan S2-opetukseen*. Helsinki: Finn Lectura. 210 s.

KOMPPA, JOHANNA – TUULA JÄPPINEN – MARJA HERVA – TAIJA HÄMÄLÄINEN 2014: *Korkeakoulutuksen ammatilliset suomi toisena kielenä -viitekehukset*. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja AATOS-ARTIKKELIT 16 / 2014. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Saatavana sähköisesti
http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/AATOS/PDF/METROPOLIA_AATOS_16.pdf

KOTILAINEN, LARI – SALLA KURHILA – JYRKI KALLIOKOSKI (toim.) 2019: *Kielenoppiminen luokan ulkopuolella*. Helsinki: SKS.

KOZIER, BARBARA J. – GLENORA ERB – AUDREY J. BERMAN – SHIRLEE SNYDER 2008: *Fundamentals of nursing. Concepts, process, and practice*. London: Pearson.

KRISTEVA, JULIA 1993 [1967]: Sana, dialogi ja romaani. – Teoksessa Julia Kristeva, *Puhuva subjekti. Tekstejä 1967–1993* s. 21–50. Suom. Pia Sivenius, Tiina Arppe, Kirsi Saarikangas, Helena Sinervo ja Riikka Stewen. Helsinki: Gaudeamus.

KURHILA, SALLA 2006: Maahanmuuttajataustaiset asiakkaat Kelan toimistossa. Teoksessa Marja-Leena Sorjonen & Liisa Raevaara (toim.) *Arjen asiointia : keskusteluja Kelan tiskin äärellä* (Tietolipas 210). s. 285–312. Helsinki: SKS.

KURHILA, SALLA – LARI KOTILAINEN 2014: Kielitaitoa kokkaamalla. Teoksessa Yrjö Lauranto – Marjut Vehkanen (toim.) *Päättymätön projekti. Puhetta eri S2-forumeilla*.

Kakkoskieli 7. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. s. 63–74.

KURHILA, SALLA – INKERI LEHTIMAJA 2019: Ammattikielen tilanteisuus kielenoppimisen haasteena: esimerkkinä hoitoala. Teoksessa Lari Kotilainen, Salla Kurhila & Jyrki Kalliokoski (toim.) *Kielenoppiminen luokan ulkopuolella* (Tietolipas 262). s. 143–171. Helsinki: SKS.

KYHÄ, HENNA 2011: *Koulutetut maahanmuuttajat työmarkkinoilla. Tutkimus korkeakoulututkinnon suorittaneiden maahanmuuttajien työllistymisestä ja työurien alusta Suomessa*. Sarja C, osa 321. Turku: Turun yliopisto.

——— 2012: Korkeakoulututkinto ei takaa maahanmuuttajille työtä. – *Siirtolaisuus – Migration* 39 (1): 18–22.

LAITINEN, LEA 1995: Nollapersoonaa. – *Virittäjä* 99: 337–358.

——— 2006: Zero person in Finnish: A grammatical resource for construing human reference. – Marja-Liisa Helasvuo & Lyle Campbell (toim.) *Grammar from the human perspective: Case, space, and person in Finnish* s. 209–231. Amsterdam: John Benjamins.

LAIPPALA, VERONIKA – TIMO VILJANEN – ANTTI AIROLA – JENNI KANERVA – SANNA SALANTERÄ – TAPIO SALAKOSKI – FILIP GINTER 2014: Statistical parsing of varieties of clinical Finnish. – *Artificial Intelligence in Medicine* 61 (3): 131–136.
Saatavana sähköisesti <https://doi.org/10.1016/j.artmed.2014.02.002>

LARJA, LIISA – HANNA SUTELA 2015. Ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysaste lähes samalla tasolla kuin suomalaistaustaisella – naisilla enemmän vaikeuksia työllistyä. Teoksessa Tarja Nieminen – Hanna Sutela – Ulla Hannula (toim.) *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014*. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavana sähköisesti https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_uso_201500_2015_16163_net.pdf

LARJAVAARA, MATTI 1990: Suomen deiksis. Helsinki: SKS.

——— 2007: *Pragmasemantiikka*. Helsinki: SKS.

LAURANTO, YRJÖ 2015: *Direktiivisyyden rajoja: suomen kielen vaihtokauppasyntaksia*. Vaitöskirja. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. Saatavana sähköisesti <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1180-7>

LAVE, JEAN – ETIENNE WENGER 1991: *Situated learning : legitimate peripheral participation*. Cambridge : Cambridge University Press. 138 s.

LEHTIMAJA, INKERI 2019: Ammatillisen kielitaidon oppiminen vuorovaikutuksessa: kakkoskieliset sairaanhoitajaharjoittelijat ohjaustilanteissa. Teoksessa Lari Kotilainen, Salla Kurhila & Jyrki Kalliokoski (toim.) *Kielenoppiminen luokan ulkopuolella* (Tietolipas; No. 262). Helsinki: SKS.

LEINO, PENTTI – ILONA HERLIN – SUVI HONKANEN – LARI KOTILAINEN – JAAKKO LEINO – MAIJA VILKKUMAA 2001: *Roolit ja rakenteet : henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

LILJA, NIINA 2010: Ongelmista oppimiseen. Toisen aloittamat korjausjaksot kakkoskielisessä keskustelussa. Jyväskylä Studies in Humanities 146. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavana sähköisesti

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/25630/9789513941161.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

LIUKKONEN, MERI 2018: *Referointi ja moniäänisyys yhdeksäsluokkalaisten vastineteksteissä*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos, Helsingin yliopisto.

MAJAKANGAS, PIRKKO – SUSANNA HARTIKAINEN 1998: Ammattialaan liittyvä suomen kielen opetus. Teoksessa Nina Rekola & Helena Korpela (toim.) *Toisella kielellä – näkökulmia lasten ja nuorten suomi toisena kielenä -opetukseen*. Kehittyvä koulutus 6: 62–64. Helsinki: Opetushallitus.

McNAMARA, TIM 2009: Principles of testing and assessment. – Teoksessa K. Knapp, B. Seidlhofer, H. G. Widdowson (toim.) *Handbook of Foreign Language Communication and Learning*. New York: Mouton de Gruyter, 607–628.

MITCHELL, ROSAMOND – FLORENCE MYLES 1998: *Second language learning theories*. London: Arnold. 228 s.

MOORE, TIM – JANNE MORTON – DAVID HALL – CHRIS WALLIS 2015: Literacy practices in the professional workplace: Implications for the IELTS reading and writing tests. IELTS Research Reports Online Series 1. London: British Council.
<https://www.ielts.org/teaching-and-research/research-reports/online-series-2015-1> (15.2.2020).

MUSTONEN, ANU 2012: Hoidetaan suomeksi – Ammatillinen suomen kielen taito hoitoalalla — *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* - lokakuu 2012 (verkkolehti) ISSN 1799-0181. Kieliverkosto.

Saatavana sähköisesti <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/40317/hoidetaan-suomeksi-ammattillinen-suomen-kielen-taito-hoitoalalla.pdf?sequence=1>

MUSTONEN, ANU – HEIDI SIPPOLA – NUPPU TUONONEN 2012: *Hoidetaan suomeksi*. Helsinki: Sanoma Pro. 252 s.

MÄHÖNEN, ELINA 2014: Maahanmuuttajalääkärin kokemuksia ammatillisen kielitaidon kehittymisestä: “No se mun kurssi oli töissä”. Maisterintutkielma, Jyväskylän yliopiston kielten laitos. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/45134/URN:NBN%20:fi:jyu-201501201153.pdf?sequence=1>

MÄNTYNEN, ANNE 2005: Referointi tekstilajipiirteinä. Esimerkkinä kielijutut. – Teoksessa Jyrki Kalliokoski & Markku Haakana (toim.) *Referointi ja moniäänisyys*. s. 258– 281. Helsinki: SKS.

NIEMINEN, TARJA 2015: Ulkomaalaistaustaisten ei-työllisten työnhaku on aktiivisempaa kuin suomalaistaustaisilla – kielitaito suurin este työllistymiselle. Teoksessa Tarja Nieminen – Hanna Sutela – Ulla Hannula (toim.) *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014*. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavana sähköisesti

https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_uso_201500_2015_16163_net.pdf

NÄRE, LENA 2013: Ideal workers and suspects: employers' politics of recognition and the migrant division of care labour in Finland. – *Nordic Journal of Migration Research* 3: 2. DOI:10.2478/v10202-012-0017-5.

OECD 2018: *International Migration Outlook 2018*. Paris: OECD Publishing. Saatavana sähköisesti http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2018-en

OKM 2014: *Kielitaidon määrittäminen sekä kielitaidon ja EU/ETA-alueen ulkopuolella hankitun koulutuksen täydentäminen terveystieteillä*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014: 5. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavana sähköisesti <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-256-2>

O'NEILL, FIONA 2011: From language classroom to clinical context: The role of language and culture in communication for nurses using English as a second language. A thematic analysis. – *International Journal of Nursing Studies* 48 (9): 1120–1128.

OPH – Opetushallitus 2016: Näyttötutkinnot <http://www.oph.fi/nayttotutkinnot> [Luettu 5.4.2019]

PAANANEN, JENNY 2019: *Yhteisymmärryksen rakentaminen monikulttuurisilla lääkärin vastaanotoilla*. Väitöskirja. Kieli- ja käännöstieteiden laitos. 252 s. Turun yliopisto. Saatavana sähköisesti <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-7557-0>

PALMANTO, MIRJA 2004: Suomenoppijoiden kokemuksia kielenkäytöstä ja kielitaidon kehittymisestä työharjoittelussa. – *Virittäjä* 108 (3): 405–414. Saatavana sähköisesti http://www.kotikielenseura.fi/virittaja/hakemistot/jutut/2004_405.pdf

PALTRIDGE, BRIAN – SUE STARFIELD 2011 [2005]: Research in English for Specific Purposes. Teoksessa Eli Hinkel (toim.) *Handbook of Research in Second Language Teaching and Learning*. 2. painos. s. 106–121. New York: Routledge.

PAUNONEN, HEIKKI 2005: Helsinkiläisiä puhujaprofiileja. – *Virittäjä* 2/2005: 162–200. Saatavana sähköisesti <https://journal.fi/virittaja/article/view/40402/9828>

PIIKKI, A. 2010: Terveystieteillä riittävä suomen taito – Mitä se on? – *Sutina* 2010 / 1: 30–33.

PITKÄNEN, PIRKKO – MIKA RAUNIO 2012: Kohtaamisia ja kokemuksia monikulttuurisissa toimintaympäristöissä. Teoksessa Pirkko Pitkänen (toim.) *Kulttuurien kohtaamisia arjessa*. Tampere: Vastapaino. 240 s.

PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Tampere University Press. Saatavana sähköisesti <http://uta32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/67265/951-44-5580-0.pdf?sequence=1>

ROBERTS, CELIA – SHRIKAT SARANGI 2005: Theme-oriented discourse analysis of medical encounters. – *Medical Education* 39 (6), 632–640.

RUF, JANA 2017: Terveysalan henkilökunnan kokemuksia kielellisistä toiminnoista monikielisessä työympäristössä. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos, Helsingin yliopisto.

SARANGI, SHRIKAT 2010: Healthcare interaction as an expert communicative system: An activity analysis perspective. – Teoksessa Jürgen Streeck (toim.) *New Adventures in Language and Interaction*. Amsterdam: John Benjamins, 167–197.

SEILONEN, MARJA 2013: *Epäsuora henkilöön viittaaminen oppijansuomessa*. Väitöskirja. Jyväskylä Studies in Humanities 197. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

SEILONEN, MARJA 2014: Tuntuuko, jos tästä painaa? Epäsuoruus, toimintaan kehottaminen ja asiantuntijuus terveydenhuollon ammattilaisten teksteissä. – *Lähivõrdlusi : Lähivertailuja*, 24: 221–242. Saatavana sähköisesti
<http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/article/view/LV24.08/275>

SEILONEN, MARJA – MINNA SUNI 2015: Puhetta työstä: kansainvälisten terveydenhuollon ammattilaisten suomen kielen puhumistaidon arviointi. – *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 17 (2), 27–43.

——— 2016: Ohjeita, tietoa ja turvaa kielen keinoin. Ulkomailta palkatut sairaanhoitajat ammatillista suomen kielen taitoaan osoittamassa. – *Lahivordlusi. Lähivertailuja* 26: 450–480.

SHORE, SUSANNA – ANNE MÄNTYNEN 2006: Johdanto. – Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.) *Genre – tekstilaji*. s. 9–41. Helsinki: SKS.

SOLIN, ANNA 2006: Genre ja intertekstuaalisuus. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.) *Genre – tekstilaji*. s. 72–95. Helsinki: SKS

STRÖMMER, MAIJU (2017): Work-related language learning trajectories of migrant cleaners in Finland. – *Apples : Journal of Applied Language Studies*, 11 (4), 137–160.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/56565/workrelatedlanguagelearningtrajectoriesofmigrantcleanersinfinland.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

SUNI, MINNA 1993: Oppijan tavoitteena arkikeskustelussa selviytyminen. Teoksessa Eija Aalto & Minna Suni (toim.) *Kohdekielenä suomi. Näkökulmia opetukseen*. s. 107–133. Korkeakoulujen kielikeskuksen selosteita N:o 1. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

——— 2008: *Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa*. Väitöskirja. Jyväskylä Studies in Humanities 96. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

——— 2011: Missä ja miten maahanmuuttajat kehittävät ammatillista kielitaitoaan? *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 2011 (2), 8–22.

SÖDERQVIST, MINNA. 2005: *Ulkomaalaiset työnantajan silmin – ”Se on niinku tyyppi, tyyppi ja osaaminen, ei se tutkinto, ei”*. Helian julkaisusarja A: 20. Helsinki: Helsingin liiketalouden ammattikorkeakoulu Helia.

TEHY 2012: Työnantajien panostettava monikulttuurisuuskoulutukseen ja maahanmuuttajien kielitaitoon. Mediatiedote 18.06.2012 [Viitattu 2.10.2019]. Saatavana sähköisesti <https://www.tehy.fi/fi/mediatiedote/tehy-tyonantajien-panostettava-monikulttuurisuuskoulutukseen-ja-maahanmuuttajien>

TIETEEN TERMIPANKKI 2019: Kielitiede: rekisteri. [Viitattu 29.08.2019]. Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:rekisteri>

TIILILÄ, ULLA 2010: Sanoilla lavastettu virasto. Tietoyhteiskunnan arkea sosiaali- ja hoiva-aloilla. Teoksessa Marjut Johansson, Pirkko Nuolijärvi, Riitta Pyykkö (toim.) *Kieli työssä. Asiantuntijatyön kielelliset käytännöt*. SKST 1311. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 162–189.

TUOMIKOSKI, RISTO 1971: Persoona, tekijä ja henkilö. – *Virittäjä* 75 s. 146–152.

VALVIRA 2017: Työnantajan tulee varmistaa terveydenhuollon ammattihenkilöiden pätevyys ja riittävä kielitaito. 20.4.2017 <https://www.valvira.fi/-/tyonantajan-tulee-varmistaa-terveydenhuollon-ammattihenkiloiden-patevyys-ja-riittava-kielitaito> Luettu 15.2.2020.

VANAS, ANTTI 2014: Koulutettu maahanmuuttaja kelpaa muillekin. – *Super* 2: 23–24. Helsinki: Suomen lähi- ja perushoitajaliitto. Saatavana sähköisesti https://www.superliitto.fi/site/assets/files/7918/super_2_2014.pdf

VARTIAINEN-ORA, PÄIVI 2015: Filippiiniläisen sairaanhoitajan tie kohti suomalaisen työyhteisön jäsenyyttä. – *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 2/2015: 12–26.

VIHLA, MINNA 1999: *Medical writing: modality in focus*. Language and computers: studies in practical linguistics 28. Amsterdam - Atlanta GA: Rodopi.

VIINIKKA, JENNI 2011: Kuoleman kielissä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavana sähköisesti <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26517/kuoleman.pdf?sequence=1>

VIRTANEN, AIJA 2011: Käsityksiä kansainvälisesti rekrytoitujen hoitajien ammatillisesta kielitaidosta ja sen kehittymisestä. Mediakeskusteluiden ja asiantuntijan haastattelun analyysia. – *Puhe ja kieli* 31 (4): 153–172. Saatavana sähköisesti <https://journal.fi/pk/article/view/4751>

VIRTANEN, AIJA 2013. Minä sairaanhoitajana: tulevaisuuden minuudet motivaatiota muokkaamassa. – *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 23: 403–427. Saatavana sähköisesti https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/53539/Virtanen_Aija_screen.pdf

VIRTANEN, AIJA 2016: Insights into the agency, positioning and development of Finnish professional language skills of international nursing students. – *Apples – Journal of Applied Language Studies* 10 (2): 63–81. Saatavana sähköisesti <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/51805>

VIRTANEN, AIJA 2017: The multivoicedness of written documentation: An international nursing student documenting in a second language. – *European Journal of Applied Linguistics*, 5 (1): 115–140. Saatavana sähköisesti <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/53464>

VIRTANEN, AIJA – MINNA SUNI 2011: Hyvää hoitoa ja huonoa suomea. Verkkokeskustelijoiden käsitykset filippiiniläishoitajien ammatillisesta kielitaidosta. – *Kieli ja Etiikka*. Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyyden tutkijaryhmän (VAKKI) julkaisut 38 s. 371–382. Vaasa: VAKKI.

VIRTANEN, MIKKO T. 2015: *Akateeminen kirja-arvio moniäänisenä toimintana*. Väitöskirja. Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos, Helsingin yliopisto. Saatavana sähköisesti <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/158605/Akateemi.pdf?sequence=1>

VISK = HAKULINEN, AULI – MARIA VILKUNA – RIITTA KORHONEN – VESA KOIVISTO – TARJA-RIITTA HEINONEN – IRJA ALHO 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoersio. [Viitattu 6.10.2017] Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7

ZETKULIC, MARYGRACE 2011: By the bedside: Lessons about Communication from an Internal Medicine Program director. Teoksessa Barbara J. Hoekje & Sara M. Tipton (toim.) *Innovation and Leadership in English Language Teaching. Volume 5: English Language and the Medical Profession: Instructing and Assessing the Communication Skills of International Physicians*. Leiden, NLD: Emerald Insight, 133–146.

Liite

Näyttötutkintosuunnitelmalomake

SOSIAALI- JA TERVEYSALAN PERUSTUTKINTO, LÄHIHOITAJA

AMMATTITAIDON ARVIOINTI

TUTKINNON OSA:

TUTKINNON OSAN SUORITTAJA JA YHTEYSTIEDOT:

RYHMÄTUNNUS / RYHMÄN TUTORI:

TUTKINTOTILAISUUDEN AJANKOHTA:

TUTKINTOTILAISUUDEN PAIKKA:

ARVIOINTIKESKUSTELUN AJANKOHTA:

TYÖNANTAJATAHON ARVIOIJAN NIMI JA YHTEYSTIEDOT:

TYÖNTEKIJÄTAHON ARVIOIJAN NIMI JA YHTEYSTIEDOT:

OPETUSALAN ARVIOIJA JA YHTEYSTIEDOT:

1 TUTKINNON SUORITTAJAN ESITTELY

KUVAUS TUTKINTOTILAISUUDEN PAIKASTA: Selkeä ja informatiivinen kuvaus näyttöympäristöstä, toiminta-ajatus sekä toiminnan periaatteet. Mitkä ovat lähihoitajan tehtävät ja ammatillinen osaaminen näyttöympäristössä?

AIKATAULU: Mikä on tutkintotilaisuuden päivittäinen toiminta-aikataulu ja keskeiset työtehtävät?

	Arviointikriteerit		
1. Työprosessin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
Suunnitelmallinen työskentely			
tunnistaa eri-ikäisten ja taustaltaan erilaisten asiakkaiden kasvuun ja kehitykseen liittyviä vahvuuksia ja tarpeita.	tunnistaa eri-ikäisten ja taustaltaan erilaisten asiakkaiden kasvuun ja kehitykseen liittyviä vahvuuksia ja tarpeita hyödyntäen erilaisia tiedonkeruumenetelmiä.	tunnistaa laajasti eri-ikäisten ja taustaltaan erilaisten asiakkaiden kasvuun ja kehitykseen liittyviä vahvuuksia ja tarpeita hyödyntäen monipuolisesti erilaisia tiedonkeruumenetelmiä.	
asettaa asiakkaan kasvua ja kehitystä tukevia tavoitteita yhdessä asiakkaan ja työryhmän kanssa.	asettaa asiakkaan kasvua ja kehitystä tukevia tavoitteita yhdessä asiakkaan ja työryhmän kanssa siten, että ottaa huomioon asiakkaan iän ja kehitysvaiheen.	asettaa asiakkaan kasvua ja kehitystä tukevia tavoitteita yhdessä asiakkaan, hänen läheisten ja työryhmän kanssa siten, että ottaa huomioon asiakkaan iän, kehitysvaiheen ja elämäntilanteen.	
toimii työssään perustaen toimintansa asiakkaan kasvua ja kehitystä tukevaan kirjalliseen suunnitelmaan sekä yhteistyöhön työyhteisön ja asiakkaan läheisten kanssa.	toimii työssään tavoitteellisesti perustaen toimintansa asiakkaan kasvua ja kehitystä tukevaan kirjalliseen suunnitelmaan yhteistyössä asiakkaan läheisten ja työyhteisön jäsenten kanssa.	toimii työssään tavoitteellisesti ja johdonmukaisesti perustaen toimintansa asiakkaan kasvua ja kehitystä tukevaan kirjalliseen suunnitelmaan yhteistyössä asiakkaan, hänen läheisten ja työyhteisön jäsenten kanssa.	

¹ tutkinnon suorittajan nimi ja ryhmätunnus

arvioi omaa toimintaansa ja kirjallisen asiakaslähtöisen suunnitelman toteutumista.		arvioi realistisesti omaa toimintaansa ja kirjallisen asiakaslähtöisen suunnitelman toteutumista.	arvioi realistisesti ja monipuolisesti omaa toimintaansa ja kirjallisen asiakaslähtöisen suunnitelman toteutumista.
	Arviointikriteerit		
2. Työmenetelmien, työvälineiden ja materiaalin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
Kasvun tukeminen ja ohjaaminen			
kuuntelee ja havainnoi asiakasta sekä keskustelee asiakkaan kanssa hänen tarpeistaan.	kuuntelee ja havainnoi asiakasta sekä keskustelee asiakkaan kanssa hänen tarpeistaan. Ottaa huomioon asiakkaan elämäntilanteen.		kuuntelee ja havainnoi sekä keskustelee luontevasti asiakkaan kanssa hänen tarpeistaan. Ottaa huomioon monipuolisesti asiakkaan elämäntilanteen.
tarjoaa asiakkaille toimintamahdollisuuksia sekä käyttää erilaisia materiaaleja, välineitä ja tiloja toiminnassaan.	tarjoaa asiakkaille toimintamahdollisuuksia sekä käyttää tarkoituksenmukaisesti materiaaleja, välineitä ja tiloja toiminnassaan.		tarjoaa innostavasti ja motivoivasti asiakkaille toimintamahdollisuuksia sekä käyttää toiminnassaan tarkoituksenmukaisesti ja luovasti materiaaleja, välineitä ja tiloja.
käyttää joitakin toimintaympäristöön soveltuvia menetelmiä asiakkaan kasvun ja kehityksen edistämiseen ja tukemiseen.	käyttää monipuolisesti erilaisia toimintaympäristöön soveltuvia menetelmiä asiakkaan kasvun ja kehityksen edistämiseen ja tukemiseen.		käyttää monipuolisesti ja luovasti toimintaympäristöön soveltuvia menetelmiä asiakkaan kasvun ja kehityksen edistämiseen ja tukemiseen.
käyttää luovan toiminnan menetelmiä ja työtapoja kasvun tukemisen välineenä.	käyttää monipuolisesti luovan toiminnan menetelmiä ja työtapoja kasvun tukemisen välineenä.		käyttää monipuolisesti ja luontevasti luovan toiminnan menetelmiä ja työtapoja kasvun tukemisen välineenä.

ohjaa ja neuvoo asiakasta päivittäisessä toiminnassa.	ohjaa ja neuvoo asiakasta päivittäisessä toiminnassa sekä ottaa hänet huomioon aktiivisena osallistujana.	ohjaa ja neuvoo itsenäisesti ja vastuullisesti asiakasta päivittäisessä toiminnassa sekä ottaa hänet huomioon aktiivisena osallistujana.
tukee asiakkaan hyväksyttävää toimintaa ja asettaa rajoja asiakkaan toiminnalle.	tukee asiakkaan hyväksyttävää toimintaa ja asettaa tarkoituksenmukaisesti rajoja perustellen niitä.	tukee asiakkaan hyväksyttävää toimintaa ja asettaa tarkoituksenmukaisesti rajoja perustellen niitä sekä löytää myönteisiä ratkaisuja.
ohjaa erilaisia asiakasryhmiä ja tukee asiakkaiden välistä vuorovaikutusta.	ohjaa erilaisia asiakasryhmiä ja tukee aktiivisesti asiakkaiden välistä vuorovaikutusta.	ohjaa luontevasti erilaisia asiakasryhmiä sekä tukee aktiivisesti asiakkaiden välistä vuorovaikutusta eri tilanteissa.
ottaa huomioon asiakkaan toimintaympäristön turvallisuuden ja viihtyisyyden sekä ylläpitää ympäristön esteettisyyttä hyödyntäen toiminnassaan kestävän kehityksen periaatteita.	rakentaa asiakkaan toimintaympäristöä turvalliseksi ja viihtyisäksi sekä ylläpitää ympäristön esteettisyyttä. Edistää toiminnallaan kestävän kehityksen periaatteiden toteutumista.	rakentaa yhdessä asiakkaan kanssa toimintaympäristöä turvalliseksi ja viihtyisäksi ja ylläpitää ympäristön esteettisyyttä. Ottaa huomioon oman alansa esteettiset tekijät ja edistää toiminnallaan monipuolisesti kestävän kehityksen periaatteiden toteutumista.
työskentelee työryhmän tukemana asiakasryhmää koskevien toimintaperiaatteiden ja suositusten mukaisesti (esim. varhaiskasvatuksen suunnitelman ja ehkäisevän lastensuojelutyön periaatteet, ikäihmisten palvelujen laatusuosituksset, mielenterveys- ja päihdetyön kehittämissuunnitelma, liikuntasuosituksset).	työskentelee asiakasryhmää koskevien toimintaperiaatteiden ja suositusten mukaan.	työskentelee asiakasryhmää koskevien toimintaperiaatteiden ja suositusten mukaan sekä perustelee niillä toimintaansa.

Terveyden, turvallisuuden ja toimintakyvyn huomioonottaminen			
tukee työryhmän jäsenenä asiakkaiden terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia ohjaamalla heitä käyttämään tarvittavia palveluita.		tukee asiakkaiden terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia ohjaamalla heitä käyttämään tarvittavia palveluita.	edistää toiminnallaan asiakkaiden terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia sekä ohjaa heitä käyttämään monipuolisesti tarvittavia palveluita.
ohjaa hyviin ruokatottumuksiin sekä valmistaa perusruokaa että leivonnaisia elintarvikehygienian vaatimusten mukaisesti. Ottaa huomioon asiakkaan tarpeet.		suunnittelee ja valmistaa ravitsemuksellisesti täysipainoista perusruokaa ja leivonnaisia elintarvikehygienian vaatimusten mukaisesti. Ohjaa terveellisessä ravitsemuksessa ottaen huomioon asiakkaan tarpeet.	suunnittelee ja valmistaa ravitsemuksellisesti täysipainoista perusruokaa ja leivonnaisia elintarvikehygienian vaatimusten mukaisesti. Ohjaa terveellisessä ravitsemuksessa ottaen monipuolisesti huomioon asiakkaan tarpeet.
	Arviointikriteerit		
3. Työn perustana olevan tiedon hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
Asiakkaan kasvun ja kehityksen tukemista koskevan tiedon hallinta			
hyödyntää työssään tietoa eri-ikäisen asiakkaan psyykkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta kehityksestä.	perustelee toimintaansa tiedolla eri-ikäisen asiakkaan psyykkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta kehityksestä ja niihin vaikuttavista tekijöistä.	perustelee monipuolisesti toimintaansa tiedolla eri-ikäisen asiakkaan psyykkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta kehityksestä ja niihin vaikuttavista tekijöistä.	
tietää hoito- ja kasvatustyön prosessin ja suunnitelmallisen ja tavoitteellisen toiminnan periaatteita ja ottaa ne huomioon työssään.	tietää hoito- ja kasvatustyön prosessin sekä perustelee toimintaansa suunnitelmallisen ja tavoitteellisen toiminnan periaatteilla.	tietää hoito- ja kasvatustyön prosessin sekä perustelee monipuolisesti toimintaansa suunnitelmallisen ja tavoitteellisen toiminnan periaatteilla.	

hyödyntää työssään tietoa asiakkaan hoidossa ja kasvatuksessa käytettävistä tiedonkeruumenetelmistä.	hyödyntää työssään monipuolisesti tietoa asiakkaan hoidon ja kasvatuksen kannalta keskeisistä tiedonkeruumenetelmistä.	hyödyntää työssään monipuolisesti ja perustellen tietoa hoidon ja kasvatuksen kannalta keskeisistä tiedonkeruumenetelmistä.
hyödyntää työssään tietoa asiakkaan kasvua ja kehitystä tukevista toimintamahdollisuuksista sekä kasvua ja kehitystä tukevan toimintaympäristön luomisesta.	perustelee toimintaansa tiedolla asiakkaan kasvua ja kehitystä tukevista toimintamahdollisuuksista sekä kasvua ja kehitystä tukevan toimintaympäristön luomisesta.	perustelee toimintaansa monipuolisesti tiedolla asiakkaan kasvua ja kehitystä tukevista toimintamahdollisuuksista sekä kasvua ja kehitystä tukevan toimintaympäristön luomisesta.
hyödyntää työssään kasvua ja kehitystä tukevia luovan ilmaisun menetelmiä.	hyödyntää työssään perustellusti kasvua ja kehitystä tukevia luovan ilmaisun menetelmiä.	hyödyntää työssään monipuolisesti ja perustellusti kasvua ja kehitystä tukevia luovan ilmaisun menetelmiä.
hyödyntää työssään tietoa ryhmien toimintaan liittyvistä lainalaisuuksista.	perustelee toimintaansa tiedolla ryhmien toimintaan liittyvistä lainalaisuuksista.	perustelee monipuolisesti toimintaansa tiedolla ryhmien toimintaan liittyvistä lainalaisuuksista.
hyödyntää työssään tietoa kulttuurin merkityksestä ihmisen toiminnassa.	perustelee toimintaansa tiedolla kulttuurin merkityksestä ihmisen toiminnassa.	perustelee monipuolisesti toimintaansa tiedolla kulttuurin merkityksestä ihmisen toiminnassa.

Terveystiedon ja hyvinvointia koskevan tiedon hallinta		
ottaa huomioon työskentelyssään asiakkaiden hyvinvointia edistäviä ja haittaavia tekijöitä.	ottaa huomioon työskentelyssään asiakkaiden hyvinvointia edistäviä ja haittaavia tekijöitä ja perustelee toimintaansa niillä.	ottaa huomioon työskentelyssään asiakkaiden hyvinvointia edistäviä ja haittaavia tekijöitä ja perustelee monipuolisesti toimintaansa niillä.
hyödyntää työssään tietoa asiakkaitaan koskevista ravitsemussuosituksista ja perusruuan valmistusperiaatteista sekä elintarvikehygienian vaatimuksista.	perustelee toimintaansa asiakkaitaan koskevilla ravitsemussuosituksilla ja perusruuan valmistusperiaatteilla sekä elintarvikehygienian vaatimuksilla.	perustelee monipuolisesti toimintaansa asiakkaitaan koskevilla ravitsemussuosituksilla ja perusruuan valmistusperiaatteilla sekä elintarvikehygienian vaatimuksilla.
Sosiaali- ja terveysalan perustutkintoa, - historiaa ja - toimintajärjestelmää koskevan tiedon hallinta		
kertoo sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon rakenteen ja tutkinnon keskeisiä ammattitaitovaatimuksia.	kertoo sosiaali- ja terveys-alan perustutkinnon rakenteen ja ammattitaitovaatimukset.	kertoo lähihoitajan ammatin historiallista ja yhteiskunnallista taustaa, tutkinnon rakenteen ja ammattitaitovaatimukset.
kertoo sosiaali- ja terveydenhuollon historiasta ja nykyisestä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen toimintajärjestelmästä.	kertoo sosiaali- ja terveydenhuollon historiasta ja nykyhetkestä sekä hyödyntää työssään tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen toimintajärjestelmästä.	kertoo sosiaali- ja terveydenhuollon historiasta, nykyhetkestä ja keskeisistä tulevaisuuden visioista sekä hyödyntää toiminnassaan tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen toimintajärjestelmästä.
Säädöksiä, säännöksiä ja toimintaperiaatteita koskevan tiedon hallinta		
hyödyntää työssään tietoa eri asiakasryhmiä koskevista toimintaperiaatteista ja suosituksista (esim. varhaiskasvatuksen ja ehkäisevän lastensuojelutyön	perustelee toimintaansa tiedolla eri asiakasryhmiä koskevista toimintaperiaatteista ja suosituksista (esim. varhaiskasvatuksen ja	perustelee monipuolisesti toimintaansa tiedolla eri asiakasryhmiä koskevista toimintaperiaatteista ja suosituksista (esim. varhaiskasvatuksen ja

periaatteet, turvallisuutta koskevat periaatteet, ikäihmisten palvelujen laatusuositukset, mielenterveys- ja päihdesuunnitelma, liikuntasuositukset).		ehkäisevän lastensuojelutyön periaatteet, turvallisuutta koskevat periaatteet, ikäihmisten palvelujen laatusuositukset, mielenterveys- ja päihdesuunnitelma, liikuntasuositukset).	ehkäisevän lastensuojelutyön periaatteet, turvallisuutta koskevat periaatteet, ikäihmisten palvelujen laatusuositukset, mielenterveys- ja päihdesuunnitelma, liikuntasuositukset).
toimii työssään kasvun tukemiseen ja ohjaamiseen liittyvien sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen säädösten, määräysten ja toimintaperiaatteiden mukaan.		toimii työssään kasvun tukemiseen ja ohjaamiseen liittyvien sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen säädösten, määräysten ja toimintaperiaatteiden mukaan ja perustelee toimintaansa niillä.	toimii työssään kasvun tukemiseen ja ohjaamiseen liittyvien sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen säädösten, määräysten ja toimintaperiaatteiden mukaan ja perustelee monipuolisesti toimintaansa niillä.
Oppimaan oppimista koskevan tiedon hallinta			
hyödyntää toiminnassaan tietoa oppimaan oppimiseen liittyvistä perusasioista.		perustelee toimintaansa tiedolla oppimaan oppimiseen liittyvistä perusasioista.	perustelee monipuolisesti toimintaansa tiedolla oppimaan oppimiseen liittyvistä perusasioista.
hyödyntää toiminnassaan tietoa ammatillisen kasvun ja kehityksen vaiheista.		perustelee toimintaansa tiedolla ammatillisen kasvun ja kehityksen vaiheista.	perustelee monipuolisesti toimintaansa tiedolla ammatillisen kasvun ja kehityksen vaiheista.
hyödyntää toiminnassaan joitakin tiedonhaun, kommunikoinnin ja dokumentoinnin välineitä.		hyödyntää toiminnassaan keskeisimpiä tiedonhaun, kommunikoinnin ja dokumentoinnin välineitä.	hyödyntää toiminnassaan monipuolisesti tiedonhaun, kommunikoinnin ja dokumentoinnin välineitä.
Arviointikriteerit			
4. Elinikäisen oppimisen avaintaidot	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3

Oppiminen ja ongelmanratkaisu		
ottaa vastuuta oppimisestaan ja kartuttaa ammatillista osaamistaan.	ottaa vastuun oppimisestaan ja kartuttaa ammatillista osaamistaan.	ottaa aktiivisesti vastuun oppimisestaan ja kartuttaa monipuolisesti omaa ammatillista osaamistaan.
tunnistaa omia vahvuuksiaan ja kehittämisalueitaan sekä arvioi omaa ammatillista kehittymistään. Muuttaa toimintaansa palautteen perusteella.	tunnistaa oman ammatillisen kasvunsa ja kehityksensä vaiheen sekä asettaa tavoitteita ammatilliselle kehittymiselleen. Arvioi toimintaansa ja muuttaa toimintaansa palautteen perusteella.	tunnistaa oman ammatillisen kasvunsa ja kehityksensä vaiheen ja ottaa siitä vastuuta. Arvioi toimintaansa realistisesti sekä muuttaa toimintaansa palautteen perusteella.
hakee annettujen ohjeiden mukaan tietoa sekä käyttää tietotekniikkaa ja dokumentointivälineitä.	hakee monipuolisesti tietoa sekä käyttää sujuvasti tietotekniikkaa ja dokumentointivälineitä.	hakee monipuolisesti ja kriittisesti tietoa sekä käyttää sujuvasti työhönsä liittyvää tietotekniikkaa ja dokumentointivälineitä.
hakee oma-aloitteisesti ohjausta ongelmatilanteissa.	perustelee ongelmatilanteissa tekemänsä ratkaisut ammatillisesti.	perustelee ongelmatilanteissa tekemänsä ratkaisut ammatillisesti ja esittää realistisia ja rakentavia ratkaisuvaihtoehtoja.
Vuorovaikutus ja yhteistyö		
ilmaisee itseään ymmärrettävästi sekä suullisesti että kirjallisesti. Ymmärtää asiakkaan viestejä ja vastaa niihin.	ilmaisee itseään ymmärrettävästi ja selkeästi sekä suullisesti että kirjallisesti. Ymmärtää asiakkaan ja hänen läheisten viestejä ja vastaa niihin asiakaslähtöisesti.	ilmaisee itseään ymmärrettävästi ja selkeästi sekä suullisesti että kirjallisesti, ymmärtää asiakkaan ja hänen läheisten viestejä ja vastaa niihin asiakaslähtöisesti ja ammatillisesti.

toimii palveluhenkisesti ja asiakaslähtöisesti.	toimii luontevasti, palveluhenkisesti ja asiakaslähtöisesti.	toimii luontevasti, palveluhenkisesti ja asiakaslähtöisesti sekä tarkoituksenmukaisesti eri tilanteissa.
työskentelee työryhmän jäsenenä ja noudattaa työryhmän sääntöjä ja toimintaperiaatteita.	työskentelee luontevasti työryhmän jäsenenä ja noudattaa työryhmän sääntöjä ja toimintaperiaatteita.	työskentelee oma-aloitteisesti ja joustavasti työryhmän jäsenenä yhteisiä toimintaperiaatteita noudattaen.
Ammattietiikka		
kohtelee asiakkaitaan tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti, arvostaa asiakkaita ja kunnioittaa heidän arvoaan ja kulttuuritaustaansa.	kohtelee asiakkaitaan tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti, arvostaa asiakkaita sekä kunnioittaa ja ymmärtää heidän arvoaan ja kulttuuritaustaansa.	kohtelee asiakkaitaan tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti, arvostaa asiakkaita yksilöllisesti sekä kunnioittaa ja ymmärtää heidän arvoaan ja kulttuuritaustaansa.
Terveys, turvallisuus ja toimintakyky		
toimii työhyvinvointia ja – turvallisuutta koskevien säädösten ja toimintaperiaatteiden mukaisesti tutuissa tilanteissa ja työympäristöissä.	toimii työhyvinvointia ja -turvallisuutta koskevien säädösten ja toimintaperiaatteiden mukaisesti.	noudattaa oma-aloitteisesti työhyvinvointi- ja -turvallisuusohjeita ja säädöksiä sekä selviytyy uusista ja muuttuvista tilanteista.
huolehtii asiakkaiden turvallisuudesta annettujen ohjeiden mukaisesti.	huolehtii asiakkaiden turvallisuudesta ja ennakoi mahdollisia turvallisuusriskejä ja vaaratilanteita.	huolehtii asiakkaiden kokonaisvaltaisesta turvallisuudesta, ennakoi mahdolliset turvallisuusriskit ja vaaratilanteet.